Najnovija Vučićeva vlada

Ana, Palma, kum i Siniša Mali

Intervju: Milan Vlajčić

Blesavi hod oko muzičke fontane

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

9 770353 802002 01305

VREME

broj 1381

22. jun 2017.

100 GODINA OD SMRTI DRAGUTINA DIMITRIJEVIĆA APISA

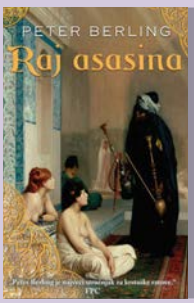
ČOVEK OD KOGA SU STREPELI VLADARI

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

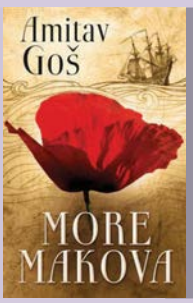
Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 17. juna do 21. jula 2017.

Peter Berling:
RAJ ASASINA

Priča o bratstvu Asasina, nemilosrdnih ubica iz vremena krstaških ratova, čiji je vođa bio misteriozni Starac s planine, gospodar „asasinskog raja". „Ono što je Džordž Lukas među filmskim rediteljima, to je Peter Berling među piscima istorijskih romana."

Amitav Goš:
MORE MAKOVA

Izvrstan roman o kolonijalnoj prošlosti Istoka, koji čitaoca vodi na čudesnu plovidbu od Indije do Kine u vreme Opijumskih ratova. Knjiga koju su kritičari proglasili remek-delom književnosti XXI veka, a njenog autora stavili uz bok Melvilu i Konradu.

Pola Meklejn:
KRUŽENJE OKO SUNCA

Istorijsko-ljubavni roman o Beril Markam, slavnoj britanskoj avijatičarki i avanturistkinji, koja je u Keniji između dva svetska rata bila deo dekadentnog evropskog društva iz Srećne doline, gde se uplela u tragični ljubavni trougao s lovcem Denisom Finčom Hatonom i Karen Bliksen, autorkom romana Moja Afrika.

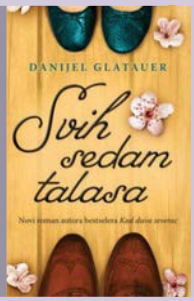
Metju Gudman:
OSAMDESET DANA

Godine 1899. dve njujorške novinarke upuštaju se u trku koja od njih će brže obići planetu i oboriti rekord Fileasa Foga iz čuvenog Vernovog romana. Roman nastao po istinitom događaju.

Danijel Glatauer:
SVIH SEDAM TALASA

Nastavak bestselera Kad duva severac, *o dvoje ljudi koji se nikad nisu videli, ali su se tokom internet prepiske smrtno zaljubili. „Najčarobniji i najpametniji ljubavni dijalog savremene književnosti se nastavlja."*

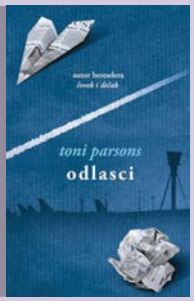
Tes Geritsen:
KLUB MEFISTO

„Medicinski triler" iz serijala čije su junakinje detektivka Džejn Ricoli i doktorka sudske medicine Mora Ajls. One kreću u istragu ubistava povezanih sa okultnim udruženjem koje naučno hoće da dokaže postojanje Satane.

Toni Parsons:
ODLASCI

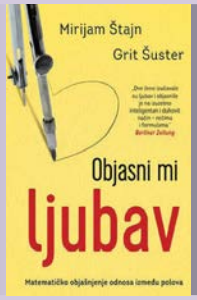
Zbirka priča o sudbinama koje se ukrštaju na londonskom aerodromu. Knjiga nastala tokom sedmodnevnog boravka Tonija Parsonsa na aerodromu Hitrou u svojstvu zvaničnog aerodromskog pisca.

Lisa Marklund:
CRVENA VUČICA

Triler najbolje skandinavske žanrovske spisateljice iz serijala o novinarki Aniki Bengston. Istražujući zločin, Anika će otkriti klupko korupcije i terorizma i sukobiti se s moćnicima iz političkog i medijskog establišmenta, ali i sa ljudima iz svoje redakcije.

Mirijam Štajn, Grit Šuster :
OBJASNI MI LJUBAV

Zabavna knjiga koja pokušava da pruži matematičko objašnjenje odnosa između polova i odgovori na pitanja kao što su: šta nam Pitagorina teorema govori o ljubavi, postoji li neka formula koja predviđa preljubu i mogu li se pomoću logaritama objasniti problemi u vezi?

Agata Kristi:
SMRT U OBLACIMA

Herkul Poaro tokom avionskog leta spava, a kada se probudi, na sedištu iza sebe otkriva beživotno telo jedne saputnice. Svi prisutni u avionu, uključujući dva stjuarda, osumnjičeni su za ubistvo. „Samo bi se najgora cepidlaka mogla praviti da nije u potpunosti iznenađena završetkom romana."

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara „Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara „SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara „Borislav Pekić", Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara „Dobrica Ćosić", Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara „Vuk Karadžić", Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara „Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara „Borča", Zrenjaninski put bb, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara „Jovan Jovanović Zmaj", Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara „Vasko Popa", Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara Stop Shop, Bulevar Medijana 21g, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, „Branko Ćopić", Omladinska br. 37, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac

VREME
BROJ 1381
22. jun 2017.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Najnovija Vlada Aleksandra Vučića: Ana, Palma, kum i Siniša Mali

07 Zoom: Da li je bolje i onakav Ustav nego ovakav Vučić

10 Svečani prijem predsednika Srbije: Terevenka sa elementima vašara

14 Intervju: Milan Vlajčić

19 Nuspojave: Norveški profil i srpski anfas

20 **Požar na vinčanskoj deponiji: Najezda velikog smrada**

24 Salon: Izazovi – Vojvodina (2)

30 Iz ličnog ugla: 35 godina Istraživačke stanice Petnica

32 Kultura sećanja: Sto godina od smrti Dragutina Dimitrijevića Apisa

40 Reagovanja

41 Lisica i ždral: Tri na napustak

KULTURA

42 **Festival: Čika Jovina deca**

45 Festival (2): Ptičica koja ide okolo i smeta

47 Darko Rundek: Koncert, jubilej, knjiga

48 Apokalipso, 20 godina: Dovitljivi mali čudak

49 Kroz zdrobljeno ogledalo: Ante Perković: Rundek, između

50 Koncert: Po želji slušalaca

51 Intervju: Marjan Čakarević, pesnik i književni kritičar

53 TV manijak: Čuvar TV arhive u letnjem periodu

SVET

54 In memoriam: **Helmut Kol**

59 Navigator: Provetravanje mozga

60 Strip: Čovek budućnosti biće genijalan

62 Vreme uživanja: Rezervacija

Za 40 godina, koliko se smeće u vinčanskoj deponiji odlaže, visina naslaga je narasla na 40 metara, a žarište požara je na dubini od 20 metara. Samozapalilo se ono što je nataloženo krajem devedesetih

PIŠE: ZORAN MAJDIN

Šezdeseti rođendan Zmajevih dečjih igara je prigodan povod za priču o izuzetno lošem odnosu društva prema svima koji podstiču i književnost za decu i dečju književnost, ali je i ništa manje prigodan povod da se setimo lepih stvari na kojima i zbog kojih postoji ovo udruženje građana

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Ubeđeni Evropejac, čovek koji je u četiri mandata obeležio najprosperitetniju fazu posleratne Nemačke, umro je usamljen u svojoj kući u Ludvigshafenu

PIŠE: IVAN IVANJI

Fotografija Dragutina Dimitrijevića Apisa sa naslovne strane vlasništvo je porodice M. Živanovića

Od ove nedelje redakcija nedeljnika "VREME" nalazi se na adresi KOSOVSKA 17 / 6. SPRAT (ulaz iz Kondine)

Ana, Palma, kum i

Vučić je još jednom svima pokušao da pošalje poruku da predvodi jednu dosta heterogenu, neretko zatucanu, retrogradnu, ponekad neučtivu i neprosvećenu stranačku i koalicionu svetinu, koju samo on može da umiri, ali i da pusti da vršlja – kako mu se ćefne. Otud i ono Vučićevo: "Nije bilo lako." Što je svetinu teže umiriti, to je predvodnik svetine veći i značajniji. I to su istog časa saznali i Ana Brnabić i svekolika javnost, ova domaća i ona međunarodna

Siniša Mali

STOPAMA VELIKOG VOĐE: **A. Brnabić i A. Vučić**
Foto: Tanja Valič /Tanjug

Kad je 15. juna konačno saopštio da se odlučio za Anu Brnabić, predsednik Srbije Aleksandar Vučić je kazao i da ga je njegova doskorašnja ministarka državne uprave i lokalne samouprave obavestila da kao mandatarka može da obezbedi većinu poslanika u Skupštini Srbije za izbor vlade koju predlaže.

Ispostavilo se da to nije tačno, da odabrana mandatarka Brnabić ne može da obezbedi većinu u Skupštini, te da će joj to završiti lično – predsednik Srbije. Naime, pobunio se Dragan Marković Palma (Jedinstvena Srbija, poslanika šest), a ni Muameru Zukorliću nije po volji, te je, za vikend, dovedena u pitanje i podrška značajnog broja poslanika SNS-a. Opet su i vanredni parlamentarni izbori bili na stolu.

U ponedeljak, 19. juna, Aleksandar Vučić je doveo poslanike SNS-a u stranačku centralu da "čuje šta oni misle", kako je rekao Nebojša Stefanović, funkcioner SNS-a i dosadašnji ministar policije ("Blic", 17. jun).

Pitanje je, kada se Aleksandar Vučić oglušio o istinu – kad je novinarima posle sastanka sa poslanicima SNS-a (19. jun) rekao: "Nije bilo lako" ili kad je četiri dana pre toga obavestio građane Srbije da mu je Ana Brnabić kazala da ima većinu? Kako je Ana Brnabić, kao nestranačka ličnost, mogla da zna da će imati većinu u Skupštini kad, eto, ne zna to ni Aleksandar Vučić, njen "mentor", kako ga je oslovila, predsednik najveće stranke u zemlji, predsednik države, čovek koji odlučuje o svemu i za sve se pita i kome je SNS pre dve nedelje, jasno i nedvosmisleno, kako to uvek i čini, poručio da će podržati njegovu odluku o mandataru?

ZVECKANJE IZBORIMA I AKTIVISTIMA

Deo javnosti veruje da je sve to s obezbeđivanjem skupštinske većine mandatarki samo predstava pažljivo režirana da pokaže: 1) Ani Brnabić da je njena sudbina kao premijerke toliko sićušna i nebitna i zapravo visi o končiću volje onog koji je tu doveo zato ona treba da bude večno zahvalna (kao i što je) na ispruženoj ruci svog zaštitnika koja će je i ubuduće »

voditi kroz pomračinu koalicione podrške; 2) građanima da je njegova moć, kao i dosad bila i jeste u skupštinskoj većini i vojsci poslanika koja podiže ruku onako kako je on to odlučio, pa nemoj da je neko pomislio kako je Vučić otišao na manje važnu funkciju u državi od one na kojoj je bio, jer je Aleksandar Vučić – funkcija sam po sebi i 3) svojim zapadnim i drugim prijateljima pokazao je i pripretio da zapravo predvodi jednu dosta heterogenu, neretko zatucanu, retrogradnu, ponekad neučtivu i neprosvećenu stranačku i koalicionu svetinu, koju samo on može da umiri, ali i da pusti da vršlja – kako mu se ćefne. Poslao je, ukratko, svima poruku

JEDVA IH UBEDIO: A. Martinović i poslanička grupa SNS-a
Foto: Zoran Žestić

gotovo prepisujući reči Miodraga Mikija Rakića ("Politika", 16. januar 2014), koji je pisao o Vučiću kao o "političkom autoritetu" za milion aktivista "raznih političkih i nepolitičkih organizacija", koji su "spremni da se odazovu pozivu za bilo kakav skup: navijači, desničari, protivnici evropskih integracija" te da je "politički dogovor sa Vučićem politički dogovor sa njima". Otud i ono Vučićevo: "Nije bilo lako." Što je svetinu teže umiriti, to je predvodnik svetine veći i značajniji. I to su istog časa saznali i Ana Brnabić i svekolika javnost, ova domaća i ona međunarodna, u meri u kojoj ih to i zanima, razume se.

Aleksandar Vučić se više puta koristio ovakvim manevrima, iritirajući tom klackalicom petparačkih izmišljotina i neubedljivih prenemaganja u kojima čas vidiš kako stranka *moli, prihvata, traži, insistira, zahteva* (kao i vladajuća koalicija) od svog predsednika da on odluči, već šta ima da odlučuje na polzu i svojoj partiji i svojoj koaliciji i svom narodu (kao što je to bilo i u slučaju izbora mandatara i u slučaju kandidovanja za predsednika), a onda vidiš njega kome "nije bilo lako", zato što se sad tu i stranka i koalicija, razume se i narod pride, pitaju da li je njegova odluka u redu i hoće li je podržati.

Malo kome je u stvari posle sastanka Aleksandra Vučića sa nešto više od sto poslanika (SNS-a, SPO-a, a bilo je tu i nezavisnih poslanika) u ponedeljak koji su mu dali jednoglasnu podršku za Anu Brnabić – bilo jasnije otkud sad tolika drama za prebrojavanje 128 poslanika "do četvrtka" (22. juna). Po rečima potpredsednice SNS-a Marije Obradović to je važan broj jer je 128 poslanika sa liste "Aleksandar Vučić – Srbija pobeđuje" ispod kojeg bi se moralo ići na izbore, "što je malo verovatno", dodala je ona, bez obzira na to što je skupštinska većina 126. Nije bilo jasno jer SNS-ova 102 poslanika ako su i bila stvarno sporna za vikend posle sastanka s Vučićem više nisu, plus 22 poslanika SPS-a plus Ljajićevih 10, već je 134 poslanika (a oni su se izjasnili da će podršku dati predloženoj mandatarki). Pritom, sa ostalim koalicionim partnerima PUPS-om (9 poslanika), Pokretom socijalista (Vulin) sa Narodnom seljačkom strankom i Ujedinjenom seljačkom strankom (5 poslanika) i manjinskom listom SVM-PDD (5) i tri nezavisna poslanika ta podrška izlazi na 156. Dakle i bez 6 poslanika JS Dragana Markovića, te Muamera Zukorlića i Jahje Ferhatović, Vučićev predlog za mandatarku Anu Brnabić ima komotnu većinu. Ako se Palmi i Zukorliću ne bude išlo u opoziciju (kako je iz centrale SNS-a pripreće svima koji se usude da budu protiv), Ana Brnabić će imati većinu u koju se i sama prvobitno uzdala – 164 poslanika, jer je iza nje stao "politički autoritet" milion aktivista, što reče jednom Miki Rakić, a ne tamo neko ko se nateže sa skupštinskom većinom. Zato je važan broj 128, zato što ih je toliko (bez tri poslanika Velimira Ilića) lično u Skupštinu uveo Vučić. Zato je Marija Obradović kazala da će se do četvrtka znati da li će koalicioni partneri glasati za Vladu i Anu Brnabić i "koja je cena te podrške".

"Ni Aleksandar Vučić ni SNS neće trpeti pritiske. Ako ne možemo da se dogovorimo, onda da idemo na još jednu utakmicu", rekla je Marija Obradović. Dan kasnije, ipak se oglasio i predsednik države rekavši da ne sumnja da će Ana Brnabić imati podršku većine poslanika, ali je istakao da ta većina treba da bude veća da bi buduća vlada mogla da radi nesmetano i da je neki broj od 129, 128 poslanika ono čemu se nada: "Nije dovoljna podrška od 126 poslanika. To da vlada šepa, od sednice do sednice, da jedan dan ima podršku za zakone, drugi dan da nema, a da treći dan da zavisi da li će neka druga politička stranka da kaže nama je potrebno to i to da se ispuni, a da u Skupštini kažu: Pa, čekajte, danas nemamo većinu, ta vlada bolje da ne postoji, bolje da idemo na izbore."

Obećao je da će tačan broj poslanika koji će podržati Anu Brnabić znati u sredu, 21. juna, pa je čitalac ovih redova napisanih u utorak uveče, 20. juna, daleko informisaniji. Osvrnuo se i na upornost Dragana Markovića Palme koji je svojim odbijanjem da podrži Anu Brnabić doveo u pitanje i svoj savez sa Ivicom Dačićem: "Gospodin Marković je uvek pokazivao želju da zaštiti interese države i mislim da može dobro da razume zašto je i iz kojih sve razloga ovo državni interes i zato ću ga pozvati ne samo još jedanput već više puta pre donošenja odluke da se izjasni u korist predstojeće vlade." Dragan Marković Palma je rekao da će se javnosti obratiti u petak 23. juna, ali da stav o predloženoj mandatarki – neće menjati. Aleksandar Vulin je rekao da je to "kupovina karte za mesto u opoziciji".

FINA I LJUPKA ANA

E sad, ne treba biti baš toliko opsednut Aleksandrom Vučićem pa tvrditi da je sve »

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Jedna politička enigma: Da li je bolji i onakav Ustav nego ovakav Vučić

On napreduje "svaki dan i u svakom pogledu" i čini mi se da je samo pitanje političke tehnike i banalne egzekucije kada će da pretvori svoju moć u nešto opipljivije i još zamotano u Ustav. Nije tu samo pitanje proširenja predsedničkih ovlašćenja već možda i produženje mandata sa pet na osam godina, ili koliko već treba

IZ ZEVSOVE GLAVE: ETO OTKUD ONA

Istorija će možda da se ponovi i u Srbiji će možda da bude formirana stranka ustavobranitelja, ali to će teško da ide: Ustav iz 2006. godine pregažen je od vremena i spleta političkih okolnosti tako da bi svi da ga promene i, osim politički upokojenih sledbenika Vojislava Koštunice, teško je naći bilo koga ko bi za taj Ustav rekao neku lepu reč.

Osim ako oko tog pitanja političke aktere ne ujedini Aleksandar Vučić. Možda pomisle da je bolji i onakav Ustav nego ovakav Vučić, i biće belaja ako osete da iza teme promene ustavnih rešenja stoji namera da se poveća lična vlast izabranog predsednika.

Verovatno je to razlog što se slabo ko izjašnjava oko Vučićeve namere, izrečene u pristupnom predsedničkom govoru, da otvori politički i širi dijalog oko ustavnih promena.

Jeste se on kad je inaugurisan za predsednika zakleo na Ustav, ali je ispod njega podmetnuo Miroslavljevo jevanđelje, što mu nekako dođe kao ono kad se deca zaklinju, a iza leđa saviju prste jedne ruke u "figu", iliti "šipak", pa pomisle da obećanje ne moraju da održe, odnosno da su oslobođeni date časne reči.

Vučić se, dakle, ne drži Ustava što se najbolje vidi iz postupka izbora premijera. Slobodan Antonić je ovih dana napisao da je ona (Ana Brnabić) izletela iz glave Zevsa, a da nema ma kakvu uporišnu tačku u svetu demokratske politike. Na kojim izborima je učestvovala? Na kojima je pobedila? Kakvu podršku ima u vladajućoj stranci? A kakvu kod koalicionih partnera? Koliko je popularna kod birača? Može li bilo šta da naredi svojim ministrima – Dačiću, Zorani, Vulinu...?

Taj čovek (Vučić) isto tako mogao je za premijera da imenuje i mačku. Antonić je pristojan čovek pa bira reči; ima onih koji ovo postavljenje porede s Kaligulinim izborom konja za senatora.

I sve bi bilo isto. Našla bi se NVO koja bi izrazila zadovoljstvo što je "prvi put u istoriji Srbije jedna mačka postala premijer". Naši zapadni "prijatelji" pozdravili bi "emancipaciju Srbije od tipičnih antropocentričnih predrasuda". Vladajuća stranka na svom Predsedništvu odlučila bi da "vrlo jasno, jednoglasno, daje veliko poverenje Vučiću, pošto je on taj koji u ovom momentu može da predloži najboljeg kandidata, u najboljem interesu države i građana"... Ali kad mačku imenujete za kancelara, a to vam bez većih problema prođe u "eliti" i u mejnstrim javnosti, sasvim lepo se pokazuje, nastavlja Antonić, da nešto ozbiljno nije u redu s političkim sistemom. Cinično je kada predsednik objavi "da ga je Ana Brnabić obavestila da može da obezbedi većinu poslanika za izbor Vlade" *Ona* je obezbedila većinu? Kakvim to hokus-pokusom? I ko u to može stvarno da poveruje?

I sve glumatanje oko tobožnjih otpora Vučićevom izboru mandatarke imalo je samo jedan cilj: da pokaže kolika mu je moć. I pokazao je.

UPOTREBA NEMANJIĆA: U TRAGANJU ZA SIMBOLOM

On napreduje "svaki dan i u svakom pogledu" i čini mi se da je samo pitanje političke tehnike i banalne egzekucije kada će da pretvori svoju moć u nešto opipljivije i još zamotano u Ustav. Nije tu samo pitanje proširenja predsedničkih ovlašćenja već možda i produženje mandata sa pet na osam godina, ili koliko već treba.

Takva nastojanja išla bi u susret dominantno autoritarnim stavovima većine žitelja Srbije koji nadu za izlaz iz beznađa najpre vide u čvrstoj ruci: da se zna ko kosi, a ko vodu nosi i da se zna ko je gazda u kući.

S posebnom pažnjom pratim proteklih meseci pripreme za prizivanje duha Stefana Nemanje, istorijskog osnivača srpske državnosti, koji će se, dok dlanom o dlan, useliti u lik i delo aktuelnog junaka svih ovovremenskih priča.

Ako i zanemarimo već pominjano Miroslavljevo jevanđelje koje pripada toj epohi, treba se podsetiti da je lično Vučić pokretač inicijative da se na prostoru uništene zgrade Generalštaba podigne spomen-kompleks Stefanu Nemanji.

Pojačana je izdavačka delatnost oko Nemanjića, a snima se i izdašno donirana televizijska serija o njima.

A ko voli direktniju simboliku, treba podsetiti i da je novorođeni sin predsednika dobio ime Vukan, a pouzdano informisani mediji s dvora obavestili su javnost da je dete dobilo ime po prvom sinu Stefana Nemanje. ¶

PODELJENE ULOGE: I. Dačić i vrh SPS-a; D. M. Palma; A. Vulin

on smislio, pozvao Dragana Markovića i naredio mu da ponovo zatalasa tu već dosta izmrcvarenu priču o gej ministarki a sad i gej premijerki da bi je onda posle spasavao iz neučtivih homofobnih smetova. Sasvim je moguće da bi Ivica Dačić mogao povećavanjem svog uticaja i broja resora u novoj vladi da "naplati" upodobljavanje Palme, a i za sliku "demokratije" i "različitih mišljenja" što reče potpredsednica Obradović, Palmin bi ram bio prava zgoda ukoliko ovaj odluči da zbog homoseksualne orijentacije jedne žene on raskine dugogodišnju koaliciju sa Dačićem i ode u opoziciju.

Istina je, međutim, da je Aleksandar Vučić najviše odgovoran što se rasprava o kompetentnosti Ane Brnabić za obavljanje premijerske funkcije uglavnom svodi na raspravu o podršci LGBT populaciji. Zato što je, formirajući svoju poslednju vladu avgusta 2016. najavio da će tu biti i ministarka "koja se izjašnjava kao osoba homoseksualne orijentacije": "Ana Brnabić, koja će biti ministarka državne uprave i lokalne samouprave pripadnik je gej populacije. Ona to ne krije i sa ponosom govori" ("Blic", 8. avgust 2016). Još je pomenuo koliko je "fina i ljupka", "stručna i vredna", te da u njenoj biografiji "nema mrlja".

Ipak, znatiželjna javnost je imala prilike da sazna i za neke detalje iz biografije Ane Brnabić zanimljivije od njene homoseksualne orijentacije. Naime, važan detalj iz njene biografije je to što je 2011. počela da radi u američkoj kompaniji za razvoj vetroparkova "Continental Wind Serbia". Januara 2013. postala je i direktor CWS-a. U oktobru 2015. odjeknula je afera "Lidija Udovički". U to vreme Lidijina sestra, Kori Udovički, bila je Vučićeva ministarka državne uprave i lokalne samouprave. Naime, u javnost je, iz tabloida, procureo transkript telefonskog razgovora između Bojana Pajtića i Lidije Udovički, supruge vlasnika ove kompanije. Lidija Udovički je navodno Pajtiću kazala (a on to kasnije i potvrdio) da je Nikola Petrović, premijerov kum i direktor Elektromreža Srbije, pokušao da naplati reket od dva miliona evra od spomenute američke firme "Continental Wind Serbia", ne bi li CWS dobila dozvolu za vetropark u Srbiji koji bi se priključio na sistem "Elektromreža Srbije". Tadašnji premijer Vučić je na to odgovorio optužbama na račun "Continental Winda" tvrdeći da je upravo ta firma "muža sestre jednog ministra u vladi" htela da "reketira Srbiju", te da su uspeli da izlobiraju da pet kongresmena potpiše pismo Džozefu Bajdenu u kojem su Vučićev brat Andrej i kum Nikola Petrović označeni kao centar korupcije u Srbiji. Vučić je rekao i da je ova kompanija organizovala protest u Vašingtonu protiv njega jer im nije dozvolio da "reketiraju Srbiju".

Potom je organizovana i konferencija za novinare na kojoj je današnja mandatarka Ana Brnabić, ondašnja direktorka CWS-a, zajedno sa Vučićevim kumom Nikolom Petrovićem, direktorom EMS-a i ministrom energetike Aleksandrom Antićem, odbacila navode da je neko pokušao da reketira firmu "Continental Winds". Njena je reč kao direktorke CWS-a imala, što bi se kazalo, i najveću "težinu", veću i od Vučićeve i od Petrovićeve reči, a ona je ubrzo potom, logično, otišla iz "Continental Winds Serbia". U isto vreme, gotovo paralelno s aferom Udovički, u medijima se pojavila informacija da bi Ana Brnabić trebalo da bude koordinatorka svih "deliveri junitsa" u Vladi Srbije, koji, koliko medijsko pamćenje služi, nikada nisu ni zaživeli a ideja je bila da se formiraju timovi zaduženi da umreže sve različite institucije koje rade na istim ključnim projektima u zemlji i da jednom dnevno dostavljaju izveštaje Vučiću o napredovanju tih projekata.

Ni godinu od afere "Udovički", tadašnji mandatar za sastav nove vlade Aleksandar Vučić predložio je Anu Brnabić za ministarku državne uprave i lokalne samouprave, zamenivši njome Kori Udovički, pa su maliciozni primetili da se osveta uvek servira hladna. Ana Brnabić je preuzevši ministarstvo izjavila za "Blic": "Niti sam branila kuma, niti mislim da tom kumu treba odbrana i da treba baš Ana Brnabić da ga brani", naglasivši da Bojan Pajtić zna da je ona dovoljno stručna za poziciju ministarke državne uprave. Ali i da je afera "Udovički" loš spin, te da je Vlada Srbije rešila problem koji je kompanija CWS imala sa priključkom i građevinskom dozvolom mnogo pre nego što je "priču lansirao Bojan Pajtić" ("Blic", 28. avgust 2016).

MALI, ŠEF KABINETA?

Ako bi se, dakle, prvi važan detalj za biografiju Ane Brnabić mogao nazvati "Nikola Petrović", drugi bi svakako bio "Siniša Mali".

I to ne samo zato što je u javnost ovih dana procurela nepotvrđena informacija kako baš on slovi za glavnog kandidata za mesto šefa kabineta nove premijerke ("Danas", 19. jun). Znatiželjni deo javnosti nije bio iznenađen. Naime, odmah su usledila podsećanja na Bazu imovine političara koju je napravila Mreža za istraživanje kriminala i korupcije (KRIK). Naime, prema njihovom istraživanju Sinišu Malog i Anu Brnabić povezuje "kontroverzni beogradski advokat Igor Isailović" sa kojim je 2015. godine Ana Brnabić osnovala preduzeće "Energy&Innovation". Na sajtu KRIK-a stoji i da Isailović "osniva of šor firme i blizak je saradnik gradonačelnika Beograda Siniše Malog". Ostalo je zabeleženo i da je Marija Mali, bivša supruga aktuelnog gradonačelnika Beograda, optužila Igora Isailovića i Sinišu Malog da su je naterali da obmane Agenciju za borbu protiv korupcije kako je u stanu svog oca pronašla 95.000 evra i tako omogući tadašnjem suprugu da prikrije stvarno poreklo novca. Prema saznanjima KRIK-a, firma Ane Brnabić i advokata Isailovića "registrovana je za inženjerske delatnosti i tehničko savetovanje, ali njeni poslovi nisu poznati": "Kompanija je sklopila ugovor s bankom kako bi na lizing kupila automobil ‚fijat abart' u januaru 2016. godine. Brnabić je bila većinska vlasnica ‚Energy & Innovation' sa 70 odsto udela, a Isailović vlasnik ostatka. Tri dana pre nego što je postala ministarka u avgustu 2016, Brnabić je svoj vlasnički udeo besplatno prenela na Milicu Đurđić, koja je bila direktorka firme. Kompanija je prilikom osnivanja bila registrovana na adresi prebivališta Ane Brnabić, a danas joj je sedište na adresi u Dobrinjskoj, na kojoj se nalazi advokatska kancelarija Igora Isailovića."

O Igoru Isailoviću KRIK piše kao o čoveku od poverenja gradonačelnika Beograda Siniše Malog. "Bio je predstavnik firmi porodice Mali: ofšor kompanije ‚Busby Financial Corp.', kao i kompanije ‚Compost Group' koja je ilegalno prisvojila 10 hektara državne zemlje. Mali je na njega preneo upravljačka prava svoje konsultantske firme ‚Oil Consulting' kada je postao gradonačelnik." O Isailoviću i Siniši Malom, Ana Brnabić je za KRIK kazala: "Isailovića sam upoznala kada smo sa njegovom

Foto: Rade Prelić /Tanjug

Foto: Zoran Žestić /Tanjug

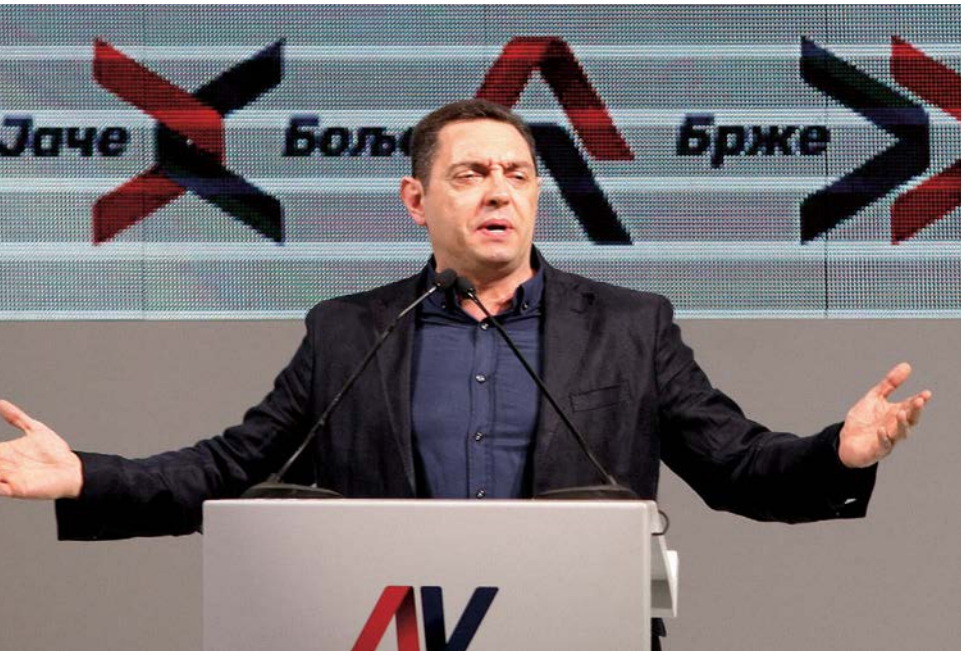

Foto: Sava Radovanović /Tanjug

advokatskom kancelarijom radili na potencijalnom investiranju u Srbiji iz oblasti energetike, a vremenom smo postali prijatelji. On se bavi advokaturom duže od 15 godina, a svaki uspešan advokat u svojoj karijeri upoznaje mnogo javnih ličnosti, konsultanata i privrednika. (...) Smatram da je neumesno da ja komentarišem poznanstva mog advokata ili gradonačelnika Beograda sa kojim sam išla u srednju školu." O svom poznanstvu s Malim kazala je da je to pitanje iz "privatne sfere".

E, sad, spekulacije o tome hoće li se Siniša Mali posle svih afera i najava Aleksandra Vučića da uskoro više neće biti gradonačelnik, preseliti u Nemanjinu 11 i to na mesto najbližeg saradnika Ane Brnabić s kog će kao Vučićev čovek od poverenja u stvari upravljati Vladom Srbije, nekako su se poklopile sa vešću da je policija tužilaštvu dostavila izveštaj o rušenju u Savamali.

"Radujem se izveštaju, i kada bude dostupan javnosti, kad se bude videlo šta se i kako tamo desilo, nadam se, ako mene nema tamo, da će mi se neko od vas izviniti zbog svega što sam prošao proteklih godinu dana", rekao je gradonačelnik Siniša Mali. Međutim, na pitanje novinara da li njega ima u tom izveštaju, Mali je rekao da – ne zna. Na pitanje da li je ili nije u nekoj vezi sa nelegalnim rušenjem objekata u Savamali, odgovorio je: "Stavljate me u neugodnu situaciju. Treba ostaviti nadležnima da odrade svoj deo posla."

O tome da li će biti šef kabineta Ane Brnabić, Mali je rekao novinarima: "Ana Brnabić je jedna sjajna osoba koja će sjajno obavljati svoj posao, siguran sam, a o tome ko će biti njen šef kabineta valjda će ona odlučiti i ja ne bih o tome spekulisao." Aleksandar Vučić je prokomentarisao da nije uspeo da odbrani Sinišu Malog i da on neće biti gradonačelnik Beograda, a da li će biti šef kabineta u novoj vladi, rekao je ovako: "Mislite, treba Siniša Mali da bude najsrećniji čovek na svetu što će biti šef kabineta Ani Brnabić, a ne gradonačelnik ili nešto drugo? Ne znam, to je njihova stvar." (OKO, RTS, 20. jun)

Kako je preneo Tanjug, predsednica Skupštine Maja Gojković je kazala da je mala verovatnoća da nećemo imati vladu do isteka zakonskog roka 30. juna u ponoć. ¶

ZORA DRČELIĆ

Terevenka sa elementima

Zašto Vučić organizuje prijem u Palati Srbija 23. juna kad je već inaugurisan 31. maja? Zašto uvodi nove prakse u politički život i time samo obesmišljava institucije sistema? Zbog čega uporno insistira na svojoj posebnosti u odnosu na prethodnike? Odgovor na sva ova pitanja je – može mu se

Ko je dobro pazio na času u protekla dva i po meseca, seća se da je 23. jun još početkom maja figurirao kao datum zvanične inauguracije predsednika Srbije Aleksandra Vučića. To što je on 31. maja položio zakletvu i stupio na dužnost izgleda da nema nikakve veze sa činjenicom da reč "inauguracija" znači upravo to – stupanje na dužnost. Jednog dana, istoričari će se sporiti oko toga da li je Vučić preuzeo predsedničku dužnost 31. maja ili 23. juna, ali za sada je bitno samo to da zvanični kanali komunikacije iz predsedničkog kabineta, ni za jedan od ova dva datuma ne koriste reč "inauguracija". Ono prvo je bilo polaganje zakletve, a ovo drugo je svečani prijem.

Medije to ne sprečava da i jedan i drugi događaj nazivaju inauguracijom. Ali, kao što se ne može dva puta kročiti u istu reku, isto se tako ne može dva puta stupiti na istu dužnost, bar ne u jednom mandatu. Dakle, jedna od dve ceremonije sasvim izvesno nije inauguracija. Samo još treba da utvrdimo koja je inauguracija prava, a koja lažna. Sigurnije je, ako se kladimo, staviti novac na onu od 31. maja. Tada je Vučić položio zakletvu, čime je i zvanično stupio na dužnost. Da to nije obavio, ne bi mogao da predloži ni Anu Brnabić niti bilo koga drugog za mesto novog mandatara Vlade Srbije.

DOMINACIJA I POKORAVANJE

Ali, čemu onda ova repriza inauguracije, lažna inauguracija, svečani prijem ili šta je već? Čemu ceremonija koja, na prvi pogled nema povod, svrhu ni smisao? Ključna reč je ovo poslednje – smisao. Srbija je već pet godina pod vlašću Aleksandra Vučića. Možda ćemo period njegove vladavine zaista pamtiti po

vašara

PREDSEDNIK, ZVANICE I PRISTALICE: Inauguracija Aleksandra Vučića od 31. maja
Fotografije: Tanjug

Briselskom sporazumu, rastu BDP-a, smanjenju javnog duga i kilometrima asfalta. Možda. Izvesno, Vučićevu vladavinu od prvog dana karakteriše obesmišljavanje svake institucije sistema, od Vlade Srbije do poslednje mesne zajednice. Ko sumnja u to, nek se priseti 2012. godine kada se samoproglasio za "prvog potpredsednika vlade", što je potpuno izmišljena funkcija koje nije bilo ni u Zakonu o Vladi Srbije niti u bilo kom drugo zakonskom ili podzakonskom aktu. Premijer je u to vreme bio Ivica Dačić, ali on se ništa nije pitao do te mere da je Aleksandar Vučić 2013. inicirao i sproveo u delo rekonstrukciju vlade.

Svoju supremaciju u odlučivanju pravdao je time što predstavlja najjaču i najveću stranku vladajuće koalicije. Isto čini i danas, obesmišljavajući sve čega se dotakne, pa i funkciju predsednika. U tome mu svesrdno pomažu ponizni koalicioni partneri, koji se trude da budu što bolji u ulozi "pratećih vokala". Uzmimo za primer Aleksandra Vulina, lidera Pokreta socijalista (PS) i ministra za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja. Među prvima je potrčao da izjavi kako će poslanici PS-a podržati Anu Brnabić u Skupštini Srbije, ali nije se tu zaustavio. Podvukao je da i svi drugi poslanici vladajuće većine moraju da učine isto, iz jednog jedinog razloga: zato što je to predlog Aleksandra Vučića, a niko od njih ne bi sedeo u poslaničkoj klupi da ovaj nije tako hteo. Vulin je ovo tresnuo gostujući na Pinku u petak, 16. juna. O apsolutnoj samovolji, političkoj dominaciji i, ako ćemo iskreno, prekoračenju predsedničkih ovlašćenja, Vulin je govorio kao o nečemu afirmativnom. Dodao je kako 56 odsto osvojenih glasova na predsedničkim izborima Vučiću daju legitimitet, ne samo za obavljanje predsedničke funkcije, nego ga ujedno čine i čovekom koji je uvek u pravu. Kao, tih 56 odsto, ta ogromna, nezapamćena podrška, znači da se građani apsolutno slažu sa svim njegovim prošlim, sadašnjim i budućim odlukama. Rekordno malu izlaznost na predsedničkim izborima jedva da iko više pamti.

A šta ako su građani Srbije u tako velikom broju glasali za Vučića na predsedničkim izborima, e ne bi li ga makli sa najmoćnije političke funkcije u zemlji? Niko ne može da zna šta "u glavu" motivaciju svakog pojedinačnog birača, ali jedna od mogućih opcija jeste to da su želeli Vučića na manje-više protokolarnoj funkciji, na »

Muzeji daruju predsednika

Istog dana kad su objavljeni datum i mesto inauguracije predsednika Srbije Aleksandra Vučića, pojedini mediji su došli i do informacije da će saloni Palate Srbija za potrebe svečane ceremonije postati izložbeni prostori, u kojima će zvanicama biti predstavljeni nasleđe, tradicija, i istorija Srbije. Zamišljeno je da u jednom delu Palate bude muzejska postavka, da saloni budu uređeni tematski po geografskim oblastima, a da se u drugom delu postave digitalne platforme i ekrani na kojima će biti emitovani filmovi o Srbiji.

Početkom prošle nedelje nekim muzejima su iz Predsedništva stigli dopisi sa informacijom da za potrebe ceremonije inauguracije iz svojih zbirki premeste u Palatu Srbije eksponate koji će reprezentovati nasleđe i tradiciju naše zemlje. Osim zadate teme, kriterijumi po kojima su birani eksponati bili su njihova vrednost i iskazivanje neke od aktuelnih poruka i ciljeva politike današnje Srbije i njenog predsednika. O ovom poslednjem će, između ostalog, govoriti legende eksponata. Na primer, slika Anastasa Bocarića *Velika narodna skupština u Novom Sadu 1926* iz Gradskog muzeja Subotice svedoči o "Velikoj narodnoj skupštini na kojoj je 757 delegata Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena u Bačkoj, Banatu i Baranji donelo odluku o prisajedinjenju ovih krajeva Kraljevini Srbiji. Ovom odlukom hteo se naglasiti srpski karakter Vojvodine i želja predstavnika ove ideje da se u novu jugoslovensku državu stupi zajedno sa Srbijom. Karakteristično za ovu Skupštinu je da su na njoj, po prvi put na ovim prostorima, i žene imale pravo glasa."

U Etnografskom muzeju, kaže za "Vreme" direktorka Mirjana Menković, oformljen je "mali tim kako bi što bolje odgovorili na poziv Predsedništva da budemo deo inauguracije. Odlučili smo da tog dana, osim našeg kulturnog nasleđa, zvanicama predstavimo i kolekciju i delatnost Etnografskog muzeja, pa smo po tom kriterijumu birali eksponate koji će biti izloženi u Palati Srbija. Našu duhovnu kulturu predstavićemo guslama, simbolom usmene tradicije. Srpsku kuću i stanovanje dočarаćemo pirotskim ćilimarstvom, grnčarskim predmetima, kartama za vino iz 19. veka, i starim ključaonicama iz 18. veka, a kulturu odevanja – pojasevima sa Kosova i iz istočne i južne Srbije, zatim tepelucima, malim kapama ukrašenim biserima kao eksponatima građanskog odevanja, i kopčama za pojase, našim čuvenim paftama. Našu tradicionalnu socijalnu kulturu predstavićemo srpskom slavom koja je uvrštena na Uneskovu Listu, odnosno primercima iz veoma bogate muzejske zbirke obrednih hlebova. Kulturu privređivanja simbolično ćemo predstaviti preslicom, a iz naše vredne zbirke oružja izdvojili smo jatagan iz 19. veka sa drškom od slonovače i srebrnim koricama. Sve u svemu, ništa veliko – samo lepi i tačno izabrani eksponati koji će predstaviti suštinu našeg muzeja i naše kulturne tradicije."

Istorijski muzej Srbije, kaže direktorka Dušica Bojić, "učestvuje kao jedna od institucija koje pomažu da se uredi prostor za predsednikovu inauguraciju. Daćemo eksponate koji oslikavaju priču o državnosti, onako kako je i dogovoreno sa timom koji organizuje ceremoniju. To je nekoliko odežda naših vladara, nekoliko portreta, i Strojimirov pečat kao simbol državnosti"

Istorijski muzej Srbije, kaže direktorka Dušica Bojić,

kojoj bi primao strane zvaničnike i delio ordenje. Istina, o tome možemo samo da nagađamo, ali apsolutno je sigurno da je većina izašlih glasača odlučila da Vučić bude predsednik Srbije, a ta je funkcija, i ovlašćenja koja sa sobom nosi, vrlo precizno definisana Ustavom. Upravo zato, svako prekoračenje ovlašćenja predsednika predstavlja obesmišljavanje Ustava, te ruganje i ismevanje države kao tvorevine. Uostalom, i ti izbori koji su Vučića, ako je verovati Vulinu, ustoličili kao nepogrešivog, održani su još 2. aprila, a prvu inauguraciju imali smo gotovo dva meseca kasnije. Nijednog trenutka se niko nije udostojio da odgovori zašto toliko čekamo da se Vučić konačno inauguriše i stupi na dužnost. A nije da nisu bili pitani, pitali su novinari često. Umesto konkretnog odgovora, po već ustaljenom obrascu, saopštavano im je kada će im biti odgovoreno. Poređenja radi, novi francuski predsednik Emanuel Makron pobedio je 7. maja u drugom krugu izbora. Dakle, čitavih mesec dana posle Vučića. U kabinetu se pojavio već sutradan, a 14. maja je, svečanom inauguracijom, zvanično stupio na dužnost. Uzgred, osvojio je 66 odsto glasova i niko nije rekao da je zbog toga, odsad pa zanavek, u pravu šta god da uradi ili kaže.

INAUGURACIJA U DVA ČINA

Sasvim je smisleno postaviti pitanje čemu ovdašnje odugovlačenje. A odgovor je prost: mora da se napravi fama oko toga ko će na mestu premijera zameniti nezamenljivog. Kada je konačno pronađena zamena u vidu diskretne i nevidljive Ane Brnabić, prešli smo na sledeću lažnu uzbunu: nema skupštinske većine koja bi nju podržala. Precrkli smo od brige, a onda je potpredsednica Srpske napredne Stranke Marija Obradović pojasnila da predsednik Vučić ne želi prostu parlamentarnu većinu od 126 poslanika, nego je podigao prečku na 128, kako bi izbor Ane Brnabić za premijerku bio, valjda, dvaput podvučen ili uklesan u kamenu. To što je po svim propisima i zakonima ove zemlje za izbor premijera dovoljno 126 poslaničkih glasova, manje je bitno. Bitnije je kako zadovoljiti gospodara i izaći u susret njegovim kerefekama. Ako usput ugaze i obesmisle instituciju skupštine i skupštinske većine, koga briga, može im se.

To je ujedno i odgovor na pitanje zašto

ARTEFAKTI NA ZABAVI: Rimski šlemovi iz IV veka nove ere, Etnografski muzej
Fotografije: Etnografski muzej

"učestvuje kao jedna od institucija koje pomažu da se uredi prostor za predsednikovu inauguraciju. Daćemo eksponate koji oslikavaju priču o državnosti, onako kako je i dogovoreno sa timom koji organizuje ceremoniju. To je nekoliko odežda naših vladara, nekoliko portreta, i Strojimirov pečat kao simbol državnosti." Muzej grada Beograda će takođe svojim eksponatima učestvovati na ceremoniji. Predrag Đidić, kustos i PR, preneo je odluku kolega da detalje ne otkrivaju. Narodni muzej, prema rečima Lidije Ham Milovanović, PR-a muzeja, pružiće stručnu i organizacionu pomoć ali ne i eksponate.

Muzej Jugoslavije je "na revers dao ordenje koje je bilo izloženo u Predsedništvu Srbije povodom polaganje zakletve predsednika Aleksandra Vučića", kaže Ana Radić, PR ovog muzeja, ali na ceremoniji inauguracije ne učestvuju zato što nisu ni pozvani. Ljiljana Miletić Abramović, direktorka Muzeja primenjene umetnosti, kaže da dopis od Predsedništva nisu dobili, pa pretpostavlja "da teme kojima se bavimo nisu odgovarale temi ceremonije."

Muzej Vojvodine je zadužen da realizuje priču o Pokrajini. Komesar tog dela izložbe, Tijana Stanković Pešterac, kaže da je prvo dogovoreno da organizuju "veliku izložbu koja će biti održana ispred Palate Srbija. Trebalo je da izaberemo 50 najvrednijih eksponata koji će prezentovati kulturno blago Vojvodine, a onda nam je rečeno da ćemo izlagati u jednom od salona i to samo tri najvrednija predmeta. Odlučili smo se za dva rimska šlema iz četvrtog veka iz kolekcije našeg muzeja, i za sliku Anastasa Bocarića *Velika narodna skupština u Novom Sadu 1926.* iz Subotičkog muzeja (već pomenutu u tekstu). Da li će do inauguracije opet nešto biti promenjeno, videćemo." ¶

SONJA ĆIRIĆ

Vučić pravi ovaj svečani prijem – može mu se. On ima 56 odsto podrške građana i može šta god mu padne na pamet. Tako mu je palo na pamet da pošalje emisare koji su zaređali po muzejima u Srbiji i skroz ih očerupali, da bi na svečanom prijemu bili izloženi artefakti koji će stranim zvanicama dočarati srpsku istoriju i tradiciju. Poslanik Demokratske stranke, Goran Ješić, objavio je na Tviteru nekakav dokument koji su dobili narodni poslanici, u kom im je pojašnjen protokol za dan inauguracije koja to nije. Za muškarce je obavezno tamno odelo, dopunjeno jednobojnom kravatom, a za žene svečana haljina. Poslanici treba da se okupe u Domu Narodne skupštine, odakle će ih u 18 časova pokupiti četiri autobusa sa policijskom pratnjom i odvesti do zapadnog krila Palate Srbija. Ovaj dokument ima i napomenu koja glasi: "Poslanici neće biti u redu za čestitanje pošto su predsedniku već čestitali prilikom zakletve u Domu NS." Preporučeno im je da vreme ubiju u sali "Jugoslavija" ili u Titovom salonu, gde će biti smešteni predstavnici stranih delegacija. Onda, u 19.50 svi prelaze u hol sa mozaikom gde će se održati program. Aha, znači, možda nije inauguracija, nije ni svečani prijem, nego "program". A na programu: dečji hor peva himnu, pa predsednik drži besedu (dakle, ne polaže zakletvu), pa ide pesma "Ovo je Srbija" autora Dejana Grbića. Ne zna se ko će je izvesti u "programu", ali zna se da je jedini poznati izvođač koji je ovo snimio Aca Lukas, na albumu "Ponos i laž" iz 1995. godine. Onda će biti održana zdravica, pa slede nastupi ansambla "Vrelo", KUD "Kolo", sastava "Una saga Serbica" i trubači Dejana Petrovića.

Kad muzika utihne, sve zvanice kreću u obilazak salona po Palati Srbija. Svaki salon biće tematski sređen tako da pokriva određenu regiju Srbije. U dokumentu koji su dobili poslanici nabrojane regije su: Južna, Istočna, Centralna i Zapadna Srbija, Vojvodina, KiM i Raška oblast, Beograd i "Inovacije i moderne tehnologije". U svakom salonu će biti radnici turističkih organizacija, kako bi goste uputili u lepote Srbije.

Dakle, ono što se sprema za 23. jun verovatno nije inauguracija, već svečani prijem sa elementima terevenke, sajma turizma i vašara. Nazdravlje! ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Blesavi hod oko muzičke fontane

"Mi jesmo u nekoj vrsti Letećeg cirkusa *Montija Pajtona*, a ono čemu se smejala Britanija i ceo svet, to je postala naša realnost. Većina naših ministarstava ima blesavi hod u političkom smislu i to prolazi, jer smo suviše siromašni za moralnost i dno ne postoji"

Politički kič i šund šire se obrnuto srazmerno političkom učinku stranke na vlasti. Prilika da se još malo toga ispolji ukazala se 23. juna u Palati Srbije na inauguraciji predsednika Srbije Aleksandara Vučića. O diktaturi preko književnosti, filma i pozorišta razgovarali smo sa Milanom Vlajčićem, novinarom, književnim i filmskim kritičarem.

"Narod je našao sjajnu skraćenicu, ne kažu inauguracija nego "uguracija", to je nova reč sa ironičnim prizvukom. Vidi se da duh naroda nije izumro, ali narod skoro da jeste, obespravljen je i sveden na borbu za golu egzistenciju. Britanska srednjovekovna poslovica *too poor for morality* u prevodu znači da kad je neko mnogo siromašan, ne očekuj od njega naročito moralno ponašanje. Na toj teoriji je Zigmunt Bauman, poljski ekonomista, izgradio svoju stratifikaciju sirotinje: u stepenu obespravljivanja jednog društva nema dna, ispod je još jedno dno. Mi smo na silaznoj putanji, to je vidljivo uprkos zvaničnoj retorici", kaže za "Vreme" Milan Vlajčić. "Inauguracija je tek počela, u Palatu Srbija se iz raznih muzeja prenose artefakti da se pokaže gostima da ova zemlja nije bez korena, a da je na čelu države čovek koji ne zna šta će sa sobom. To je čovek koji održi konferenciju za novinare sa samim sobom kad ugleda mikrofon ili kameru."

"VREME": Kako vidite Vučića kao vladara?

MILAN VLAJČIĆ: U poslednjem broju nedeljnika "Vreme", mog omiljenog magazina, uz uvodni komentar Dragoljuba Žarkovića objavljena je istorijska Vučićeva fotografija u poseti valjda nekoj školi gde je verovatno sve iskontrolisao i proverio da li rade sijalice i da li nastavnici znaju kad je bio Prvi srpski ustanak. U prolazu je i oko njega je desetak ljudi. Vučić je stavio ruku na jedan globus i gledao ga sa čežnjom, nostalgijom, dečačkom željom, i mene je to podsetilo na film *Veliki diktator*, u kojem je jedan drugi diktator odigrao partiju fudbala i ples sa gumenim globusom. Teško da će naš predsednik moći da izvede taj ples, ali se trudi i sa ovim narodom radi šta hoće. Pogledajte samo inscenaciju u predizbornoj kampanji. Autobusi sa onim AV (napisani latinicom, a ne ćirilicom) prepuni građana iz raznih krajeva Srbije koji su dovedeni da daju podršku Vučiću za sendvič i nekoliko hiljada dinara. Zatekao sam se na ulici kada je naišla kolona tih autobusa, bila je subota. Odjednom je stotinak ljudi koji su stajali oko mene počelo je da viče "av, av, av" i da pokazuje svoj bes i nepristajanje na to, kao u nekom horor ili SF filmu. Da je neko sleteo sa Marsa u tom trenutku i čuo kako narod laje, šta li bi pomislio?

Da je sleteo na snimanje Montija Pajtona?

Mi jesmo u nekoj vrsti *Letećeg cirkusa Montija Pajtona*, u jednoj mojoj knjizi objavio sam tekst o Ministarstvu blesavog hodanja. Ono čemu se smejala Britanija i ceo svet, to je postala naša realnost. Većina naših ministarstava ima blesavi hod u političkom smislu i to prolazi, jer kao što sam rekao na početku, suviše smo siromašni za moralnost i dno ne postoji.

Uzgred, zaštitni znak kampanje AV zapravo i nije latinica, već su to dva slova V (dve viktorije), od kojih je jedno obrnuto, zar ne?

Obrnuto od pobede je poraz. Simbolično.

Strahovlade su bile opisivane u knjigama, pozorišnim predstavama, na filmskom platnu.

Ima jedan divan film Bore Draškovića

Fotografije: Marija Janković

“U poslednjem broju ‘Vremena’ objavljena je istorijska Vučićeva fotografija u poseti valjda nekoj školi gde je Vučić stavio ruku na jedan globus i gledao ga sa čežnjom, nostalgijom, dečačkom željom, i mene je to podsetilo na film *Veliki diktator*, u kojem je jedan drugi diktator odigrao partiju fudbala i ples sa gumenim globusom. Teško da će naš predsednik moći da izvede taj ples, ali se trudi i sa ovim narodom radi šta hoće”

Život je lep, koji je snimljen 1985. godine, i to je jedan od najboljih filmova u srpskoj kinematografiji. Televizija ga ne prikazuje valjda zato što plaše poruke filma. Bora Drašković je prema prozi Aleksandra Tišme, jednog sjajnog autora, pomalo zanemarenog, napravio film. Šta je sadržina filma? Voz stane na pruzi, mašinovođa kaže da više neće da vozi, putnici uđu u lokalnu kafanu i tu lokalni vlastodršci počinju da maltretiraju putnike. Meni je ovih dana to palo na pamet, isterani smo iz voza istorije i dešavaju nam se strašne stvari, ponižavaju nas, maltretiraju, svi pokušavamo da pobegnemo, ali nemamo gde. Uloge u filmu tumače sjajni glumci: Sonja Savić, Gaga Nikolić, Pepi Laković...

»

Nesrećnici iz voza doživljavaju ogromno poniženje, ne mogu da dobiju ni piće ni sendvič, jer ih sledžije maltretiraju. Taj film je metafora onog što nam se dešava. Te godine kad je snimljen počelo je sveopšte rasulo, Bora Drašković je naslutio nešto strašno.

I opet smo izbačeni i iz voza, skrenuti sa koloseka.

Naš vagon stoji na nekom nevažnom koloseku... Obrazovao sam se da budem književni i filmski kritičar i novinar kulturne rubrike, ali u poslednje vreme moraš aktivno da pratiš politiku da bi shvatio gde živiš. Ima ljudi koji se izoluju, govore da im se gadi da čitaju novine, a ja im savetujem da čitaju jer i kad su najgore, novine odražavaju nešto što je možda nagoveštaj.

Politički teatar predsednika i bivšeg premijera Aleksandra Vučića na konferenciji za novinare je nešto posebno. Kako vaše kritičko filmsko oko vidi te konferencije?

Njegove konferencija za novinare je lepo gledati na Pinku i Studiju B jer oni uključuju direktan prenos. To je hepening, performans, Marina Abramović u najgorem i najopasnijem izdanju, to je rijaliti, *one man show,* ne vidiš i ne čuješ temu od drame, on guta jezik, počinje da maše rukama, ljut je na nekoga, pominje ološ i one neznalice koje su upropastile zemlju, za pet godina ne vidimo da je išta ispravljeno, stalno su mu u fokusu oni koji su ga i doveli na vlast... Kad krenu pitanja koja mu se ne dopadaju, on pada u komu i predaje se meditativnim trenucima. Mislim da se on tada bori sa svojom animom iz radikalnih vremena, jer kad je neko 16 godina u zrelom dobru bio Šešeljev alter ego i njegovo duhovno čedo, on toga ne može lako da se otrese. Kad oseća da će nešto strašno da kaže, on krene da namešta naočare koje nemaju razloga da se non-stop nameštaju. Nisu mu potrebni novinari, mada većina redakcija šalje novinare koji bacaju balone, a ako neko postavi pitanje koje nije iz te kategorije, on se iznervira, izdere, proglasi ga ološem. Čuvena je izjava kad je novinaru N1 Pankoviću rekao: "Da sam ja rekao to i to, vi biste mi se krvi napili!" Dakle, u njegovoj imaginaciji je stalna bojazan da će mu se neko napiti krvi. Mi nemamo Ministarstvo straha...

Ko zna, najavljeno je osnivanje dva nova ministarstva.

A i ne treba mu, Ministarstvo straha je on sam. U gradovima na jugu Srbije, poput Leskovca, koji nekad bio lep gradić, sada je pustinja. Lokalni vladari ne daju narodu nikakav posao, čak ni da rade kao čistačice, ukoliko ne potpišu pristupnicu.

Političkog šunda i kiča nikad nije bilo više, što po Beogradu što po Srbiji. Na primer, opština Brus je za novogodišnje praznike svetlela ko Las Vegas, od prve do poslednje bandere bile su postavljene ukrasne zvezde i irvasi. Svi bi da budu mali Vučići, mali Mali?

Za pet godina imali smo četiri izbora gde on pobeđuje, još nije bila ni zvanična "uguracija" u Palati Srbija, a on već najavljuje nove izbore za jesen jer treba nekako zataškati sramotu koju su napravili Siniša Mali, Vesić i gradska garnitura. Videćemo da li će uspeti, i najavljuje se nova kampanja, nije mu dosta 56 odsto podrške birača, on sanja o Miloševićevih 104 odsto podrške u narodu.

Priče o malim vladarima u malim latifundijama završavaju se loše i na Balkanu, a Evropu baš briga šta režim radi na unutrašnjem planu jer je važno da je poslušan tamo gde je potrebno. Otuda to junačenje, juče sam na televiziji čuo Vučićevu izjavu, parafraziram, ja sam njih zvao da se sučelimo, nisu smeli, uništio bih ih, ne bojim se ni Merkelove. Infantilno-narcisički odnos je zastrašujući za zajednicu.

"U filmu *Kabare* Boba Fosija opisani su poslednji dani Vajmarske republike, imamo one smeđekošuljaše koji ipak ne prebijaju u javnom prostoru, već ih sačekuju u uglovima i po mraku. Ovo se kod nas desilo usred dana ispred Skupštine i pred kamerama, uklanjanje 'provokatora' koji su došli da pokvare njegovu svečanost postajanja predsednika Srbije"

Kako su vam se činili njegovi predizborni spotovi "Ima li pilota u avionu" i "Povratak u biblioteku"?

U svakoj normalnom zemlji ti spotovi bili bi kontraproduktivni, to da mali Alek posle 35 godina vraća knjigu i to koju – *Đuliće Uveoce* – i da on kaže nastavnici da je ajkula, što je uvredljivo i nepristojno. Vraćaš knjigu posle 35 godina, *Đulići Uveoci* imaju 30 stanica i pročitaju se za 15 minuta. To sa avionom je takođe

komično, jer je on pre toga često govorio da mu ne pada na pamet da se kandiduje. Dakle, ako je to matrica njegovog ponašanja, moramo da obratimo pažnju šta njemu nikad ne pada na pamet jer će ići u kontra smeru. Neko je uzeo veliki novac za te glupe predizborne spotove, a učinak je kontraproduktivan. Stil političkog ponašanja je "možeš da mi pljuneš kroz prozor".

"Vučićeve konferencija za novinare je lepo gledati na Pinku i Studiju B jer oni uključuju direktan prenos. To je hepening, performans, Marina Abramović u najgorem i najopasnijem izdanju"

Komediografi su ranije imali više hrabrosti da kritikuju društvo, ili se to samo tako čini jer je sad to gotovo nemoguće?

Sve je to već viđeno. Imamo satiričku liniju koja ide od Sterije, koji je 60-ih godina devetnaestog veka napisao *Rodoljupce*, fantastičku analizu ropskog, podaničkog i prevrtljivog mentaliteta. Sterija se već bio povukao iz Beograda i vratio u Vršac, gde je i napisao *Rodoljupce*. Zaveštao je da se predstava odigra posle njegove smrti, jer se plašio za svoj život. Prvi put je izvedena tek 50 godina kasnije, to se u školama ne govori, a i na fakultetima se dugo prećutkivalo.

Sve ovo opisano je i kod Radoja Domanovića koji je napisao *Mrtvo more*, *Vođu*, *Dangu*, *Stradiju*, dela u kojima je opisao sve naše strahote sa vođama. Ono što je zanimljivo u vezi sa Domanovićevim delom jeste to što je njega Srbija kaznila, izgubio je službu i nije imao 'leba da jede. I onda, Domanović je sreo svog prijatelja, urednika "Policijskog glasnika", on ga je pozvao da piše za njega. (I taj podatak se krio, tek je sedamdesetih godina objavljen u "Sabranim delima"). Radoje Domanović je poslednjih desetak svojih tekstova, podjednako opakih, objavljivao u "Policijskom glasniku".

Posle toga dolazi Nušić sa *Sumnjivim licem* i *Gospođom ministarkom*, delima koja su opisala mentalitet te Srbije, zatim Duško Kovačević sa *Balkanskim špijunom*. To je jedna gorka komedija, Ilija Čvorović je tragičan lik sa palanačkim mentalitetom koga je vreme pregazilo, ali ga je naučilo da otkriva navodne strane plaćenike i domaće izdajnike. Ta terminologija se ponovo vratila i ona polovina Srbije koja se Vođi ne dopada proglašena je za strane plaćenike i prodane duše. Oni koji njega mrze. Vučić se stalno na to poziva. Zašto bi ga iko voleo, da li je Angela Merkel ikad tako nešto pomenula? A to ponavljaju njegovi papagaji i trbuhozborci.

Zašto mene ne vole svezubi, a vole me krezubi (Z. Kesić)?

Njuzovci su još veći fenomen, često nisam siguran da li je šala ili je istina. Jer tako nešto su u stanju da proizvedu vulini i ostali. Inače, da podsetimo čitaoce, Vulin je onaj što je na deset stepeni ispod nule polivao studente i ostale ledenom vodom. Kada su ga pitali za to, on je odgovorio: "Zar ste očekivali da ću da grejem vodu za vas?" To je taj radikalski cinizam.

Da li bahatost i bezobrazluk, stav da im niko ništa ne može, smetaju možda više nego politički šund i kič?

Bahatost i bezobrazluk je obrazac ponašanja navijača. Vidimo da su im pajtosi sa tribina postali njihove gorile, koji u po bela dana prebijaju i guraju ljude. U filmu *Kabare* Boba Fosija opisani su poslednji dani Vajmarske republike, imamo one smeđekošuljaše koji ipak ne prebijaju u javnom prostoru, već ih sačekuju u uglovima i po mraku. Ovo se kod nas desilo usred dana ispred Skupštine i pred kamerama, uklanjanje "provokatora" koji su došli da pokvare njegovu svečanost postajanja predsednika Srbije.

Tog dana sam bio u blizini i video "sendvič" brigade (ne podsmevam se tim ljudima, imam razumevanja za njih), i pokušao sam da uđem u park sa donje strane, ali me je jedan gorila zaustavio i nije mi dozvolio uz komentar: "Znam ja ko si ti." Starijeg čoveka tretiraju kao potencijalnog atentatora. Vladari imaju noćne more, i dešava se da se posle njihovih vladavina u mentalnim ustanovama leče replikanti koji veruju da je harizma vladara prešla na njih.

Nije sve tako crno, imamo muzičku fontanu...

Ono čime moramo da se bavimo je da se slične fontane na kineskom trgovačkom portalu Alibaba prodaju za 200.000 evra, a za ovu našu izdvojeno je blizu dva miliona evra. Pare su se prelile u neke privatne džepove. Drugo, dići fontanu na trgu gde nijedna zgrada u okolini nije normalna, pogledajte malo, ruševina do ruševine (jedina koja deluje normalno je Mekdonalds, zato što je to stara predratna zgrada porodice Đaja), potpuna je besmislica. Nekad su tu bile apoteka, biblioteka "Dimitrije Tucović", bioskop "Slavija", a sad imamo samo džinovski parking i muzičku fontanu. Kome je namenjena ta muzika nije baš jasno, jer je to kružni tok i ljudi ne mogu da priđu. Gospodaru se ti prigovori nisu dopali i on im je odbrusio: "Ti koji hoće da priđu, to su oni Beograđani koji hoće da peru noge u fontani." Sram ga bilo. U njegovoj imaginaciji ko priđe fontani pere noge. Fontana služi da joj se priđe, da se osvežiš, pomisliš želju i baciš novčić, a ovde ne možeš ni da joj priđeš. Dakle, u njegovoj imaginaciji onaj ko nije oduševljen fontanom, čezne da tu opere noge.

Latinica je isto neprijatelj...

Štampu čita četiri odsto, a knjige oko dva odsto Srba (660.000), dok je dve trećine građanstva funkcionalno nepismeno. Ali, zato se bore za ćirilicu i smatraju da je latinica hrvatsko pismo. Međutim, u 19. i 20. veku najbolji srpski pisci pisali su i na latinici i na ćirilici, čak je Jovan Skerlić u jednom trenutku rekao da bi se on pre opredelio za latinicu nego za ćirilicu, što je možda malo prejako za čoveka njegovog integriteta. To je odražavalo njegov entuzijazam za zajednicu Južnih Slovena.

Ovde se odjedanput od latinice pravi Frankenštajn. Čitao sam novu strategiju razvoja kulture, nečuvenu papazjaniju u kojoj ima neverovatnih gluposti. Pominje se da moramo da nasledimo herojski karakter srpske kulture, da moramo da damo prednost ćirilici i da to ne znači da će latinica biti potisnuta ali da bude samo pomoćno pismo. Veliki deo sveta piše na latinici, mi smo srećni što imamo dva pisma, a terati mene da biram »

■ “Dići fontanu na trgu gde nijedna zgrada u okolini nije normalna, pogledajte malo, ruševina do ruševine (jedina koja deluje normalno je Mekdonalds, zato što je to stara predratna zgrada porodice Đaja), potpuna je besmislica. Nekad su tu bile apoteka, biblioteka ‘Dimitrije Tucović’, bioskop ‘Slavija’, a sad imamo samo džinovski parking i muzičku fontanu”

između dva pisma je necivilizovano i varvarski.

To je možda bacanje prašine u oči da se ne priča o raspodeli novca iz budžeta Ministarstva?

To je drugi deo priče. Jedan prijatelj mi je skrenuo pažnju na to kojim su nevladinim organizacijama dodeljena sredstva za kulturne projekte. Časopis “Gradac” sa bibliotekom u Čačku dobio je 190.000 dinara za celu godinu, čime ne mogu da plate dva prevoda. Najveći iznos otišao je za nevladinu organizaciju koja se zove Srpska pravoslavna crkva (SPC), a drugi najveći iznos je otišao za nevladinu organizaciju pod nazivom “Dvor princa Karađorđevića”. Takođe, glumac Lazar Ristovski je dobio sredstva za festival revijskog tipa u njegovom rodnom Ravnom Selu, koji tek treba da se realizuje.

Važni festivali nisu ništa dobili, da ne spominjem fantastičan Festival autorskog filma, koji jedva pokrije tehničke troškove prikazivanja filmova. Nepostojeći festival u idejnoj fazi dobija sredstva, a festivali koji ima tradiciju ništa. Ministarstvo kulture je produžena ruke svih gluposti zvanične politike i mene to ne čudi.

Da li postoji srpski film?

Postoje klanovi i ljudi koji za 15 godina nisu napravili nijedan dobar film, ali dobijaju velike iznose iz nekih centara. Do pre deset godina bio sam u nekim komisijama i kada sam video pritiske i preglasavanje, rekao da ne želim više da budem u tome. Postoji takozvano finansiranje projekata sa rodoljubnom temom – projekat *Čarape kralja Petra* (Milovan Vitezović) u režiji Lazara Ristovskog dobio je sredstva. Otkrilo se da je predsednik komisije Filmskog centra Srbije čovek koji je njegov kum.

Ovo je jedna kumovska zemlja, i *Kum* Frensisa Forda Kopole je metafora nekih situacija u kojima se nalaze naši kulturni radnici i istaknuta imena.

Da li će postojati Sterijino pozorje posle ovogodišnjeg skandala?

Godinama ne idem na Sterijino pozorje jer više ne postoj autobuski prevoz posle deset uveče iz Novog Sada za Beograd, što je velika sramota. Drugo, većinu tih predstava mogu da pogledam u Beogradu. Ove godine sam otišao i gledao nekoliko predstava koje su bile u konkurenciji ne znajući da će to biti zanimljivo za konačno odlučivanje. Video sam da je žiri doneo stvarno skandaloznu odluku da ne dodeli nijednu nagradu, jer pozorišna umetnost opada i mediokritetska je. I to jednoglasno. To je neverovatno. Tri dana kasnije video sam da se igra predstava *Na Drini ćuprija* i otišao sam u Novi Sad da je pogledam. Predstava je bila rasprodata deset dana pre Sterijinog pozorja, dakle, ne može se reći da je nasrnuo svet da vidi koja je predstava oštećena. Gledalište SNP-a bilo je ispunjeno do poslednjeg mesta, ovacije su trajale deset minuta, to nije bila klasična publika Sterijinog pozorja, to je bila obična publika na sedmoj ili osmoj reprizi.

Posle predstave, jedne od najznačajnijih u poslednjih 30 godina, bilo mi je jasno da to nisu razlike u ukusima, već da je reč o političkoj smicalici. Mnoge ljude je iznerviralo to što je Kokan Mladenović proširio ideju *Na Drini ćuprija* i radnju smestio u devedesete kad se nastavio bratoubilački rat u Višegradu. Ovogodišnje Sterijino pozorje biće upamćeno po Kokanu Mladenoviću i njegovoj predstavi. Da je žiri nagradio bilo koju drugu predstavu, jer žiri ima pravo da pogreši, ne bi bilo takvog skandala. Šest puta sam u sedam žirija bio preglasan, to je demokratija, ali da se jednoglasno prećuti takva predstava uz idiotska objašnjenja da je pozorište u krizi... *No comment*. ¶

BILJANA VASIĆ

O slugeranjskim medijima

Kupovati novine zbog dobrih novinara sve je teže, postoje dva, tri nedeljnika i list “Danas”, a u ostalim novinama kao komentatori pojavljuju se tzv. politički analitičari. Oni su svoje pravo lice pokazali u danima kad je Toma Nikolić rekao da će se kandidovati, jurnuli su na njega kao lešinari. Toma Nikolić je otvorio onu svoju crkvu u Bajčetini, i u direktnom prenosu neke od slugeranjskih televizija, pitali su ga odakle mu novac, a on je parafraziram, rekao da se štedelo i odvajalo od usta, a kad su ga pitali ko će biti novi premijer, on je rekao: “Ne zanima me!” Gorile su stigle i pred njegova vrata.

TEOFIL PANČIĆ

Norveški profil i srpski anfas

Kako nam je ambasador Norveške čestitao premijerku, pa se našao u čudu jer mnogi nisu umeli da mu zahvale

Sigurno ste nekada videli one "indekse sreće" koji, multidisciplinarnim metodama, mere količinu prisustva, to jest odsustva, jada i čemera u pojedinim društvima, državama, nacijama... I, šta (najčešće) kaže taj famozni indeks? Norvežani su u proseku najbogatiji, najsrećniji, najzdraviji, i uopšte "naj" ljudi na svetu u mnogim poželjnim kategorijama – to jest, to su u onim godinama kad to nisu Danci. Ponekad i Šveđani, mada mi se čini da su ovi statistički malo u zaostatku u poslednje vreme. Tu i tamo se i Finci obretu na samom vrhu, a ni Islanđani uopšte nisu s raskida. Sve u svemu, cela ta Skandinavija – živa bruka: em bogati, em srećni. A poznato je da sirotinja duboko u sebi veruje da je bogatstvo prokleto i da donosi nesreću; i stvarno, kad pogledaš, nije malo primera koji to potvrđuju. Ali, nekako ih je ubedljivo najmanje baš na krajnjem severu Evrope... Imam spremnu teoriju o tome, ali bojim se da ne bi stala u ovu kolumnu.

Pitam se kako li to mora da izgleda kad se neko s Olimpa takve zemaljske sveusrećenosti (od slike tog prezaslađenog savršenstva odudara samo sjajna norveška književnost, džangrizavci poput Lua, Knausgora i sličnih) smandrlja na brdoviti Balkan, mesto koje i prima i daje toliko autentične ljudske nesreće? Što, uzgred, biće da ima neke umereno neposredne veze s činjenicom da smo ovde uglavnom sirotinja ("sudbinom prokleta"), i da pri tome živimo u prilično skenjanim društvima i u državama koje se prema nama, njihovim građanima, odnose u rasponu od maćehinskog pa do tiranskog (dok ih mi zauzvrat u rasponu od zajebavamo preko potkradamo do doslovno fizički ubijamo kroz ljupke plemenske, tzv. građanske ratove). Ponešto o tome sigurno zna Njegova ekselencija ambasador Kraljevine Norveške u Republici Srbiji g. Arne Sanes Bjornstad ("Blicu" na dušu ako ime nije tačno navedeno). Ambasador nam je, ako sam dobro razumeo zaplet, svima čestitao Vučićev izbor Ane Brnabić za predsednicu vlade, ali izgleda da neki od nas baš i nisu poželeli da se ljubazno zahvale na čestitci, nego su je više doživeli kao neku vrstu ciničnog izrugivanja, pa su ambasadora i ambasadu zasuli svakojakim furioznim protestima, pa i uvredama. I pri tome ne mislim na uglednog Palmu i slične, nego na (samodeklarisane) pripadnike i simpatizere tzv. demokratske i proevropske opozicije. Dakle, šta su konkretno ovi huncuti uradili, a što je g. Ambasadora dovelo u stanje teškog šoka, iznenagjenosti i uvregjenosti? Ne, nisu gađali zidine veleposlanstva jajima i trulim paradajzom, nego su se masovno sajber uneredili po fejsbuk profilu (jel' se kaže profil?) ambasade.

A šta ti, kolumnisto, misliš o tome? Ono što i uvek: da svako – pojedinac ili institucija – ko "ima Fejsbuk" bez ostatka zaslužuje da na istom bude danonoćno divljački vređan i ponižavan. Ako svojom voljom i pri čistoj svesti svečano otvoriš septičku jamu usred dnevne sobe, kako misliš da ti ne zasmrdi i da te ne zalije prilikom svakog izliva, a izliv je njeno prirodno stanje? Ali dobro, nije sad to tema...

Razumem ambasadorovo čuđenje i ne sumnjam ni najmanje u njegovu dobru volju, a što se države koju predstavlja tiče, teško da je ijedna druga pojedinačno toliko učinila za Srbiju, pre svega za srpsko civilno društvo i razvoj svekolikih demokratskih institucija i standarda, koliko je to učinila Norveška. Neko će reći: imaju, pa im se može. "Imaju" i neki drugi, pa od njih možete da dobijete eventualno poneku rotkvu, dakako struganu. Verujem, takođe, da g. ambasadoru, kao dobrom đaku škole političke korektnosti i drugih postmodernih divota, postavljanje "gej ministarke" zvuči kao pravi levo-liberalni vlažni san, pa mu je sasvim neshvatljivo kako to da oni među nama koji i sami ispovedaju slične vrednosti nisu zapali u trans od sreće.

Megjutoa, znam i nešto drugo, ono što g. ambasador ili ne zna ili, što je verovatnije, ima dužnost da se pravi da ne zna. Sjajno je da gej osoba bude premijer, to jeste emancipatorski korak, ali sam po sebi je prazan, a možda i ciničan gest, ako treba da prikrije neke druge, mnogo neprijatnije činjenice. Uostalom, seksualna orijentacija, pol ili poreklo Ane Brnabić mnogo više smetaju mnogima u vlasti i oko vlasti, nego političkim protivnicima Aleksandra Vučića, osim onih s tvrdokorne desnice, ali oni su ionako priča za sebe, s glavnim tokom opozicije nemaju nikakve bitne veze, dok upravo s Vučićem i njegovima dele dobar deo političke prošlosti, a bogme i sadašnjosti. Dakle, "prigovaračima" na ambasadorov gest smeta izvesna vrsta – prave ili hinjene, gotovo da nije važno – naivnosti i doslovosti u prihvatanju propagandnih priča ovdašnjih mahera i opsenjivača. E pa, znate kako: predobro ih poznajemo. Trpeli smo ih na grbači mnogo, mnogo pre nego što ste mogli i da sanjate da ćete doći u Srbiju, a bojim se da ćemo, ovako ili onako, morati da imamo posla s njima i kad već odavno zaboravite da ste ikada ovde službovali. Otuda razumem razočaranost i frustraciju onih koji nemoćno gledaju kako predstavnici mitologizovane "napredne Skadinavije" padaju na šibicarske fazone ovdašnjih Ragiba i Nagiba, mada ne odobravam nužno način na koji to ispoljavaju.

I zato, evo besplatnog saveta za g. ambasadora: tačno je da imate čemu da naučite lokalce, ali bogme imali biste i šta da naučite od njih. Naročito o – drugim lokalcima. U tom smislu, malo poslovične protestantske skromnosti ne bi bilo na odmet. ¶

Najezda velikog smrada

Za 40 godina, koliko se smeće u vinčanskoj deponiji odlaže, visina naslaga je narasla na 40 metara, a žarište požara je na dubini od 20 metara. Samozapalilo se ono što je nataloženo krajem devedesetih

Da je onako kako nije, u cik zore 18. maja, već na prvu pojavu dima na obzorju, dežurni urednik gradskog radija pozvao bi Centar za osmatranje, obaveštavanje i uzbunjivanje da se raspita šta se to dimi na istoku, ako ga pomenuti Centar ne bi već obavestio. Već na početku jutarnjeg programa lokalne televizije vest bi bila objavljena, a pratio bi je snimak sa lica mesta i izjava vatrogasnog komandira ili komandanta koji bi (recimo) rekao da ako je i imao nekih dilema kako izgleda pakao – sad ih više nema, da je reč o ogromnom požaru, da će biti potrebno mnogo napora i sreće da se savlada, ali i da nema razloga za paniku, jer je požar po strateškim pravcima zaprečen jakim vatrogasnim snagama, te da nema opasnosti od širenja na obližnja naselja i da će građani o svemu biti blagovremeno obavešteni.

Zbog velikog stuba dima koji se već vidi iz svih krajeva grada, oglasio bi se i gradonačelnik umirujućim saopštenjem da situacija jeste teška, ali da su vatrogasci obučeni da se suoče i sa većim izazovima, da se kvalitet vazduha prati, da se upravo postavljaju dodatne merne stanice i da zasad nije zabeleženo zagađenje vazduha koje prelazi dozvoljene okvire, te da će, čim se stihija savlada, biti otvorena istraga za utvrđivanje eventualne odgovornosti.

Glavni i odgovorni za deponiju rekao bi, recimo, da se slični požari događaju na deponijama širom sveta, da je ovo prvi ozbiljniji požar otkad je deponija puštena u rad '77. godine, da otkad je na toj funkciji upozorava osnivača da stalno odlaganje izgradnje infrastrukture za izdvajanje deponijskog gasa može da se vrati jako gadno, ali da taj goruć problem nikako da dođe na dnevni red gradske skupštine, te da ga zbog toga naročito raduje gradonačelnikova najava istrage. U popodnevnom programu gostovao bi neko malo više upućen u sve šta se događa, uveče bi stručnjaci raznih fela objašnjavali razne aspekte ove nesvakidašnje nevolje, našao bi se tu i neki srednje rangirani gradski funkcioner i pokoji opozicionar, sve začinjeno kadrovima sa lica mesta: siluete vatrogasaca na plamenoj pozadini, građevinska mešina koja se probija kroz dim...

Sledećih nekoliko dana pristojna dnevna štampa elaborirala bi ono što se već zna, tabloidi bi dodali malo začina tipa "šokantno" i "užasavajuće", nedeljnici bi sve to skupili na jednom mestu. Iznad deponije bi se uzdizao veliki dim kako se i sad uzdiže, smrdelo bi isto koliko i sad smrdi, požar bi trajao koliko će i inače trajati, ali bi građani sve to primili sa mnogo više razumevanja nego što je sad slučaj i sve bi bilo završeno nekoliko meseci kasnije agencijskom vešću da je požar najzad ugašen, koju bi malo ko primetio.

TAČNO SUPROTNO

Međutim, budući da je tačno onako kako jeste, tek negde oko jutarnje kafe vest da se nešto dimi iznad Vinče prostrujala je društvenim mrežama sa sve fotografijama i nagađanjima o poreklu dima – da li kojim slučajem gori deponija, da li Nuklearni institut, kakve sve gadosti taj dim u sebi nosi, a mora da je nešto gadno budući da u redovnim sredstvima informisanja nema ni reči o tome, kao onomad kad je eksplodirala nuklearna elektrana u Černobilju.

Tek iza podneva tog 18. maja na jednom portalu pojavila se kratka, delimično netačna vest koju su po principu kopi-

Foto: Marija Janković

raj-i-zalepi preuzele novinske agencije: "Na deponiji u beogradskoj opštini Grocka izbio (je) požar, gust dim se video iz skoro svih delova Beograda. Vatrogasci su od jutros na terenu i rade na lokalizaciji i gašenju požara. Požar je buknuo na deponiji površine dva hektara, a vatra tinja od jutros."

Već sledećeg dana javnost je obaveštena, takođe delimično netačno, ali na sva zvona, da su vatrogasci posle dvadesetčetvoročasovne bespoštedne borbe sa vatrenom stihijom požar uspeli da lokalizuju, da vatra tinja samo u žarištu, ergo opasnosti nema kao što je nije ni bilo, sve zahvaljujući premudrom gradskom rukovodstvu i Ministarstvu unutrašnjih poslova u čijoj ingerenciji su i vatrogasci-spasioci. Kako je to zaista izgledalo vidi se na snimku Guglovog satelita sticajem okolnosti načinjenog svega dva dana po izbijanju požara: dim se vidi iz jonosfere, sa visine od 70 kilometara.

GRAĐANI U (NE)MILOSTI VETRA:
Požar na deponiji vidljiv i iz satelita
Snimak:Google Earth

PAMETNJAKOVIĆI

U toj vesti naročito se istakao v.d. sekretara Beokoma Darko Glavaš apsolutno netačnom konstatacijom da je "doterana zemlja koja je stavljena preko mesta gde je izbio požar, a pretpostavlja se da je incident najverovatnije uzrokovao metan".

Zašto apsolutno netačna? Prosto, uzrok požara nije metan, kao što uzrok šumskog požara nikako ne može da bude šuma. Naime, mešavina metana i ugljen-dioksida, u teoriji i praksi poznatog kao deponijski gas, prirodna je posledica deponovanja smeća na način na koji se to već više od veka radi, tamo gde se još tako radi. Takođe, nije zemlja za prekrivanje/gušenje požarišta dovezena, nego se dovozi i dovoziće se, rasprostiraće se i utabavati još dugo, dugo: dubinski požar je žilava zverka.

Tek 23. dana od izbijanja požara, direktor beogradske Gradske čistoće Miroslav Bogdanović blagoizvoleo je da kaže: "Prekrivamo celu deponiju, naročito onaj deo koji je bio izložen vatri i žaru. Jedini način da se požar ugasi, jeste da se uguši. Nanosimo slojeve zemlje. Mehanizacija je na terenu. Nema više otvorenog plamena." U istom nastupu, sve pravdajući se višom silom kao uzrokom nehotično, ukazao je na krivca objašnjenjem da posao otežava klizište koje je nastalo zbog kiša 2014. godine kada su otvoreni krateri koji uvlače veliku količinu vazduha i odakle izlazi "metanski gas". Zašto te pukotine nisu začepljene na isti način kako se sad radi, onda kad su nastale – pre tri godine, nije objasnio: da je to tad urađeno, najverovatnije do svega ovog ne bi ni došlo.

Poslednji u nizu pametnjakovića – kandidat za sekretara predsednice vlade, Siniša Mali, 27. dana po izbijanju požara izjavio je da "to što gori deponija u Vinči nije toliki problem kako se predstavlja u javnosti", da nije on kriv "što je neko 40 godina tamo deponovao smeće", da je "neko dvadeset godina bio na vlasti u Beogradu i da za to vreme ništa nije uradio" po tom pitanju: "Borimo se svaki dan za to. Zato mi je neodgovorno da mi dođe ispred njih pet da mi pale i plaše ljude tim", rekao je ljut jer su neki tamo aktivisti, koji mu i inače idu na nerve, napravili performans "Pozdrav iz Vinče" praćen spaljivanjem vlažne trave i kartona u dva bureta ispred gradske skupštine. "Na deponiji više nema otvorenog plamena", da dim nije više crn, već beo – "metanski", koji se "pretvara u vodonik" koji "nije opasan i nije štetan po zdravlja". Eh, dečače, nevaljali dečače: metanski dim je nepoznat pojam, a ako je reč o produktu sagorevanja metana, onda su to ugljen-dioksid i voda. Ništa od toga se ne pretvara u vodonik.

NIJE OPASNO, SAMO SMRDI

Sa tri nedelje docnje, održana je hitna i vanredna, pa još i telefonska sednica Gradskog štaba za vanredne situacije, na kojoj je zaključeno da će "Gradski zavod za javno zdravlje redovno vršiti monitoring zagađujućih materija u vazduhu na široj teritoriji grada, sa posebnim osvrtom na pojavu emisije dima i požara na deponiji Vinča."

Rečeno – učinjeno: od tada, pa sve dosad, Zavod je pored redovnih izdao tri specijalna i nadasve nepismena saopštenja "povodom dima na deponiji Vinča", po kojima je sve u okviru dozvoljenog, ali ipak se preporučuje građanima da tokom noći i dela prepodnevna drže zatvorene prozore na stambenim objektima i duže ne borave na otvorenom, a da u slučaju pojave dima i neprijatnih mirisa ne borave napolju. Logično, malo ko u rezultate veruje, mada to ne znači da nisu korektno preneseni.

IDILA: Zelenilo i deponija bez požara
Foto: Marija Janković

Sa druge strane, dekan Hemijskog fakulteta u Beogradu kaže da bez obzira na to što su izmerene vrednosti u okviru dozvoljenog, u dimu ima još podosta jedinjenja koja isparavaju zajedno sa tim toplim gasovima, a mi nemamo opremu kojom bi njihovu koncentraciju izmerili. "Naša sreća je što su te deponije daleko od Beograda i dok vetar nosi taj dim i smrad u isto vreme ga razblažuje. Ali, naša nesreća je što se unutar tih gasova nalaze brojne kancerogene i supstance opasne po ljudsko zdravlje."

ISTORIJSKE NASLAGE

Generalnim urbanističkim planom s početka sedamdesetih, u vreme dok je na čelu Skupštine grada bio Branko Pešić, pored izgradnje nekoliko mostova preko Save i Dunava, Beogradskog železničkog čvora, prigradske železnice i metroa, predviđeno je i izmeštanje deponije gradskog i komunalnog smeća sa Ade Huje, na koju je smeće taloženo još od 1884. godine.

U početku, takav je plan bio, smeće bi se odlagalo po svim tehnološko-higijenskim pravilima – rasprostrto smeće se sukcesivno sabija sve do sloja od (recimo) pola metra, preko njega se nanese i utaba sloj gline dovoljne debljine da se obezbedi vodonepropusnost između slojeva, pa onda opet tako, sve dok se deponija ne napuni i potom rekultiviše, odnosno dok se ne izgradi postrojenje za komercijalnu eksploataciju deponijskog gasa, nus-produkta udarničkog rada anaerobnih bakterija koje razgrađuju složene ugljovodonike u jednostavnije i pritom oslobađaju toplotu koja nema gde da ode već podiže temperaturu unutar sloja.

Ako se steknu povoljni uslovi, kritična temperatura i dotok kiseonika, deponijski gas može da se (samo)zapali, a ako se steknu baš-baš povoljni uslovi, hoće i da eksplodira, pa je od esencijalne važnosti da slojevi smeća budu hermetički razdvojeni, da se spreči stvaranje velikih, potencijalno eksplozivnih gasnih džepova, ne dozvoli dotok svežeg vazduha bez koga plamena nema, ali i zadrži tamo gde je nastao sve dok se ne obezbedi korisna i ekološki prihvatljiva eksploatacija. Zbog toga je veoma važno da slojevi smeća budu hermetički odvojeni jedan od drugog, kao što nisu.

Za 40 godina, koliko se smeće u vinčanskoj deponiji odlaže, visina naslaga je narasla na 40 metara, a žarište požara je na dubini od 20 metara: samozapalilo se ono što je nataloženo krajem devedesetih, u godinama protesta zbog izborne krađe.

"Taj požar je započeo još pre mnogo godina i samo se razvija. Faze fermentacije su: bacite đubre, posle nekoliko meseci imate tu ugljen-dioksid fazu, sledi metanska faza koja može da traje još deset godina, bacite novo đubre, pa na to dodate još deset i tako opet. Nažalost, naša Vinča će još mnogo godina da gori", zaključuje profesor Gržetić.

NEPRIJATNE SENZACIJE

Gradski zavod za javno zdravlje Beograd preko mernih stanica neprekidno prati koncentraciju zagađujućih materija u vazduhu na široj teritoriji Beograda, sa posebnim osvrtom na situaciju u vezi sa sporadičnom pojavom emisije dima sa deponije Vinča. Posebna pažnja usmerena je na naselja Lešće, Višnjička banja, Višnjica, Rospi ćuprija, Karaburma, Krnjača, Kotež, Borča, Mirijevo, Zvezdara i ostale delove grada koji mogu biti pod uticajem. Pored mernih mesta iz redovnog programa praćenja kvaliteta vazduha koji gravitiraju ka lokaciji deponije Vinča, u saradnji sa Gradskim sekretarijatom za zaštitu životne sredine uspostavljena su dodatna merna mesta sa ciljem detaljnijeg praćenja situacije na predmetnim lokacijama. Pored toga Mobilna ekotoksikološka jedinica Gradskog zavoda u više navrata je obilazila teren i vršila trenutna merenja zagađujućih materija.

Uvidom u rezultate koji se dobijaju iz mreže mernih mesta kontinualnog monitoringa kvaliteta vazduha koji sprovodi Gzzjz Beograd, nije konstatovano prekoračenje zagađujućih materija iznad granične vrednosti za period praćenja od 24 sata, pri čemu su praćeni: ugljen-monoksid, azot-dioksid, sumpor-dioksid i suspendovane čestice ispod 10 mikrona. U ranim jutarnjim satima konstatovana su epizodna povećanja vrednosti suspendovanih čestica ispod 10 mikrona (PM10), ali je koncentracija ovih zagađujućih materija i dalje ispod granične vrednosti za period od 24 sata, kako je inače zakonski propisano praćenje i prikazivanje vrednosti navedenog parametra. Takođe, trenutna merenja na terenu nisu pokazala prekoračenja ni specifičnih parametara kao što su policiklični aromatični ugljovodonici. U skladu sa poslednjim rezultatima, praćenjem razvoja situacije i informacijama dobijenim od građana, Gradski zavod za javno zdravlje konstantno prati situaciju i planira dalje korake u vezi sa merenjem kvaliteta vazduha, pri čemu su bitne i informacije dobijene od ostalih relevantnih institucija.

Neprijatne senzacije koje povremeno imaju građani navedenih naselja su rezultat konkretnih meteoroloških uslova, koji u toku kasnih večernjih i ranih jutarnjih časova pospešuju zadržavanje oslobođenih zagađujućih materija u prizemnim slojevima atmosfere, dok se u toku dana zbog pojave vertikalnih i horizontalnih vazdušnih strujanja izazvanih sunčevim zračenjem vrši razređenje i dispergovanje zagađujućih materija. S tim u vezi preporučujemo građanima da tokom noći i dela prepodnevna drže zatvorene prozore na stambenim objektima i duže ne borave na otvorenom u slučaju pojave dima i neprijatnih mirisa. Ovo se pre svega odnosi na osobe koje boluju od hroničnih plućnih i kardiovaskularnih, kao i drugih akutnih i hroničnih bolesti u kojima je već kompromitovana plućna funkcija. ¶

ZORAN MAJDIN

Odabrano 20 škola kojima će Telekom Srbija pokloniti informatičke kabinete

Beograd, 7. jun 2017. godine – Zvaničnim završetkom glasanja u okviru projekta "Stvaramo znanje" odabrano je 20 osnovnih škola iz cele Srbije koje će kompanija Telekom Srbija obradovati savremenom informatičkom opremom. Projekat se sprovodi pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, dok vredna donacija predstavlja poklon Telekoma Srbija povodom obeležavanja 20 godina postojanja

U konkursu je učestvovalo 40 osnovnih škola iz četiri geografske oblasti, koje je predložilo Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, dok su po pet pobedničkih škola iz svake regije izabrali građani glasanjem putem Fejsbuk stranice mts Tvoj svet.

Kompanija Telekom Srbija tradicionalno veliku pažnju poklanja obrazovanju, kao jednom od najbitnijih aspekata društva u kome posluje. Shodno tome, značajna sredstva se ulažu u edukaciju, promociju nauke i osavremenjivanje obrazovnog sistema. Projekat "Stvaramo znanje" osmišljen je kako bi se obeležio značajan jubilej kompanije, a ujedno i unapredio rad školstva obezbeđivanjem boljih uslova za sticanje znanja osnovcima širom Srbije.

Škole kojima će Telekom Srbija opremiti informatičke kabinete su: OŠ "Branko Radičević" iz Savinog Sela, OŠ "Žarko Zrenjanin" iz Izbišta, OŠ "Karas Karolina" iz Horgoša, OŠ "Nikola Tesla" iz Bačkog Brestovca, OŠ "Žarko Zrenjanin" iz Apatina, OŠ "Bata Bulić" iz Petrovca na Mlavi, OŠ "Nikola Tesla" iz Vinče, Beograd, OŠ "Stevan Sremac" iz Borče, OŠ "Andra Savčić" iz Valjeva, OŠ "Mara Janković" iz Kusića, OŠ "Velimir Markićević" iz Majdanpeka, OŠ "9. srpska brigada" iz Boljevca, OŠ "Đura Jakšić" iz Zaječara, OŠ "8. septembar" iz Pirota, OŠ "Dositej Obradović" iz Kosovske Mitrovice, OŠ "Nada Matić" iz Užica, OŠ "Dimitrije Tucović" iz Kraljeva, OŠ "Milinko Kušić" iz Ivanjice, OŠ "Sveti Sava" iz Batočine i OŠ "Vuk Karadžić" iz Knića.

Centralizam i demokratija

Kako centralizacija urušava osnovne demokratske procese i kako se prelama u sferi kulture, medija, politike, ekonomije Vojvodine, neka su od pitanja na koja su svoje odgovore dali istaknuti intelektualci

Fotografije: Marija Janković

Osnovne karakteristike položaja Vojvodine u Ustavu Srbije, matrica ekonomskog razvoja Vojvodine, njen politički profil, njena kulturološka kompleksnost i medijska problematičnost osnovne su teme o kojima se razgovaralo u okviru drugog i trećeg panela na skupu učesnika i gostiju Salona. Budući da se Salon odnosno novosadska okupljanja i razgovori intelektualaca o raznim temama važnim za "vreme u kojem žive", koja traju još od 1996, ove godine po drugi put otvaraju pred javnošću, na Mijićevom salašu u Bukovcu nadomak Sombora, treba napomenuti i to da će radovi svih učesnika biti objavljeni u posebnom zborniku, kao što je učinjeno i prošle godine, kada je Salon prvi put otvorio vrata medijima. Ovogodišnja tema izazova bila je Vojvodina.

Poštujući hronološki red, u prethodnom broju "Vremena" predstavljen je, između ostalog, prvi panel na kome je razmatran odnos između lične slobode i političke autonomije, dok će u ovom broju biti dat uvid u izlaganja na drugom i trećem panelu, o suštinskim elementima "vojvođanskog pitanja", kao i aspektima kulturološke i medijske pozicije Vojvodine danas.

VOJVOĐANSKO PITANJE

Panelisti okupljeni oko teme naslovljene kao "Vojvođansko pitanje" bili su: pravnica Marijana Pajvančić, ekonomski novinar Dimitrije Boarov, politikolog Duško Radosavljević i istoričar Milivoj Bešlin.

U uvodu svog referata, Marijana Pajvančić je pomenula: "Reč je o promeni Ustava koja je pred nama. Poglavlje 23 kaže da je 2017. i 2018. tome namenjena, a svi su izgledi, kako dinamika Poglavlja nalaže, da će te ustavne intervencije biti parcijalne i uhvatiti samo nekoliko pitanja među kojima autonomija Vojvodine nije." Napominjući da smo jako daleko od ustavne države i da živimo u partijskoj državi, Pajvančić je iznela napomene o tome gde su i kako sistematizovane odredbe koje govore o tome kakav pristup je imao ustavotvorac prema autonomiji Vojvodine.

"Fokus je na preambuli", istakla je Pajvančić, "dakle, interes ustavotvorca je bio kako da reši Kosovo, što već implicira nejednak status dve autonomne pokrajine."

Ustav, kako kaže, eksplicitno garantuje autonomnim pokrajinama status pravnog lica. Princip subsidijarnosti postavljen je kao osnovni princip raspodele nadležnosti između centralne vlasti i autonomnih pokrajina i lokalne samouprave preuzimajući izvornu definiciju ovog načela iz odgovarajućih međunarodnih dokumenata. Međutim, ustavotvorac je izbegao da precizira i operacionalizuje sadržaj načela subsidijarnosti, već je to prepustio zakonu.

"Sadržaj prava na autonomiju", kaže Pajvančić, "Ustav ne reguliše, vi ne možete iz Ustava znati šta čini sadržinu prava na autonomiju, već to radi zakon, koji za razliku od Kosova nije zaštićen nekom posebnom procedurom revizije Ustava niti potrebnom većinom za njegovo usvajanje. Zakon o suštinskoj autonomiji Kosova donosi se po postupku predviđenom za reviziju Ustava, znači traži dve trećine i ima posebnu proceduru, dok se zakoni koji uređuju sadržinu ovlašćenja i statusa pokrajina donose prostom većinom i nemaju ovaj ustavni status. Ako sve ovo dovedemo u vezu sa načelnom odredbom Ustava, možemo reći da pravo građana na pokrajinsku autonomiju nije njihovo ustavno, već zakonsko pravo što znači da njegova sadržina zavisi od volje trenutne parlamentarne većine."

Deo o Ustavnom sudu i tužilaštvu su tipični primeri za to kako se čitaju stan-

dardi i kako se zapravo zaobilazi njihovo poštovanje, naglašava Pajvančić. Međunarodni standard kaže da regija mora imati mogućnost da utiče na izbor sudija koji štite regionalnu samoupravu, a Ustav je to interpretirao tako da Vojvodina i njeni organi nemaju ama baš nikakav uticaj ni na kandidovanje, a kamoli na izbor sudija sa teritorije Vojvodine. Prilikom izbora sudija Ustavnog suda, Ustav nalaže da sa svake od tri liste kandidata jedan od izabranih kandidata mora biti sa teritorije autonomnih pokrajina. Međutim, suštinski problem je u tome, kako objašnjava M. Pajvančić, ko nominuje kandidata i ko odlučuje o izboru.

Autorka je, takođe, ocenila licemernim to što je Venecijanska komisija reagovala tek četiri meseca nakon usvajanja Ustava, a u čijem mišljenju stoji: "Mala grupa partijskih vođa i eksperata pregovarala je samo oko dve nedelje u cilju utvrđivanja kompromisnog teksta prihvatljivog za sve političke stranke, uključujući i Srpsku radikalnu stranku."

O tome da je smisao autonomije, između ostalog, u sprečavanju neravnopravnosti govorio je i Dimitrije Boarov: "Stalno se prikrivala ekonomska suština interesa svih država u kojima je Vojvodina bila u poslednjih sto godina, da zadrže svoju redistribucionu funkciju i da je u tom smislu potrebno imati resurse odakle se redistribucija može izvesti bez ikakvog političkog otpora. Zbog toga su stvarane ili ubacivane raznovrsne druge politike koje je trebalo da prikriju tu ekonomsku suštinu obesmišljavanja političkog identiteta Vojvodine." U vreme tranzicije, naveo je Boarov, niko nije polagao račune o tome gde je novac od privatizacije, a Vojvodina je trebalo da bude 50 odsto korisnik prodaje onih firmi koje su bile u društvenom vlasništvu na teritoriji Vojvodine. "I sada imate jednu flagrantnu neravnopravnost koju uporno prećutkuje čak i štampa", rekao je Boarov. Reč je o restituciji. Izvršena je restitucija obradive zemlje tako što je crkvi, i to ne svim crkvama, vraćeno uglavnom 50-60 odsto onoga što su potraživale. Pošto se 90 odsto oduzete zemlje u Srbiji nalazi na teritoriji Vojvodine, restitucija obradive zemlje se stalno sabotira, kaže Boarov, razvlači se već sedam-osam godina, u stvari otkako je donet zakon, i to isključivo zbog toga što je državi teško da odustane od tog zemljišta s kojim bi mogla trgovati sa investitorima iz Nemačke, Arapskih Emirata... U Srbiji država je najveći zemljoposednik, ali sa druge strane su ljudi koji potražuju svoju zemlju koju sada koriste drugi. "Nama je ta zemlja i oduzeta da bi je koristili Kostić, Mišković i drugi", kaže Boarov. "Kad nemate politički identitet, kad niste politički subjektivitet, onda i 'Dnevnik' može da osvane sa naslovnom stranom da je Srbija poklonila Novom Sadu parče zemlje u Petrovaradinu da bi se mogao realizovati projekat navoza na obnovljenom Žeželjevom mostu. To je lakrdija. Ili, bio je naslov da je zgrada Banovine poklonjena Vojvodini, što je nonsens."

"Ostajem pri tome da u tipu države kao što je Srbija", zaključio je Boarov, "gde je državni i paradržavni kapital i dalje 50 odsto, što je ključni pokazatelj njene redistribucione suštine, da ćemo u takvoj državi – bez autonomije, ostati i bez gaća."

AKTERA PROMENA – NEMA

Kako promeniti takvo stanje, da li će se ono uopšte menjati, da li postoje akteri za promenu, neka su od pitanja na koje je odgovorio politikolog Duško Radosavljević analizirajući "(ne)mogućnost uozbiljenja" socijaldemokratske ponude u Vojvodini od 1990. do danas. Među partijama koje su formirane u Vojvodini posle »

Prof. dr Marijana Pajvančić, pravnica

Kako će se menjati Ustav

Mnogo puta kad sam kritikovala Ustav rekli su mi, pa znate, morali smo nekako da rešimo Kosovo, a onda sam vrlo pažljivo pročitala ustavne odredbe koje se odnose na odlučivanje o teritoriji. U osnovnim odredbama stoji član Ustava u kojem piše da je teritorija Republike Srbije jedinstvena i nepovrediva, i to je ključna stvar. Ali u drugom stavu istog tog člana stoji potpuna logička besmislica koja kaže da se o promeni granica odlučuje po postupku predviđenom za reviziju Ustava. Ako je nešto nepovredivo i ako se ne može menjati, onda je norma koja kaže da se to nepovredivo menja u skladu sa Ustavom potpuno bespredmetna. A onda kažete, hajde da vidimo koji će se postupak promene Ustava primeniti. Pošto je reč o preambuli i osnovnom načelu to će verovatno biti postupak sa obaveznim referendumom i dve trećine u parlamentu. I tu bi bio kraj da u nadležnostima Narodne skupštine ne stoji izričito propisano da o promeni granica odlučuje narodna skupština prostom većinom. I onda pitate donosioce Ustava, izvinite, kojom većinom i po kom postupku ćete vi o ovome odlučivati? A takva odluka nas čeka. Ja, opet, mislim da će se to pitanje rešavati u izvanustavnom prostoru.

uvođenja višepartijskog sistema, i koje su socijademokratskog karaktera, autor nabraja kao predmet svoje analize Ligu socijaldemokrata Vojvodine (LSV), Reformiste Vojvodine (RV-SDP) i Socijaldemokratsku partiju Vojvodine (SDPV). Za Ligu kaže da je godinama prepoznavana kao partija koja okuplja mladu generaciju, reformisti kao opcija obrazovanih i "jugonostalgičara", a SDPV kao partija "starih komunjara". Po rečima Radosavljevića, sve tri partije imale su dve dodirne tačke: beskompromisan stav o rušenju miloševićevskog režima i stav o restituciji vojvođanske autonomije. I kada bi se analizirala programska načela partija, tu bi bilo najviše mogućnosti za saradnju, zajednički nastup, pravljenje veće političke grupacije, ali u praksi ne da nije bilo toga, kaže Radosavljević, "već se više iskazivalo neprikriveno neprijateljstvo prema drugim slično-mišljenicima".

"Davnašnja zalaganja LSV", rekao je, "za potpuno samostalni status Vojvodine, sa odgovarajućim međunarodnim garancijama, odnosno maglovita formula 'Vojvodina republika', više su bila (i ostala) izraz naglašenog marketinškog pristupa na političkoj sceni, koja je u stanju permanentne izborne kampanje, a ne osmišljenog i sadržinskog značenja. Međutim, veštim političkim manevrima, neretko odstupajući od svojih izvornih načela, brižljivo birajući političke koalicije, LSV je ostala kao jedina politička opcija u Vojvodini koja je prepoznata kao autonomaška i socijaldemokratska. (...) Partije koje smo još pominjali, RV-SDP i SDPV, u toj borbi nisu izdržale, insistirajući na 'čistoći' stavova, imaginarnom poštenju, kojima su često maskirali svoju inertnost, nedostatak sluha za političke procese u državi, neretko i elementarni nerad sa članstvom."

Ideje socijaldemokratije u Vojvodini su pogrešno shvaćene, kaže autor, iskorišćene su do neprepoznatljivosti u našim krajevima, gde su se pobrkala ideologija i kampanja, civilno društvo i nosioci političkih mandata, škola i crkva, porodica i rijaliti šou, levo i desno, normalno rasuđivanje i zdrav razum. Došlo se, smatra Radosavljević, u poziciju ideološke konfuzije, gde nije jasno šta bi činilo modernu socijaldemokratiju na ovim prostorima, posebno u Vojvodini.

Istoričar Milivoj Bešlin, posmatrajući prelomne periode XIX i XX veka, uočio je da pojam Vojvodine ima najmanje "dve različite, međusobno teško spojive interpretacije, dva sasvim nekompatibilna koncepta, koji se u velikoj meri isključuju". Prva interpretacija, kaže Bešlin, nacionalistička je, monoetnička, ipak, izvorno vojvođanska, koja vuče svoje tradicije iz XVIII veka i srpskog narodnog pokreta u XIX veku, kada se konstituišu nacije na ovim prostorima. Ta ideja bila je programska osnova svih srpskih nacionalnih stranaka i političkih pokreta, i konačno je ostvarena 1918. prisajedinjenjem Vojvodine Kraljevini Srbiji. Time je srpska nacija u južnoj Ugarskoj, kaže Bešlin, realizovala svoj temeljni zavetni imperativ – organsko jedinstvo. Međutim, i tada nemali deo srpske političke javnosti, podržan ostalim narodima koji su živeli na tlu Vojvodine, nije želeo bezuslovno utapanje u Srbiju, što će, kao ideja, rezultirati stvaranjem Vojvođanskog fronta tridesetih godina prošlog veka i označiti anticentralističku i nadnacionalnu koncepciju Vojvodine. Takav karakter Vojvodine, kaže Bešlin, mogao je da opstane samo u drugoj Jugoslaviji, uz podršku jugoslovenskog političkog centra, a "prvom prilikom kada je jugoslovenska federacija doživela atrofiju, Srbija je izvršila nasilnu destrukciju vojvođanske autonomije anektiravši pokrajinu". U prilog tome, navodi ključne događaje: krah autonomne Vojvodine 1988, organizaciju

tzv. antibirokratske revolucije, usvajanje ustavnih amandmana 1989, ratove, izmenu etničke strukture pokrajine, političku podređenost, ekonomsku eksploataciju. Kada govori o dve koncepcije Vojvodine, Bešlin kaže kako jedna odražava karakter XIX, a druga vrednosti XX veka, dok ideja Vojvodine u XXI veku još ne pokazuje naznake artikulisane konceptualizacije."

U debatnom delu koji se odnosio na sva izlaganja o "vojvođanskom pitanju", Latinka Perović je rekla: "Ja sam istoričar i mogu da kažem da je Srbija više od ratova imala samo ustava. Ta neprestana ustavna iluzija je pitanje političke koncepcije države i to je ključno pitanje". O već pominjanom nedostatku aktera promene u Vojvodini, Perović je rekla: "Ovde se govorilo da nema subjekta promene, ali subjekt promene će se naći ako se nađe program. Možda je moj politički horizont ograničen, ali ja taj program ne vidim."

PAD DEMOKRATIJE

U okviru teme trećeg panela "Kulturološko i medijsko pitanje u Vojvodini" govorili su predsednik Vojvođanske akademije nauka i umetnosti, filolog Julijan Tamaš, novinar Boris Varga, filozof Miroslav Keveždi i bivši predsednik Nezavisnog društva novinara Vojvodine Dinko Gruhonjić.

Krećući se kroz prostore nacionalne poetike i poetike prostora Julijan Tamaš, inače redovni (inostrani) član Nacionalne akademije nauka i umetnosti Ukrajine, istakao je značaj autora koji su negovali svoje istorijske i kulturne posebnosti. Među njima posebno mesto, kako navodi, zauzima Vasa Stajić, i to ne samo kao književni istoričar, nego i zbog svog odnosa prema Vojvodini, zbog vrednosnih orijentira koje je zastupao, humanističkih, intelektualnih, antifašističkih. Ili, recimo, između mnogih drugih, pisac Veljko Petrović, koji je za sabornu Srbiju bio unitarista i centralista, kako podseća Tamaš, ali je "negovao poetiku prostora opredeljenu rodnim Somborom, Bačkom i Vojvodinom i bio od onih poetskih realista koji su u znacima podneblja prepoznavali duboku vezu ljudi i prostora, čoveka i zemlje, bez obzira na nacionalnost, kulturu i jezik". Osnovna hipoteza koju Tamaš predočava jeste da se granice država menjaju, ali zavičaji i individualne poetike u umetnosti nose se u duši i uz poetiku prostora najdublja su veza umetnika i univerzuma.

Kritika je upućena aktuelnoj vlasti Srbije i Vojvodine koja "otvoreno, nizom javno čitljivih postupaka, preferira u kulturi nacionalnu srpsku poetiku, zatire poetiku prostora i smišljeno uništava kulturu i književnost nacionalnih zajednica u manjinskom položaju". Kultura manjina, kaže Tamaš, svodi se na folklor, navodeći mišljenje ruskog lingviste Duličenka da su samo one manjinske kulture koje su razvile književnost na maternjim jezicima – uhvatile korak sa svetom. Prvi smrtonosni udar u kreativni potencijal manjinskih zajednica, kako ga Tamaš naziva, jeste ukidanje književnosti na njihovim jezicima, "a to upravo, evo već drugu godinu, čini aktuelna vlast ne finansirajući književnosti nacionalnih zajednica u manjinskom položaju".

Drugi smrtni udar aktuelne vlasti na Vojvodinu, po njemu, predstavlja pozivanje na izmišljenu floskulu o "vojvođanskom separatizmu", iako je vojvođanski identitet uvek definisan kao kulturni, a ne kao politički. "Velika većina novca u kulturi troši se na muziku, amaterske kulturne manifestacije i nove institucije", kaže Tamaš. VANU je proglašen ustavno neosnovanim, premda nije i ugašen njegov rad, i pored toga što postoje »

Dimitrije Boarov, ekonomski novinar

Primeri centralizma

Kao jedan od primera koncepcije centralizovane države Boarov je naveo izgradnju mostova, u Beogradu i u Novom Sadu: "Nedavno su dolazili iz Evrope da vide zašto se Žeželjev most ne završava, već pet-šest godina kasni. Taj most košta 54 miliona evra, od čega 30 miliona evra poklanja EU, a ostatak skupljaju Vojvodina i Srbija. Međutim, zemunski most koji su pravili Kinezi, prema govoru koji je na otvaranju izrekao sam Aleksandar Vučić, koštao je 140 miliona evra, otplatiće ga Republika. Tu je, znači, skrivena dotacija Beogradu od 100 miliona evra najmanje. Istina, Beograd doprinosi republičkom BDP-u, i to 60 odsto. To je ludo i neverovatno, jer ne postoji država u kojoj glavni grad, možda jedino Lusaka, producira 60 odsto BDP-a te države; i onda građani Srbije tom glavnom gradu još i poklanjaju most od 140 miliona evra. Pri čemu on realno košta 40 miliona evra, jer je inženjerski manje zahtevan od Žeželjevog mosta pošto nema prugu, ali to niko u beogradskoj štampi nije zapazio." Izgradnja mosta, kao i to što, na primer, poštanski automobili Novog Sada moraju da se registruju u Beogradu, ali i mnogi drugi slučajevi, prema rečima Boarova, ukazuju na "centralističku halapljivost koja se pokriva raznovrsnim ideološkim piruetama, političkim, nacionalističkim strastima, Kosovom".

mnoge regionalne akademije u evropskim zemljama. "Sve to demaskira titulu Novog Sada", zaključuje Tamaš, "kao prestonice evropske kulture za 2021, jer su postupci aktuelne vlasti destruktivni i suprotni temeljnim vrednosnim orijentacijama."

Novinar i politikolog Boris Varga analizirao je stanje režima u državama Srednje i Jugoistočne Evrope. Taj region se, po njemu, ponovo našao u podeljenoj Evropi između sfera interesa Zapada (SAD i EU) i Rusije. Varga kaže kako je recesija demokratije uveliko vidljiva u bivšim socijalističkim državama Jugoistočne Evrope, koje su prethodno dostigle određeni nivo demokratske konsolidacije. Od država članica EU najveći pad u kvalitetu demokratije imaju Mađarska i Poljska, iza kojih su Slovačka, Rumunija i Bugarska. Od tranzicionih država, pad nivoa demokratije beleže Srbija i Makedonija. "Reč je o političkim režimima", kaže Varga, "koji pribegavaju populističkim merama, guše medije, marginalizuju građansko društvo i opoziciju, teže političkoj kontroli sudske vlasti i u tim državama vidljiv je porast korupcije."

Zbog toga, tvrdi autor, većinu država Srednje Evrope (Mađarsku, Poljsku, Slovačku, Rumuniju, Srbiju i Makedoniju) u poslednje vreme potresaju povremeni građanski protesti. To je najveći talas protesta u Srednjoj Evropi od "baršunastih revolucija" 1989. godine i pada komunizma.

Većina država Višegradske grupe (Poljska, Slovačka, Mađarska) odlučno se protivi političkim merama Brisela, posebno kada je u pitanju migrantska kriza i kvote raspodele izbeglica. U mnogo čemu potvrđuje se teza da je pre 20 godina ideja Srednje Evrope značila udaljavanje od SSSR, dok danas ona predstavlja distanciranje od zapadnog sveta. "U tim uslovima, Srednja Evropa više nije most između Istoka i Zapada, već je to zona odmeravanja interesa velikih geopolitičkih igrača, s jedne, i balansiranja lokalnih populističkih lidera između Brisela i Moskve, s druge strane, kao što je to u slučaju Orbana, Fica, Vučića, Gruevskog."

Politički režim u Srbiji, prema ovoj analizi, u poslednjoj deceniji ima konstantne vrednosti koje određuju polukonsolidovanu demokratiju, ali te vrednosti su vid-

"Veštim političkim manevrima, neretko odstupajući od svojih izvornih načela, brižljivo birajući političke koalicije, LSV je ostala kao jedina politička opcija u Vojvodini koja je prepoznata kao autonomaška i socijaldemokratska" – Duško Radosavljević

no pogoršane u 2016. godini. Najniže su ocenjeni – vladavina prava, nivo korupcije i sloboda štampe. Iako ima povoljne ocene za lokalno demokratsko upravljanje, Varga kaže da je centralizacija proces koji Srbiju udaljava od demokratske prakse. Ukidanjem 2012/13. godine dve trećine odredaba Statuta Vojvodine, koje je Ustavni sud proglasio neustavnim, ne samo da je sužena autonomija Vojvodine, koja od 1991. nije uspela da se oporavi, već je izvršen pritisak na građanske i inter-

"Prvom prilikom kada je jugoslovenska federacija doživela atrofiju, Srbija je izvršila nasilnu destrukciju vojvođanske autonomije anektiravši pokrajinu" – Milivoj Bešlin

kulturalne vrednosti u pokrajini. "Pojačana centralizacija Srbije", kaže on, "takođe urušava njenu demokratiju." I dodaje da "za razliku od protesta protiv 'populističkog' zatvaranja Centralnoevropskog univerziteta u Budimpešti, u Vojvodini nije bilo vidljivije građanske reakcije, niti protesta protiv centralizacije ili odluka protiv VANU-a, na primer. Možda je to odgovor na pitanje koliko Vojvođani zapravo žele autonomiju."

NOVI MEDIJSKI IZAZOVI

Miroslav Keveždi smatra da Nacrt strategije kulture Republike Srbije od 2017. do 2027, koji je javnosti ponuđen 1. juna ove godine, sadrži dimenzije srpske kulture koje ne odgovaraju sasvim kulturi Vojvodine, potom navodeći ih: slovenska, vizantijska, starobalkanska, herojska, prosvećeno-evropska, demokratska i kontaktna, ili dimenzija otvorenosti. "Ove dimenzije", kaže Keveždi, "ispuštaju da naznače neke od kulturnih specifičnosti Vojvodine. Vojvođanska kultura jeste slovenska, ali je i germanska i ugarska. Ona je vizantijska, ali njeno graditeljstvo i slikarstvo nije samo vizantijsko, već i barokno. Nju ne karakteriše samo ćirilica, već i latinica. Ona nije samo folklorna, već je nastojala da bude i građanska. Ona nije samo srpska, već je i multinacionalna. Ona nije samo svetosavska, već je i multikonfesionalna. U njoj se ne govori samo srpskim, već i mnogim drugim jezicima itd." U kontekstu evropskih integracija, autor naglašava značaj prepoznavanja ovakvih specifičnosti što podrazumeva "pametnu specijalizaciju", navodeći kao primer Strategiju pametne specijalizacije Republike Hrvatske od 2016. do 2020. godine. Evropska unija, kako kaže Keveždi, kroz fondove finansira razvoj zasnovan na pametnim specijalizacijama koje nisu retkost u okviru kulturnog nasleđa i kreativnih industrija u oko 270 evropskih regiona.

U okviru teme o medijima novinar Dinko Gruhonjić je govorio o medijima civilnog društva, sa primerima iz Vojvodine. Potreba za osnivanjem medija civilnog društva, rekao je, pojavila se pre svega u svetu kao odgovor na pritiske u vezi sa vlasništvom u medijima i kao želja za izbegavanjem pokušaja upliva u uređivačke politike ili kako se to obično kaže pokušaja sofisticirane cenzure. Takvim medijima koji su neprofitni, kontrola nije u rukama vlade ili biznisa nego pre svega u rukama samoorganizovanih građana ili novinara, asocijacija ili organizacija. Kao bitno drugačiji od korporativnih ili državno-javnih medija koji su dominantni i predstavljaju mejnstrim, mediji civilnog društva, odnosno mediji zajednice zasnovani su na participativnosti u svakom obliku, finansiraju ga slušaoci ili se prikupljaju donacije sa različitih događaja, program pripremaju i vode volonteri, a slušaoci su subjekti i učesnici. Najtipičniji primer takvih medija jeste radio-zajednica, proizašla iz pank pokreta, pokreta za zaštitu životne sredine, studentskih pokreta koji se po svojoj prirodi opiru državnoj kontroli. Ove stanice, kako kaže Gruhonjić, promovišu građansku kulturu i kroz svoju ulogu kritičkih "pasa čuvara" odnosno *watchdog* predstavljaju platformu za marginalizovane i disidentske glasove i tako doprinose promociji medijskog pluralizma. Kao jedan od retkih primera radio-zajednice Gruhonjić je naveo radijski program Daška i Mlađe "koji su praktično prošli golgotu u tzv. mejnstrim medijima: prvo su bili voditelji na regionalnom Radiju As iz Novog Sada, a kada su počeli previše politički da se šegače, bili su zamoljeni da napuste taj radio. Potom su bili voditelji jutarnjeg programa na blaženopočivšem Radiju B92 gde im je takođe ponuđena nepristojna ponuda nakon transformacije u Radio Play, da se ne bave politikom nego da se bave 'lakim temama' što oni nisu prihvatili. Potom su dobili angažman kao nezavisna produkcija na javnom servisu RTV, na Omladinskom radiju i tamo su izdržali godinu dana, a kada im je istekao ugovor od novog rukovodstva bili su obavešteni da im ugovor neće biti produžen. Onda su se odlučili na jedan dosta hrabar pokušaj, da osnuju internet radio koji će biti finansiran isključivo od strane slušalaca, dobili su opremu od publike i sada, koliko čujem, dobijaju redovnu pretplatu od njih, a ja sam isto ponosni pretplatnik radija daskoimladja.com."

Ukazujući na mnoge aspekte koji predstavljaju teret i pritisak na profesiju, Gruhonjić je rekao da su novinari došli do prelomnog momenta kada treba da odluče da li žele da održe živim odgovorno novinarstvo i da otkriju šta je njihova nova platforma. U uslovima koje karakterišu prekovremeni rad, male plate, neškolovani šefovi, postojanje cenzure odnosno uticaj politike i oglašivača na uređivačku politiku, što su sve zamerke mladih novinara u Vojvodini, preuzete iz istraživanja, dakle, mediji civilnog društva su gotovo jedina alternativa stranačkim i komercijalnim medijima i centralizovanoj medijskoj sceni. Takvi mediji, zaključio je Gruhonjić, za razliku od komercijalnih i stranačkih, imaju agendu koja je posvećena javnom interesu u sferi javnog informisanja, što je jedna od ključnih stvari kako za demokratizaciju zemlje tako i za očuvanje osnovnih vrednosti profesije novinarstva. ¶

UČESNICI TREĆEG PANELA: Miroslav Keveždi, Julijan Tamaš, Boris Varga

Priredila: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

35 godina Istraživačke stanice Petnica

U Petnici se učesnici podstiču da misle slobodno, da razmišljaju logički i kritički i da sarađuju sa kolegama iz različitih kultura i zemalja. U prethodne tri i po decenije kroz blizu 4000 programa (seminara, škola, radionica) prošlo je oko 50.000 učesnika, najviše srednjoškolaca, ali i osnovaca, studenata i nastavnika

Piše: **Nikola Božić**, programski direktor Istraživačke stanice Petnica

U četvrtak, 22. juna, Istraživačka stanica Petnica slavi svoj 35. rođendan, ali to je mnogo više od rođendana jedne institucije, jer je u pitanju godišnjica nastanka jedne ideje, odnosno načina razmišljanja. Ideja je jednostavna – na jednom mestu okupiti one koji nauku vole i žele da uče i njom da se bave, i one koji o nauci dosta znaju i imaju želju da znanje prenesu drugima. Tako je, za mnoge od nas, nastala ova oaza znanja, kreativnosti, entuzijazma, gde vreme drugačije teče, a svi jedni od drugih nešto uče.

Istraživačka stanica Petnica je danas, prema mišljenju evropskih institucija, jedan od najmoderniji obrazovnih centara za dodatno naučno obrazovanje u Evropi. U prethodne tri i po decenije kroz blizu 4000 programa (seminara, škola, radionica) prošlo je oko 50.000 naših učesnika, najviše srednjoškolaca, ali i osnovaca, studenata i nastavnika.

Obrazovne aktivnosti Istraživačke stanice Petnica nisu oslonjene na standardne školske programe niti uobičajene metode nastave. Usmereni smo najviše na učenike uzrasta 14-20 godina, a naši obrazovni programi obuhvataju širok spektar disciplina prirodnih, društvenih i tehničkih nauka. Najvažniji cilj našeg rada je da se učenicima pomogne da razviju veštine posmatranja i zaključivanja, tehnike prikupljanja podataka i činjenica, sposobnost argumentacije i komunikacije, kao i spremnost za neprekidno učenje i obogaćivanje znanja i iskustva. Učesnici naših programa se podstiču da misle slobodno, da razmišljaju logički i kritički i da sarađuju sa kolegama iz različitih kultura i zemalja.

Iako je najveći broj petničkih kurseva, kampova ili seminara dizajniran za srednjoškolce, postoji i mnogo aktivnosti namenjenih nastavnicima i studentima. Svake godine preko 2000 učenika iz Srbije i iz mnogih drugih zemalja učestvuje na oko 150 raznovrsnih programa u Petnici. Ova ustanova je stekla veliki ugled zahvaljujući inovativnim metodama rada, kao i zbog izvanrednih rezultata u otkrivanju mladih talenata i podrške njihovom kvalitetnijem obrazovanju i razvoju.

Krajem maja 2017. godine ugostili smo dvadeset predstavnika organizacija koje se bave dodatnim naučnim obrazovanjem, talentima u nauci, kao i izuzetnošću mladih (*Network of Youth Excellence*) na godišnjoj konferenciji. Gosti iz Nemačke, Izraela, Poljske, Češke, Mađarske, Rumunije, Danske, Španije, Italije, Hrvatske i Srbije su diskutovali o unapređenju načina identifikacije talenata i modernim obrazovnim programima za njih. O svom utisku sa konferencije nekadašnji predsednik NYEX mreže Zvi Paltiel kaže: "Organizacija koje se bave mladim talentima i njihovom izuzetnošću nema mnogo u svetu. Zbog toga je važno da se okupljamo i razmenjujemo iskustva i znanja koja imamo. Mladi ljudi koji pokazuju dodatno interesovanje za učenje i istraživanje su vrlo važni za budući razvoj svake nacije i čovečanstva, pa im se moramo posvetiti na pravi način. Petnica je nešto vrlo vredno što sam video. Odlično je što imate ovako uspešan obrazovni eksperiment. Raduje me da Srbija prepoznaje značaj njenog rada."

U Petnici nema ocena, diploma, krute discipline i tipičnih nastavnika, ali ima fleksibilnih inovativnih aktivnosti, interaktivne nastave, zanimljive naučne opreme. Spremnost da se razumeju i podrže ideje učenika i njihovi istraživački projekti, kao i mlada profesionalna ekipa i brojni spoljni saradnici puni entuzijazma učinili su da Petnica postane srce srpskog alternativnog obrazovanja kao i, što je još važnije, vrlo omiljeno mesto okupljanja mladih željnih svežeg znanja i razumevanja.

Prioritetni cilj obrazovnih aktivnosti u Petnici nije proširivanje faktografskog znanja, već unapređivanje racionalnog i logičkog mišljenja, sposobnosti uočavanja i rešavanja problema, planiranja i vođenja projekta, zaključivanja, pronalaženja kvalitetnih izvora informacija, komunikacije sa kolegama itd.

Petničke obrazovne aktivnosti su oslonjene na široku mrežu od preko 800 stručnih saradnika koji u svojstvu gostujućih predavača, mentora ili savetnika učestvuju u kreiranju i izvođenju različitih kurseva i kampova. Oni dolaze sa preko stotinu fakulteta ili naučnih instituta i danas najveći deo njih čine polaznici petničkih programa.

Pored redovnih kurseva, kampova i seminara za učenike, organizujemo i niz specijalizovanih programa i skupova, naj-

Foto: Ivan Šepić

češće namenjenih mladim istraživačima i studentima doktorskih i sličnih studija. U periodu 2013. do 2016. organizovali smo ovakve programe u nizu oblasti – od arheologije, astrofizike, analitičke hemije, biomedicine, psihologije, biologije, pa sve do muzikologije, fotografije, dizajna i 3D štampe.

Raspolažemo sa vrhunski opremljenim kabinetima i laboratorijama – za hemiju, biohemiju, biologiju, fiziku, elektroniku, arheologiju, geologiju... U planu je izgradnja astronomske i klimatološke opservatorije. Laboratorije i kabineti u Petnici su multifunkcionalni i fleksibilni i omogućavaju mladima da dožive iskustvo naučnog istraživanja na realnim problemima uz pomoć profesionalne naučne opreme.

Zbog dobrih uslova rada, ali najviše zbog metodologije rada sa našim polaznicima, posećuju nas različite obrazovne institucije iz celog sveta. Prethodnih godina smo ugostili čitave kolektive iz Maribora, Varaždina, Slavonske Požege, Istre, Trebinja, Bitolja, ali i Kopenhagena, Segedina, Getingena, Tel Aviva...

Tokom jedne takve posete direktorka centra HEMDA iz Izraela Tehila Ben Gaj je izjavila: "Ovo je moj drugi dolazak u Petnicu. Posle prvog dolaska, pre nekoliko godina, nisam prestajala svojim zaposlenima da pričam o Petnici i sjajnim ljudima koji ovde rade. Sada sam uspela da obezbedim sredstva da moj najuži tim dovedem ovde kako bi i sami videli da Petnica zaista postoji. Proveli smo dane u razgovoru sa vašim sjajnim naučnim podmlatkom, sa studentima saradnicima na programima u Petnici, sa predavačima i mentorima, i sa upravom. Mnogo toga smo čuli, a sada se nadam da ćemo uspeti da osmislimo kako neke od ideja da iskoristimo za rad sa talentima u Izraelu." HEMDA je centar za dodatno naučno obrazovanje talentovanih srednjoškolaca u Izraelu, i u tesnoj je vezi sa jednim od najpoznatijih naučnih instituta "Vajcman", po kojem je izraelska nauka poznata širom sveta.

Ipak, Petnicu ne čine samo laboratorije, knjige u biblioteci, stručnjaci, studenti vršnjački edukatori. Petnica je jedan ogroman virtuelni oblak koji sada okružuje celu planetu i povezuje ljude. Svima koji u njega uđu on daje mogućnost da uče i lično napreduju, koristeći znanja i iskustva svih onih koji su kroz Petnicu već prošli. Petnica je mesto u kojem se svi osećamo udobno dok istražujemo i preispitujemo svet oko sebe, dok diskutujemo o nauci, umetnosti ili filozofiji. Petnica je mesto gde su svi prihvaćeni, jer su svi drugačiji. U Petnici, bez obzira na uzrast i poziciju, svi imaju mogućnost da uče. I uče bez prestanka. ¶

OFICIR I ZAVERENIK: Dragutin Dimitrijević Apis

ČOVEK OD KOGA SU STREPELI VLADARI

"Nikada, ni na ulici, ni u kavani nisam ga video sama, nego uvek u društvu većeg ili manjeg broja oficira koji su izgledali kao njegova pratnja", piše Slobodan Jovanović o svom savremeniku i poznaniku Dragutinu Dimitrijeviću Apisu. "Gledan tako među svojim ljudima, on je ne samo svojim fizičkim izgledom nego celim svojim držanjem činio utisak jednog kolovođe." Zaista – ko je bio taj pukovnik od koga su zazirali prinčevi i kraljevi, ministri i generali i kako ga je na gubilište poslao onaj koji mu je dugovao krunu? I zašto

Mikra kod Soluna,
26. jun 1917, praskozorje

"Živela velika Srbija", "Živela Jugoslavija", uzvikno je pukovnik Srpske vojske Dragutin Dimitrijević Apis vezan za kolac u plitko iskopanom grobu. A onda je odjeknuo plotun streljačkog stroja. Kada se slegao barutni dim, liječnik je ustanovio da Apis nije mrtav.

Repetirali su, pa pucali još jednom.

Sudsko ubojstvo nazvano Solunski proces time je okončano. Zajedno sa Apisom, pogubljeni su major Ljubomir Vulović i dobrovoljac Rade Malobabić. Ni po jednoj točci optužnice – zavjera zbog prevrata i pokušaja atentata na regenta Aleksandra Karađorđevića – nisu bili krivi. Njihova smrt posljedica je zakulisne i podle borbe za vlast u jednom od najmračnijih i najtežih perioda Srbije: sve što je u tom trenutku preostalo od državnosti ove okupirane zemlje bilo je stotinjak hiljada vojnika na Solunskom frontu te, također u izbjeglištvu, poslanici raspuštene Skupštine, ministri Vlade u ostavci i uzdrmana dinastija.

Proći će otad sto godina. Apisove ufitiljene brkove, prodoran pogled i ukočeno držanje na požutjelim fotografijama mnogi će vidjeti kao veliku, mutnu konturu u pozadini službenih portreta Borivoja Mirkovića, Aleksandra Rankovića, Jovice Stanišića i sličnih; u drhtavim kadrovima onog motora sa zastavom nakon puča od 27. marta 1941; u bezizraznim licima oficira Udbe pored svečane bine sa maršalom Josipom Brozom Titom; u koloni hamera duž auto-puta za vrijeme oružane pobune "Crvenih beretki"... Ali to je samo dim kome, po želji, svako daje oblik. Apisa, zaista, sa svim tim moćnicima iz sjenke koji su došli poslije njega spaja sumračni svijet permanentne zavjere, intrige i konspiracije u kome nema razlike između dobra i zla. Tu svaka daljnja sličnost prestaje: dok su njih vladari birali i dovodili da im služe, Apis je davao i oduzimao vlast; taj nije zavijao za čoporom – on ga je predvodio.

Kako se onda dogodilo da čovjek od čijih su riječi i postupaka strepili kraljevi i prinčevi, generali i ministri završi na gubilištu? I da ga tamo pošalje onaj tko mu duguje krunu? Zbog čega?

To nije jednostavna i kratka priča.

BRZI MARŠ U ISTORIJU

Pred ponoć 28. maja 1903. po Julijanskom kalendaru, u beogradskom Oficirskom domu okupilo se dvadeset i osam nižih oficira. Obrnuli su nekoliko tura pića i, zajapureni, zahtijevali od malog orkestra da im više puta iznova svira "Kolo kraljice Drage" upadljivo nazdravljajući kraljevskom paru Obrenović.

Nešto kasnije, u tišini mračnih ulica kod Slavije, nestalo je kafanske objesti. Ovi momci – seljački sinovi mahom – nervozno se sašaptavaju, premještaju sa noge na nogu, potajno provjeravaju revolvere, osvrću iza ramena... Zahvaljujući oficirskoj uniformi i sablji, nisu poput nepismenih očeva ustajali i ljegali sa suncem, živjeli u porodičnoj zadruzi i crnčili na nekoliko jutara zemlje. A sada, u pitanju više nije bio njihov socijalni status, već goli život. Riječi, dogovori i zakletve su jedno – put bez povratka nešto sasvim drugo. Možda, dok topli vjetar nosi miris lipe, još nije kasno da se sačeka, ponovo promisli...

"Gospodo oficiri, brzim korakom napred marš", prolomio se u petnaest do jedan glas dvadesetsedmogodišnjeg kapetana druge klase Dragutina »

POSLEDNJI OBRENOVIĆI:
Aleksandar i Draga

Dimitrijevića Apisa i svi su, s njim na čelu, odmarširali pravo u istoriju.

Sljedećih nekoliko sati pale se i gase svjetla u sobama i salonima Dvora, igraju siluete iza zavjesa, čuje potmula lomljava i bat oficirskih čizama po parketu i mramoru, odjekuju mukli pucnjevi... Razbuđeni i preplašeni Beograđani slušali su iza zaključanih vrata kako cvile šinski kotači topovskih zaprega na kaldrmi, zveket vojničke opreme, reske komande i hice ispaljene negdje u pomrčini.

Ujutro je zavladala tišina.

Apis nije učestvovao u ubojstvu kraljevskog para Aleksandra i Drage Obrenović i kasnijoj pljački Dvora. Također, ni u likvidacijama – na drugim mjestima iste noći – braće kraljice Drage Nikodija i Nikole Lunjevica, predsjednika Vlade generala Dimitrija Cincar-Markovića i ministra vojnog, pukovnika Milovana Pavlovića. Dok se sve to dešavalo, Apis krvari u polumraku dvorskog hodnika sa revolverom u ruci: po upadu u zgradu, prilikom razmjene vatre sa dvojicom stražara, jednog je ranio, ali je i sam pogođen u grudi, kuk, ruku i nogu. Preživiće isključivo zahvaljujući tjelesnoj konstituciji – nije bez razloga još od školskih dana nosio nadimak po staroegipatskom božanstvu u obličju bika.

"O Majskom prevratu dugo vremena se pričalo i prepričavalo", piše Slobodan Jovanović, savremenik ovog događaja. "U tim pričama Apisovo ime ponavljalo se kao pripev. Da je on bio, ako ne vođ zavere, a ono stožer mlađih zaverenika, postajalo je sve jasnije."

Tako je i bilo. Puč su doista predvodili pukovnici Aleksandar Mašin i Damnjan Popović, potpukovnik Petar Mišić, general Jovan Atanacković, bivši ministar Đorđe Genčić... Njima je uspjelo da preuzmu komandu nad beogradskim garnizonom, izvedu na ulice nekoliko bataljona i topova, opkole Dvor, blokiraju policiju i spriječe svaku eventualnu pomoć kralju Aleksandru Obrenoviću. Ipak, u samom nastanku zavjereničkog jezgra i okupljanju mladih oficira, neposrednih izvršilaca – Apis je odigrao ključnu ulogu.

"Taj čovek nije samo talentovan, nego i nešto više", piše o Apisu njegov prijatelj, tada poručnik Vladimir Tucović, inače brat lidera srpskog socijaldemokratskog pokreta Dimitrija Tucovića. "On je neka vrsta mađioničara. Kad njega nema sve je pusto – ni dvojica nismo zajedno. Kada on dođe, sve oživi. Svi su oko njega. Svi dolaze bez poziva, bez vidljivog razloga, kao da ih taj čovek privlači čarobnim štapićem."

Osim ogromne karizme, neosporne energije i hrabrosti, Apis je imao i još nešto. Bio je rođeni konspirator i manipulant.

"Uviđajući sigurnu propast otadžbine, ako se današnje stanje produži i za najkraće vreme i oglašavajući kao najglavnije vinovnike za sve kralja Aleksandra i njegovu milosnicu Dragu Mašin, zaklinjemo se i svojim potpisima obavezujemo da ćemo ih pobiti", piše u zakletvi na čije je potpisivanje Apis naveo svoje saučesnike u zavjeri.

Taj je papir predstavljao kartu u jednom pravcu za stratište na Karaburmi. To su znali svi potpisnici i, uvjereni da nemaju odstupnicu, pratiće Apisa do kraja – pa uspjeli ili propali. On, naime, nikome nije rekao da je neposredno pred napad na Dvor spalio zakletvu; Apis je tu tajnu sačuvao za sebe.

MLADI LAVOVI

Nakon Majskog prevrata istrebljenu dinastiju Obrenoviće smjenili su Karađorđevići, a Srbija je dobila Vladu odgovornu parlamentu i politički život u skladu sa tadašnjim demokratskim standardima. Ali – i stotinjak oficira – zavjerenika čvrsto povezanih u dobro organiziranu kliku. Oni su izveli nezamislivo i na pamet im nije padao povratak u anonimnost garnizonske rutine. Kao samozvani čuvari "tekovina nacionalne revolucije od 29. maja" stariji zavjerenici su ugrabili ministarske i položaje na Dvoru ili Generalštabu, a uticaj mlađih daleko se proširio izvan formalnih postavljenja u jedinicama. Apisov – posebno. Po oporavku i položenom generalštapskom ispitu 1905, imenovan je na dužnost načelnika štaba Dunavske divizije u Beogradu.

Glavni izvor političke moći zavjerenika bila je vlast nad oružanim snagama; iako

PORODICA KOJOJ JE APIS (PRVA FOTOGRAFIJA) DAVAO I ODUZIMAO KRUNU: Petar, Đorđe i Aleksandar Karađorđević

formalno odgovaran vladi i skupštini, ministar vojni mogao je biti samo čovjek po njihovom izboru. Ostatak oficirskog kora to je i te kako osjetio kroz premještaje i formacijske rasporede. Kad se protiv takvog stanja pobunio dio starješina u niškom garnizonu, Apis i ostali su dobili povod da istjeraju iz službe sve stvarne ili potencijalne rivale proglašavajući ih za pristalice Obrenovića – "kontraće".

"Kod zaverenika je bez sumnje bilo obesti, ali bilo je i straha", objašnjava Jovanović. "Narodno predstavništvo im je izjavilo zahvalnost, ali im nije izglasalo amnestiju. Na njima je i dalje ležala krivična odgovornost za dela učinjena 29. maja. Dokle su držali vojnu silu u svojim rukama, nisu se imali čega bojati."

Međutim, u tekovine prevrata spadala je i sloboda štampe. Zato se vrlo brzo pokazalo nezadovoljstvo dijela političke javnosti novim režimom, a pogotovo djelovanjem i položajem zavjerenika.

"Mi vidimo da ona šaka ljudi, koja je ubila kralja, ubija i vlast jer je bespravno drži u svojim rukama; i zakon, jer se uvlači u nj i titra s njim; i zemlju, jer postoji u njoj kao vrhovna vlast, iako nikakvom odredbom Ustava niti ikog drugog zakona nije predviđena", piše list "Opozicija" krajem 1904.

Apis i drugi zavjerenički mladi lavovi nisu baš bili "vrhovna vlast", ali su uistinu postali uticajne ličnosti čiji se stavovi uvažavaju od kafana i salona do kabineta. Najpoželjnije mladoženje sa obezbjeđenom karijerom, vitki, u dobro skrojenim uniformama, brižno njegovanih brkova i ulaštenih čizama, taj svoj status štitiće svim sredstvima. Pored ostalog i fizičkim napadima, poput onog u martu 1905. kada je ispred kafane "Ruski car" izvjesni oficir korbačem išibao Savu Šibalića, izdavača "Narodnog lista". No, većina mladih zavjerenika uglavnom se ograničila na verbalno zastrašivanje novinara i urednika. Omiljeni metod bio im je izazvanje na dvoboj "zbog uvrede časti vojske". Tako je i Apis, zajedno sa trojicom kolega, poslao sekundante vlasniku "Opozicije", advokatu Živojinu Veličkoviću. Ovaj se odmah, kao i svi ostali u sličnoj situaciji, sklonio preko Save u austrougarski Zemun i tu sačekao smirivanje strasti.

Svako pravilo ima izuzetak: čisto da se zna – odgovorni urednik "Narodnog lista" Milan Pavlović nije ustuknuo i pobjegao, već je prihvatio izazov maršala Dvora Boška Čolak-Antića i prohladnog jutra 16. marta 1905. pogledao u usta pištoljske cijevi. Pucali su jedan u drugog negdje na Banovom Brdu sa razmaka od dvadeset koraka. Po jednoj verziji, nitko nije povređen; po drugoj, Čolak-Antić je lakše ranjen u kuk.

Muku sa zavjerenicima novinari su imali s kim da podjele. Narodna radikalna stranka – najveća i dobro ukorjenjena partija u biračkom tijelu – sve teže je podnosila miješanje oficirske klike u politiku. Pogotovo kada se radilo o kortešenju sa stranačkim ljudima i kreiranju javnog mnijenja toliko važnim za različita imenovanje i sinekure.

"Videći u njim moćnog faktora koji daje i oduzima ministarske fotelje, udešavali su držanje s pogledom da li se oni na njih smeše ili mršte", pisalo je "Videlo" 1906. o odnosu zavjerenika i vodećih političara.

Premijer i vođa radikala, šezdesetjednogodišnji Nikola Pašić zvani Baja, do tada je prešao put od mladog anarhiste i suradnika Svetozara Markovića u širenju socijalističkih ideja, preko seljačkog tribuna i političkog osuđenika na smrt, do konzervativnog renegata, obrenovićevskog predsjednika vlade i ambasadora u Rusiji; Majski prevrat dočekao je u višegodišnjoj nemilosti kralja Aleksandra. Na slikama djeluje tromo, izvještačeno, sa dugom sijedom bradom i vodnjikavim očima pomalo i karikaturalan u igranju omiljene uloge političkog patrijarha. Ali, ako se itko u tom trenutku mogao nositi sa zavjerenicima, onda je to bio Baja Pašić – poslovično dvosmislen i prevrtljiv, sklon da se služi korupcijom i, u isto vrijeme, veliki majstor političkih nagodbi, strpljiv, staložen i prepreden.

"Vlast je Pašić volio jednako kao i sam »

život", piše austrougarski ambasador u Srbiji Konstantin Dumba.

Prilika da potkreše krila starijim zavjerenicima – Mašinu, Popoviću, Mišiću i drugima – čiji je uticaj na kralja Petra bio ogroman, Pašiću se ukazala izbijanjem Carinskog rata sa Austrougarskom 1906. Da bi savladala ekonomsku izolaciju, Srbija je morala hitno obnoviti diplomatske odnose sa Velikom Britanijom, prekinute zbog ubojstava kraljevskog para Obrenović. Uvjet Londona da se procesuiraju ili bar odstrane iz javnog života vođe puča, Pašić je vješto iskoristio da ih uz nešto malo pozivanja na lično žrtvovanje zarad interesa zemlje i mnogo različitog "podmazivanja" razjedini i natjera na povlačenje. Međutim, prerano je pogladio svoju dugu bradu. Od njegove pobjede, najveću korist su izvukli mlađi zavjerenici, ionako siti ličnih ambicija starijih: oficirska klika postala je monolitnija nego ikad, a Apis njen neprikosnoveni šef.

"Nisam za to mogao naći opravdanje u njegovoj inteligenciji koju je svakako imao, ni u rečitosti kojom se malo služio, ni u njegovim idejama kojima se često mogao naći prigovor, ni u veličini njegovog duha koji nije pokazivao, ali ipak je bio jedini među nama koji me samom svojom prisutnošću mogao navesti da mislim kao i on, a sa nekoliko najobičnijih reči mogao je od mene da napravi poslušnog izvršioca svoje volje", sjećao se Vladimir Tucović.

Kakav je ugled tih godina imao Apis, vidjelo se svakog 29. maja prilikom svečanih prijema na godišnjicu puča u restoranu "Kolarac", inače jednim od najvažnijih društvenih događaja u Beogradu.

"On je za prisutne bio simbol Majskog prevrata", piše britanski istoričar Dejvid Mekenzi. "Uvijek srdačan domaćin, Apis je dočekivao sve goste koji su, čini se, osjećali neku potrebu da ga potraže, često zanemarujući goste višeg ranga. Oni koji nisu mogli doći, slali su mu pismena izvinjenja."

STARIJI BRAT

Da krunu duguje zavjerenicima, kralj Petar nije krio. U sedmoj deceniji života, dugačkih sjedih brkova, sitan i mršav, praktično je bio stranac u svojoj zemlji: napustivši Beograd 1858. kao četrnaestogodišnji dječak, vratio se tek četrdeset i pet godina kasnije. Živio je u međuvremenu u Parizu, Cetinju, Ženevi i snalazio za pare na različite načine... Opterećen dugovima iz tog perioda, posebno kod bečkih banaka i poprilična tvrdica na prijestolju, držao se izvan politike čak i više nego što je zahtijevao Ustav. Zapravo, kralj Petar je vjerovao da tako učvršćuje dinastiju, te da njen opstanak isključivo zavisi od podrške vojske. Povlačenje starijih zavjerenika i, uopće, nezadovoljstvo ove oficirske klike, duboko ga je zabrinulo. I to sa razlogom.

"Aleksandra smo bacili sa prvog sprata, Petra ćemo baciti sa trećeg", bjesnio je pred grupom oficira komandant pješadije kraljeve garde major Ljubomir Kostić saznavši da će ga penzionirati.

Ova i slične bahate izjave predstavljale su samo nemoćnu frustraciju nekolicine starješina. Pravi problem činio je revolt Apisa i družine zbog "mekoće" kralja Petra prema "popustljivoj" Vladi i Pašiću tokom krize izazvane austrougarskom aneksijom Bosne i Hercegovine 1908/09. No, ma koliko da ih je tresla nacionalna groznica, zavjerenicima je bolje od ikog bilo poznato da Srbija nije u stanju ratovati protiv Austrougarske. Oni su, u stvari, hjeli iskoristiti priliku da militariziraju Srbiju po uzoru na Njemačku pa je strah da bi Apis i ekipa mogli prisiliti kralja Petra na izlazak iz ustavnih okvira ili čak izvesti novi puč, naveo radikale na formiranje u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova posebnog odjeljenja za njihovo praćenje. To je bio lak i jednostavan posao. U zadimljenim kafanama, dok se kovitla dim cigareta, zveckaju čaše i escajg, zavjernici su bez ikakvog zazora pričali sve što im padne na pamet; moglo ime se.

"Oficiri-zaverenici držali su prvo skup kod 'Kasine', a uveče kod 'Kolarca'", izvjestio je 1909. svoje kolege u vladi ministar Ljuba Jovanović Patak. "Na oba skupa je bilo prisutno 23, odnosno 25 zaverenika. Među njima nalazio se Dragutin Dimitrijević Apis (...) Na tim skupovima govorili su protiv kralja Petra jer im ne daje položaje koje im kao zaslužnim za 29. maj pripadaju i da hoće da kralja promene."

Aneksiona kriza još je trajala, kad se Apis našao u neočekivanom savezu sa radikalima. Obje strane – svaka iz svojih razloga – željele su spriječiti princa Đorđa da naslijedi presto. U to vrijeme,

prestolonasljednik je imao dvadeset dvije godine, a dane je provodio u ribolovu sa matematičarem Mikom Petrovićem Alasom, jurnjavi automobilom, divljim galopima na konju, kafanskom bančenju... Kao da se trudio da po ugledu na raspojasane ruske aristokrate nadoknadi sve što je morao propustiti dok je bio siromašni pitomac carskog Kadetskog korpusa u Sankt Peterburgu. Na portretima Đorđa iz tog perioda, ispod gustih obrva izbijaju divlji prkos i ogromna, neobuzdana samoživost. Taj dojam nije varao – pored svojeglavosti, prinčeve karakterne osobina bile su i nekontrolirani ispadi bijesa protiv svakog tko mu se suprotstavi ili mu u nečem ne udovolji. Ipak, tokom prvih godina poznanstva, Đorđe je sa Apisom održavao vrlo srdačne odnose. Imali su i ponešto zajedničkog.

"Apis je voleo društvo", sećao se Jovanović. "On nije bio naročito zanimljiv, ali je umeo da oživi društvo i stvori kavansku atmosferu. Videlo se da oseća slast života, voleo je i žene i pesmu, ali ne i vino. Pio je samo vodu i ostajao i u najveselijem društvu trezan."

Te Apisove osobine, a pogotovo posljednja, navele su kralja Petra da ga sa kapetanom Pavlovićem odredi za pratioca princu Đorđu tokom "studijskog" boravka u Švicarskoj 1908. Ispalo je sasvim drugačije od onoga što je srpski monarh očekivao.

"Navečer se odlučivalo kuda da idemo", pisao je kasnije princ Đorđe. "Ja sam imao novac, a oni iskustvo – dani su nam ugodno tekli, a otac, koji je verovao da obilazim muzeje i galerije, nalazio se daleko."

NA CRTI SA APISOM:
Nikola Pašić (sedi, drugi zdesna)

Dani provedeni u Švicarskoj rezultirali su krupnom posljedicom: Apis se iz prve ruke uvjerio da on i njegova klika nikad neće moći uticati na samosvjesnog, prekog i nesavitljivog prestolonasljednika kao na njegovog oca. Iz istih razloga i radikali su strahovali da se Đorđe, kada dođe na vlast, ne bi nimalo osvrtao na politička i institucionalna ograničenja.

"Opće je mišljenje da bi on kao vladar bio još gore izdanje kralja Aleksandra Obrenovića", izvjestio je pretpostavljene u Beču austrougarski ambasador Konstantin Dumba.

Uglavnom, Apis je bez pardona krenuo u kampanju difamacije Đorđa. Neuravnoteženi način života i karakter princa garantirali su uspjeh. Pošto se nije plašio zavjerenika, sam je dodatno radio u korist sopstvene štete prijetnjama da će im vlastoručno slomiti vratove, fizičkim nasrtajima i sličnim skandalima. Sa druge strane, Pašić i radikali oglašavali su Đorđa kao nepodobnog za kralja, između ostalog i zbog pozivanja početkom 1909. na rat protiv Austrougarske.

"Kraljević Đorđe je mogao biti dobar vođ hajdučkih gomila u varvarskom društvu, ali koji je savršeno nemoguć za vladara jedne ustavne i kulturne zemlje", pisao je "Dnevni list".

Sve napetiji i paranoičniji u tim okolnostima, Đorđe je u bijesu 12. marta 1909. udario nogom u stomak svog posilnog Stevana Kolakovića i time izazvao njegovu smrt nekoliko dana kasnije. To je bila ona kap koja se čekala da prelije čašu: bez snage da se nosi sa osudom javnog mnijenja, princ je abdicirao 27. marta 1909. u korist mlađeg brata Aleksandra.

MLAĐI BRAT

"Đorđe je moja krv, a Aleksandar krv njegovog dede (crnogorskog kralja Nikole Petrovića)", rekao je kralj Petar svom ađutantu.

Što je srpski suveren mislio, sažeo je socijaldemokratski poslanik Triša Kancelerović: "Lukav, prevrtljiv, sebičan i osvetoljubiv."

Kancelerović je ovo rekao Apisu prilikom njegovog lobiranja za Aleksandra u kafani "Slavija". Naime, uveliko prije abdikacije starijeg princa, mlađi se – očajnički željan krune – povezao sa moćnim *kingmakerom* iz vojske. Da je na bazi obostranih interesa lako postignut dogovor, potvrdile su i glasine da Apis planira trovanje Đorđa.

"Jedna manja grupa, koju vodi Apis, otvoreno radi na mom uklanjanju sa prestola", piše princ Đorđe u svojim memoarima. "Izgleda da ova grupa ne preza ni od zločina: otac je ovih dana dobio dostavu da je nekolicina mlađih oficira, zajedno sa Apisom, na nekom tajnom skupu govorila da ugodnom prilikom izvrše atentat i reše pitanje u korist Aleksandra."

Navedeno nikad nije potvrđeno, a ionako je bilo nepotrebno: bez podrške moćne oficirske klike i vojske, tron je za Đorđa bio i ostao nedostižan. U tom kontekstu, optužbe za plan o trovanju prestolonasljednika opstale su zbog nečeg drugog. Riječ je o percepciji Apisa kod suvremenika i poslije, kao nadinstitucionalnog činioca koji za svoje ciljeve ne bira sredstva i, poput lutkaru sa koncem u rukama iza kulisa, pokreće i obara aktere na političkoj sceni. U svakom slučaju, kralj i njegov mlađi sin – svaki posebno – direktno su mu dugovali svoje krune.

Postavši prestolonasljednik, Aleksandar je, premda već ciničan i proračunat, pokazao neuporedivo više takta i samokontrole u odnosu na godinu dana starijeg brata. Strast je pokazivao isključivo prema vlasti. Fotografije iz tog i kasnijeg perioda pokazuju da se dobro osjećao u uniformi, ali i hladnoću i zatvorenost svojstvene egocentricima. Iskrena i trajna prijateljstva Aleksandar nije gradio niti je imao potrebu za njima. Ipak, u tom trenutku on je bio samo dvadesetjednogodišnji momak, bez životnog i političkog iskustva, potpuno zavisan od okruženja. Apis i drugi zavjerenici blistali su od zadovoljstva. Đorđe je, međutim, mnogo bolje poznavao svog brata.

"Aleksandar je izgledao popustljiviji i više sklon uticaju, a to je bila njihova velika zabluda, zabluda koju su uskoro osetili na svojoj koži", piše on.

Još nije slutilo da se tako nešto može desiti. Saznavši da su zavjerenici ozbiljno razmatrali zamjenu Karađorđevića nekom stranom dinastijom i očekujući poniznu izjavu lojalnosti, Aleksandar je naivno pitao Apisa da li je to istina. Odgovor mu je pokazao gdje se nalazi njegovo pravo mjesto: "Da! A šta vi mislite da smo mi stavili glavu u torbu da se vi dvojica braće svađate i otimate oko prestola kao oko kakve igračke. Varate se jer smo mi u stanju da i po drugi put stavimo glave u torbe."

Te riječi Aleksandar nikad neće zaboraviti. Ponižen i uplašen za svoj položaj, pokušao je da suzbije ili bar ograniči Apisovu moć stvaranjem lične vojne klike pod velikim uticajem ambicioznog majora Petra Živkovića. On je također bio zavjerenik: prilikom napada na kraljevski par Obrenović otvorio je dvorsku kapiju, ali se potom nije mogao pomiriti sa životom u Apisovoj sjeni. Premda bezbojan i sasvim prosječan oficir, Živković je posjedovao znatan dar za spletkarenje. Ali ubrzo se vidjelo koliko su on i Aleksandar potcijenili Apisa: kako se u oficirskim krugovima tvrdilo da Živković jedva prikriva homoseksualnost, beogradska čaršija je počela šuškati da je to temelj njegovog bliskog odnosa sa prestolonasljednikom.

Iza ove glasine stajali su Apis i njegova družina – tajno. A javno nisu birali riječi u optuživanju konkurentske klike za karijerizam, poltronstvo, kukavičluk, nemoral... Tvrdeći da Živković i nekolicina drugih oficira obmanjuju Aleksandra lažnim dostavama da mu Apis i društvo rade o glavi, uspjeli su isposlovati njihov premještaj u unutrašnjost. U pokušaju da to spriječi, prestolonasljednik je dobio nov šamar – sve njegove intervencije glatko su odbili i ministar vojni, general Stepa Stepanović i načelnik Generalštaba, general Radomir Putnik. Mada nisu bili zavjerenici, obojici nije padalo na pamet da tijesne i korisne veze sa Apisom »

dovedu u pitanje zbog mladog i slabog princa.

"Šta ćeš, moja deca su lakoverna i veruju sve što im se kaže", rekao je kralj vojnom komandantu Beograda pukovniku Milošu Božanoviću u namjeri da minorizira poniženje sina. "Govorio sam ja – Aleksandre, ne veruj u sve što ti se govori..."

U ovom prvom odmjeravanju snaga sa Apisom, prestolonasljednik je izgubio. Stjeran u ćošak, otišao je na noge grupi zavjerenika – "ljudi 29. maja" – i u znak izmirenja i novog početka, prihvatio diktat njihovog lidera formuliranog u šest točaka. Ukratko: ministar vojni mora ostati njihov "dokazani prijatelj", iz Aleksandrove okoline uklonjeni svi "intriganti", uspostavljeno uzajamno povjerenje i suradnja...

Dvije točke sadržavale su neuvijene prijetnje. "Posle kralja Petra nasledstvo prima prestolonaslednik Aleksandar; svaka druga i moguća pomisao na nasleđe prestola mora se energično suzbiti. Vojska je ta koja to može učiniti i niko drugi", stajalo je u onoj pod brojem tri. Dakle, na znanje i ravnanje prestolonasljedniku tko mu drži krunu na glavi. Da to tako ne mora ostati i u budućnosti, svaku zabunu otklanja posljednja, šesta točka: "Ko odstupi od ovih ideja time sasvim razrešava drugu stranu za samoopredeljenje."

Prestolonasljednik ipak nije poklekuo: kipeći od nemoći, u tišini je pojedinačno vraćao pripadnike svoje klike u Beograd. Spremao se, čekao i vrebao.

VOJNICI I PARAVOJNICI

Apisova moć imala je još jednu dimenziju. Bili su to četnici ili komite, odnosno paravojne grupe formirane u privatnoj inicijativi nakon Majskog prevrata radi djelovanja na Kosovu i, prije svega, u Makedoniji. Zadatak im je bio da podržavaju otpor slavenskog stanovništva turskim vlastima i obračunavaju se sa konkurentskim jedinicama iz Bugarske.

"Svaka srpska glava koja padne u Makedoniji predstavlja novu krvavu tapiju kojom se dokazuje pravo Srbije na Jug", rekao je o komitskim akcijama Ljuba Davidović, jedan od lidera Samostalne radikalne stranke.

Prepoznavši veliki politički potencijal, Apis se odmah uključio u organiziranje ovih paravojnih grupa. Uspio je, zajedno sa drugima, i da njihovo financiranje i opremanje tajno preuzmu Generalštab i Vlada. Sve zajedno, omogućilo je pripadnicima njegove klike da steknu dominantnu ulogu u komitskom pokretu: kapetani Vojin Tankosić Šilja i, posebno – Vojin Popović/Vojvoda Vuk – postali su najuticajniji i najčuveniji paravojni komandanti.

APISOVO ORUŽANO KRILO: Srpske komite

Među komitama moglo se naći svega i svačega – idealista i iskrenih patriota, ali i avanturista, suvišnih i izgubljenih ljudi, kriminalaca... Nacionalno-romantična propaganda bila je jedno, stvarnost nešto sasvim drugo. Četovanje se sastojao od iscrpljujućeg pješačenja kozjim stazama, smrzavanja, ponekad gladovanja. Vrijeme za opuštanje i odmor nije postojalo: tamo gdje omrknu mogli su i da ne osvanu, svaki jatak bio je mogući izdajnik, jučer sigurne bogaze i zaseoci – danas smrtonosne klopke. Komite su ubijale i ginule u zasjedama, kada se u nekoliko minuta stope krti pucnjevi, eksplozije ručnih bombi, vika i jauci sa suhim grlima i suženom, mutnom slikom ispred očiju. Prljavi i mokri do gole kože bježali su pred potjerama i skončavali ranjeni po jarcima i urušenim katunima. Bradate, sa izukrštanim redenicima, opasane bombama i kamama, čvrsto ih je spajala ratna psihoza sa svim što ona nosi, uključujući i podmukla ubojstva i bezočne pljačke. Apis se potpuno mogao osloniti na ove ljude za sve što mu je trebalo i to nije znao samo on.

"Komite su guba koja se mora iskoreniti svim sredstvima", pisale su "Radničke novine".

Socijaldemokratski list, zapravo, žestoko je napadao ekspanzionističku politiku vlasti i zagovarao balkansku federaciju, ali bez posebnog odjeka. Reputaciji komitskih grupa mnogo više su štetile bahatost i nasilničko ponašanje njenih pripadnika u Srbiji, te zataškavanje optužbi za pljačke po Makedoniji i pronevjeru prikupljenog novca za nabavku oružja. Nešto duboko uznemirujuće isijavalo je sa fotografija ovih paravojnika kad – uparađeni i pretrpani oružjem – zure u objektiv.

CRNA RUKA

Obustavljene uslijed Aneksione krize i potom obnovljene, komitske akcije u Makedoniji dosegle su 1911. svoj vrhunac. Apisov prestiž – također.

"Nikada ni na ulici, ni u kavani nisam ga video sama, nego uvek u društvu veće ili manjeg broja oficira koji su izgledali kao njegova pratnja", piše Slobodan Jovanović. "Gledan tako među svojim ljudima, on je ne samo svojim fizičkim izgledom, nego cijelim svojim držanjem činio utisak jednog kolovođe."

Kao neumitna posljedica duha vremena, djelovanja komita i Apisove moći, iskristalizirala se tajna organizacija Ujedinjenje ili smrt. Za cilj je imala da sa stožernom ulogom Srbije i svim sredstvima – uključujući i teroristička – okupi Južne Slavene u jednu državu. Idejni tvorac ovog nacionalno-revolucionarnog

udruženja bio je Bogdan Radenković, glavni organizator Srpske četničke akcije u Skoplju. Kad im se obratio, podržali su ga zavjerenici-oficiri Ilija Radivojević Čiča, Vojislav Tankosić, Velimir Vemić, komita i novinar Ljubomir Jovanović Čupa, te još neki. Ali tek je priključivanje Apisa udahnulo život organizaciji: on je odmah postao glavna pokretačka sila i neosporni vođa.

Ujedinjenju ili smrti, prema članu jedan njenog Ustava, mogao je pristupiti "svaki Srbin bez obzira na pol, veru, mesto rođenja"; osnivači su tako željeli istaći da sve Južne Slavene smatraju za isti narod. Sam ulazak u organizaciju nije bio baš jednostavan.

KONSPIRACIJA PRE SVEGA: Crnorukci (Apis sedmi sleva)

"Dužnost je svakog člana da vrbuje nove članove, pri čemu on svojim životom jamči za one koje uvodi", stoji u članu 24. Ustava.

Ti novi pripadnici traženi su u krugovima prijatelja i poznanika za koje se sa velikom vjerojatnoćom pretpostavljalo da dijele ideje osnivača. Nakon što se u načelu upoznaju sa postojanjem Ujedinjenja ili smrti, saznali bi i što pristupanje nosi sa sobom.

"Svaki član treba da zna da stupanjem u organizaciju on gubi svoju ličnost: on ne može da očekuje nikakve slave, nikakve lične koristi – bilo materijalne, bilo moralne. Prema tome, ko od članova pokuša da iskoristi organizaciju za svoje lične, klasne ili partijske interese – kazniće se. Ako iz toga proizađe šteta za organizaciju, kazniće se smrću", izričit je član 30 Ustava.

Ukoliko kandidat ovo prihvati, a prijem odobri desetočlana Vrhovna centralna uprava, primjenjivao se bizarni stav tri, člana tri, Poslovnika: "Soba u kojoj se vrši zakletva nalazi se u mraku. U sredini sobe je sto zastrt crnim platnom. Na stolu su krst, nož i revolver. Sobu osvetljava samo jedna mala voštana sveća."

Na isti način kao što je sam zavrbovan, tek primljeni član morao je naći pet novih i, po obavljenoj proceduri prijema, od njih formirati ćeliju. U evidenciji svi su vođeni isključivo pod brojevima umjesto imena, pošto u teoriji nisu smjeli znati identitet pripadnika organizacije izvan svoje grupe. Vezu sa Vrhovnom centralnom upravom ćelije su držale preko svojih osnivača, a pisane materijale spaljivale odmah nakon čitanja.

"Zaklinjem se Bogom, čašću i životom da ću sve tajne ove organizacije sa sobom u grob poneti. Nek mi sude Bog i moji drugovi u organizaciji ako ovu zakletvu hotimično ili nehotimično ne izvršim ili prekršim", zadnje su dvije rečenice zakletve članova Ujedinjenja ili smrti.

Pravi smisao ovih prijetećih odredbi o strogoj konspiraciji bio je u podsticanju osjećaja važnosti i uzajamne povezanosti pripadnika udruženja. Jer, odmah nakon formiranja – najvjerojatnije 9. marta 1911 – o postojanju organizacije Apis je lično obavijestio princa Aleksandra, ministra vanjskih poslova Milovana Milovanovića i neke druge pojedince iz vlasti. Imao je jak razlog da im skrene pažnju.

"Prema karakteru svog bića, Ujedinjenje ili smrt, utiče na sve službene faktore u Srbiji kao Pijemontu i na sve društvene slojeve i celokupni društveni život u njoj", zapisano je u stavu jedan, točka četiri njenog Ustava.

Za misterioznu organizaciju povezanu sa Apisom ubrzo je saznala i štampa. Ono malo mrvica o njenom ustrojstvu i djelovanju, novine su naduvale i, po popularnim feljtonima o talijanskoj mafiji i sličnim grupama, dale joj naziv Crna ruka: drugačije je više nitko i neće zvati Ujedinjenje ili smrt, uključujući i njene članove.

Do Balkanskih ratova bilo je ukupno dvjestotinjak crnorukaca – mahom oficira, uključujući i dvadeset i šest zavjerenika od 29. maja 1903. U odnosu na 2038 kolega u Srpskoj vojsci – od zastavnika do generala – to i nije baš impozantan broj. Ali kako se radilo o staroj Apisovoj kliki, sada proširenoj i organizaciono učvršćenoj, sa bezbroj izukrštanih dugogodišnjih veza sa svim i svakim, njena dominacija nad oružanim snagama maksimalno je ojačala; poput boljševika i crnorukci su bili neka vrsta "profesionalnih revolucionara" nimalo nalik na likove iz fiktivnih družina. Dobar dio visokih starješina uključujući i generale Putnika i Stepanovića podržavao ih je iz uvjerenja, a ostatak iz karijerizma ili zato što nisu imali izbora.

U posljednje je spadao je i prestolonasljednik. Željan popularnosti u vojsci i njene podrške pred rat sa Turskom, poklonio je Apisu 26.000 dinara za pokretanje "Pijemonta", lista-paravana Crne ruke. U istom kontekstu nosio se mišlju i da ovu kliku po svaku cijenu veže za sebe. Ali, Aleksandar i Apis jednostavno nisu mogli zajedno.

"Aleksandar je Karađorđević, a Karađorđevići ne umeju da prave prijatelje. Ničije prijateljstvo on ne ceni", piše Jovanović da mu je Apis rekao. "On od ljudi ne traži odanost, već udvorništvo, a ja udvorica nisam. Ja sam dao dinastiji dovoljno dokaza svoje vernosti. Ako se od mene traži da prestolonasledniku izuvam još i čizme – e lepo, ja to neću i ne mogu! Eto mu za to posilni!"

Da to nisu bile samo prazne riječi, videće se kad nastupi vrijeme ratova. ¶

FILIP ŠVARM

– nastavak u sledećem broju –

Postoji li korelacija ili ne

Podsetnik za profesora Petrovića, "Vreme" br. 1380

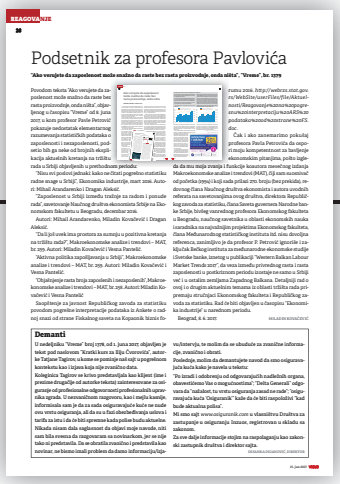
Profesor statistike ("bivši vanredni") Kovačević je prvo tvrdio da je moguć ogroman rast zaposlenosti u Srbiji uz stagnaciju proizvodnje i to "dokazao" nepostojanjem zavisnosti između kretanja broja zaposlenih i ukupnih časova rada. Kada sam mu pokazao da se poslužio iskrivljenim grafikonom, i izračunao mu koeficijent korelacije (70 odsto) koji tvrdi suprotno, tj. da zavisnost postoji, profesor Kovačević je ostao nem. Profesore, zašto sami niste izračunali koeficijent korelacije kada ste ispitivali zavisnost – pa to bi svaki student Ekonomskog fakulteta posle prve godine učinio? Dobro, omaške su moguće, ali da li sada profesore i dalje tvrdite nema zavisnosti između (vaših serija) broja zaposlenih i časova rada. Ako ne više, onda vas pitam da li elementarno naučno poštenje koje traga za istinom traži da se greška prizna i u skladu s tim promeni zaključak, tj. da nije moguć ogroman rast zaposlenosti bez rasta proizvodnje.

Umesto svega prethodnog, Kovačević u svom odgovoru izlazi sa "podsetnikom" u kome navodi listu radova koji treba da potvrde njegov stav o mogućem ogromnom rastu zaposlenosti u Srbiji bez rasta proizvodnje. Ali opet, sve te radove, kao i gore pomenuti, pisao je Kovačević i objavio u biltenu MAT, u kojem je i urednik i autor. Da bi se ti radovi uzimali ozbiljno, naročito posle opisanog frapantnog propusta, oni treba pre objavljivanja da prođu nezavisnu spoljnu recenziju, što je, nadam se, Kovačeviću kao profesoru poznato. "Podsetnik" takođe sadrži i jedan rad koji nije pisao Kovačević, ali on dobro zna da smo na njega koautori i ja odgovorili još oktobra 2016, i pokazali da izloženi argumenti ne stoje.

"Podsetnik profesora Kovačevića" dalje dokazuje sopstvenu ekonomsku kompetentnost ukazujući, tačno, da je bio vanredni profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu. Ali opet dolazi do izražaja njegov "naučni metod" – profesor Kovačević, naime, ne otkriva da je bio profesor statistike. I danas, kao i ranije, mi imamo profesore Ekonomskog fakulteta koji su profesori statistike, matematike i sl. ali im ne pada na pamet da tvrde da su kompetentni za ekonomiju, jer stvarno i nisu. Ali uprkos tome, oni bi za razliku od profesora statistike Kovačevića, sigurno prvo izračunali koeficijent korelacije pa tek onda zaključivali da li postoji zavisnost ili ne. Moram da priznam da je gore opisana "analiza" zavisnosti profesora statistike Kovačevića malo uzdrmala moje poverenju u njega kao statističara, no i dalje verujem da on zna i može mnogo bolje.

"Podsetnik profesora Kovačevića" takođe podseća da ignorišem rezultate Bečkog instituta za međunarodne ekonomske studije i Svetske banke iz 2017. Bolje da me nije podsećao, jer su rezultati ove studije zapravo dijametralno suprotni tvrdnjama Kovačevića. Naime, oni pokazuju da rast zaposlenosti znatno zaostaje za rastom proizvodnje (*jobless growth*), a ne obrnuto, kako sanja Kovačević, da rast zaposlenosti daleko premašuje rast proizvodnje. Ovde više nije u pitanju ekonomska kompetentnost, već direktna površnost.

PAVLE PETROVIĆ, profesor emeritus Ekonomskog fakulteta u Beogradu

REAGOVANJE

Podsetnik za profesora Pavlovića

"Ako verujete da zaposlenost može snažno da raste bez rasta proizvodnje, onda sklite", "Vreme", br. 1379

Povodom teksta "Ako verujete da zaposlenost može snažno da raste bez rasta proizvodnje, onda sklite", objavljenog u časopisu "Vreme" od 6. juna 2017. u kom profesor Pavle Petrović pokazuje nedostatak elementarnog razumevanja statističkih podataka o zaposlenosti i nezaposlenosti, podseća šta je sve od ključnih ekonomskih aktivnosti koncipirano u Srbiji objedinjeno u pomenutom periodu.

"Nisu mi godinu jednaki kako ne čitati pogrešno statistiku radne snage u Srbiji". Ekonomska industrije, mart 2016. Autori: Mihail Arandarenko i Dragan Aleksić.

"Zaposlenost u Srbiji između trafnje za radom i ponude rada", savetovanje Nacionalnog društva ekonomista Srbije na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, decembar 2016.

Autori: Mihail Arandarenko, Miladin Kovačević i Dragan Aleksić.

"Da li još uvek ima prostora za ozimnju u pozitivna kretanja na tržištu rada?", Makroekonomske analize i trendovi – MAT, br. 279. Autori: Miladin Kovačević i Vesna Paraušić.

"Aktivna politika zapošljavanja u Srbiji", Makroekonomske analize i trendovi – MAT, br. 299. Autori: Miladin Kovačević i Vesna Paraušić.

Saopštenje za javnost Republičkog zavoda za statistiku povodom pogrešne interpretacije podataka iz Ankete o radnoj snazi od strane Fiskalnog saveta na Kopaonik biznis forumu, mart 2016. http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/user/FilesFile/Aktuelnosti/BeogradskepretnjeneispunjenjumisterijumaSavetaruvezisaNAER.pdf

Čak i ako zanemarimo pokušaj profesora Pavla Petrovića da ospori mnoga kompetentnost za barijere ekonomskim pitanjima, poštu izgleda da mu mnoja znanja i funkcije kvantni menadžer Makroekonomske analize i trendovi (MAT), čiji sam osnivač od početka (1994.) i koji vodi pola decenija. Ne bih želeo

LJUBOMIR ŽIVKOV

Tri na napustak

***Bog napušta Antonija*, according to Kavafi, što verujem da je tako baš i bilo, štampa me pak pomno izveštava kako je taj i taj, učesnik rijalitija, napustio Srbiju**

Zahvaljujući mobilnoj telefoniji u toku sam sa žalosnim događajima u meni posve nepoznatoj porodici. Šta je bilo? Ako je verovati građanki pored koje sam danas imao ludu sreću da poručim espreso, jedna druga građanka, odranije očito poznata njenoj telefonskoj sagovornici, tužila je, zamislite, svog oca koji ima devedeset godina! Pa kad je trebalo da ga tuži, kad je bio u punoj snazi i kad je i sam mogao da plati najboljeg advokata, ili treba da ga tuži sad, kad je, nadživevši silesiju vršnjaka, i kad je, vođen brigom o svojoj budućnosti, možda rad sve da prepiše crkvi, a porodu da pokaže kako nije zadovoljan negom koja mu je pružana u poslednjih četrdeset godina...

Kako smo svi zaboravili predsoblje u kojem na posebnom mestu stoji telefon, vezan kratkim gajtanom, kao ozbiljan pas čiji gazda pazari u supermarketu: ovako opsežan izveštaj o tuženju rođenog oca zašavšeg u desetu deceniju ne bi bio moguć u stojećem položaju i u blizini ukućana od kojih svak misli da je njegov udeo u telefonskom računu najmanji, te svako na bližnje gleda kao na teške rasipnike.

S jedne strane me raduje blagoverie tužiteljke, da će slučaj biti razmotren za života tuženog, da mu se neće suditi u odsustvu, da će presuda biti pravična, a starac sudski dozvan pameti, ako mu je već roditeljsko srce otvrdnulo, a opet, ima nečeg nesportskoj u toj tužbi, jer optuženi ne može da izbegava sudskog pozivara kao neki kriminalac u najboljim godinama, zna se da je kod kuće i zna se da će kad-tad sići da kupi "Politiku" i provijant pristao njegovom uzrastu i budžetu.

Pomislio sam kako neću više da dođem u tu baštu, da ne dobijem opet astal u blizini govorljive žene, s druge strane, možda me baš tu čeka oaza tišine i suzdržanosti, nisu li vojnici u I svetskom ratu trčali ka jami koju je načinila neprijateljska artiljerija, jer naredni projektil prema ratnoj statistici ne pada nikad na mesto svojega prethodnika.

Malo-malo pa pročitam da je neko napustio Srbiju, i svaki put mi ne bude pravo, otkad se to tako govori, otkad se tako meri, kad je to čovek, koji slažem se da bi imao biti mera svih stvari, postao izjednačen sa Srbijom, velikom tajnom? Kog je to dana među danima stavljen iznad nje, da je napušta kao kakav sladostrasnik i zavisnik što napušta svoju olako zasnovanu, ali ipak porodicu?

Napuštanje je kad sam bio dete bilo kažnjivo i jeste u fudbalu bivalo kažnjavano: ekipi koja bi prekinula utakmicu dodavana su na raboš još tri primljena gola, na sve one koje je dotad zaista primila, i ne jednom je ova zakonska začkoljica promenila ishod meča, rezultat je na pr. 9:7, a onda nekolicina igrača uspešnijeg tima bude pozvana na večeru, ili da skidaju kukuruz sa kola: sportska sreća pripala bi ovima koji su gubili, bilo bi odjedared i zauvek 10:7 za njih.

Novinarima zahvaljujemo što je glagol "napustiti" dobio otmenu silovitost i opravdanu ogorčenost, što vazda nosi beleg junakove razočaranosti okolinom; najpre su naši, od Slobe, pa evo do naših najsrećnijih dana, napuštali međunarodne skupove, ako bi se tamo prošvindlovao kogod sa Svete zemlje, ili ako bi se među barjacima zavijorio i mrski barjak lažne države, svaki izveštaj o demonstrativnom napuštanju činio je našeg predstavnika većim i plemenitijim od napuštenog skupa, ali su sada pojedinci počeli da napuštaju bogme Srbiju.

Ja sam, v takom sluchae, usred svoje blagosl. sredovečnosti napustio bio još veću državu, Jugoslaviju, pa SRJ i šta ti ja znam, ali ne bih to tako opisao, otišao sam, iselio se, emigrirao, a drugde imigrirao, a tabloid kad opeva kako je neko napustio Srbiju ispada kao da je Srbija ostala siroče, ili samohrana staramajka: kao da je nešto veće i vrednije otišlo iz nečeg manjeg, manje vrednog, i kao da napuštena državica neće u dogledno vreme na zelenu granu.

Kad bih okačio pero o klin, bi li se reklo: "Lj. Živkov napustio novinarstvo?" Ko sam ja da nešto napuštam, mogu samo od toga da dignem ruke, da se, bolje ikad nego nikad, manem ćorava posla. Da. Pre bi moglo, naprotiv, novinarstvo da odvrati svoju lepu glavu od mene: bez sumnje već postoji u kalendaru i primiče se danak, ego že sotvori Gospod, kad niko više neće hteti da objavljuje te da pritom i plaća moje mudrolije: "Novinarstvo napustilo Lj. Živkova." Što da ne, iz čarobnog sveta medija isključena je i prežaljena osoba kojoj se još donedavno činilo da ona i njena umetnost neće nikad izaći iz mode.

Ali, ko će razumeti tabloide?

Svakodnevno mame lakovernike da se zagrcnu od suza, da se zacene od smeha, da se naježe od straha, da se ispovraćaju od gađenja: "Od ovoga će vam se dići kosa na glavi: ženica teška 37 kilograma višekratno udara sekirom pijanog i usnulog muža nasilnika, a njena sestra sve snima mobilnim i bodri je, umesto da joj postane saučesnica!" Pogledajte planetarnu bruku toga i toga, smeje mu se ceo internet! Omiljena metafora žute štampe je preterivanje, na sve strane pršte hiperbole o kakvima bi pisci iz naše lektire mogli samo da sanjaju, da nisu većinom pomrli, otuda valjda vesti o napuštanju Srbije, i večna briga da će sirotica zašantati sad još više, a ja velim da neće: kao što je neće došljaci upropastiti, tako je i ovi odlazeći ne mogu osiromašiti, za Srbiju važi isto što i za jezik, ne može joj se ni nauditi, ni pomoći. ¶

Festival (1)

Čika Jovina deca

Šezdeseti rođendan Zmajevih dečjih igara je prigodan povod za priču o izuzetno lošem odnosu društva prema svima koji podstiču i književnost za decu i dečju književnost, ali je i ništa manje prigodan povod da se setimo lepih stvari na kojima i zbog kojih postoji ovo udruženje građana

RADOST: Detalj s ovogodišnjeg programa
Foto: Aleksandar Miškov

U Evropi nema festivala za decu koji je obimniji, raznovrsniji, i stariji od Zmajevih dečjih igara u Novom Sadu: upravo je napunio šezdesetu, a na njegovom tek završenom junskom izdanju za samo pet dana pokazano je više od 110 raznovrsnih umetničkih i edukativnih programa u kojima je učestvovalo više od 8000 dece i mladih, i stotinu književnika, likovnih, muzičkih i dramskih umetnika. Na scenama u celom gradu videlo ih je, kao uostalom i prethodnih godina, oko 60.000 ljudi.

Šta je sve bilo na programu ove slavljeničke godine, koje su sve pozorišne predstave deca odigrala, koncerte održala, prve pesme i priče pročitala, i izložbe održala, preveliki bi posao bio nabrajati (uostalom piše sve na sajtu). Pomenimo samo osnovu i najatraktivniji deo Zmajevih dečjih igara – druženja pisaca i dece, njihove publike. Ove godine je dvadesetak pisaca posećivalo novosadske škole i družilo se sa publikom na scenama na Trgu Slobode i u Zmaj Jovinoj ulici. Među njima su bili Mošo Odalović, Uroš Petrović, Gordana Maletić, Jasminka Petrović, Zorica Bajin Đukanović, Mirjana Stefanović, Vesna Vidojević Gajović, Ljubivoje Ršumović, Gradimir Stojković, Slobodan Stanišić, Dejan Aleksić, Tode Nikolić i Rajko Lukač.

Po Dušanu Pop Đurđevu, koji je dvadeset godina unazad direktor Zmajevih dečjih igara, njihov začetak treba tražiti u onom danu kad je Sima Milutinović Sarajlija, prolazeći kroz Novi Sad, svratio do svog prijatelja Pavla Jovanovića i njegove supruge Marije, da vidi njihovog malog sina Jovana. "Kad ugleda u krevetu usnulog dečaka, reče: 'Dabogda bio pesnik.' Petnaestak i kusur godina kasnije, taj mališan napisao je svoju prvu pesmu i tako se ostvarilo proročanstvo Sime Milutinovića. Bezmalo deceniju kasnije, Jovan Jovanović će po nagovoru Đorđa Natoševića u njegovom 'Školskom listu' objaviti prvu pesmu za decu – *Gaša*. Doista *Gaša* nije bila njegova originalna pesma, već posrbica jednog nemačkog autora, ali kako su njegovi prevodi bili toliko slobodni da je katkad bilo teško prepoznati original, pesma je, uz mnoštvo drugih, pripisana njemu. Tako su te 1858. godine udareni temelji srpske književnosti za decu. Vek kasnije, održane su prve Zmajeve dečje igre", kaže Dušan Pop Đurđev.

Odluku o tome doneo je godinu dana ranije Plenum Društva prijatelja Zmajevog muzeja u Sremskoj Kamenici, "pa su tako, Zmajevim danom, 21. juna 1958. godine u Sremskoj Kamnici – na Zmajevcu, započetim prigodnim izlaganjem *O dečjoj poeziji J. Jovanovića Zmaja* akademika

POČETAK: Snimak sa prvih Zmajevih dečjih igara

NAJBOLJEM: Dodela Povelje ZDI Branku Ćopiću 1980.

Fotografije: Arhiva *Zmajevih dečjih igara*

Veljka Petrovića i poetskim kazivanjem Desanke Maksimović, Stevana Raičkovića, Dušana Radovića, Nikole Drenovca, Božidara Kovačevića i Gvida Tartalje, udareni temelji Zmajevih dečjih igara. Te prve godine, pokrovitelj je bio Stevan Doronjski, predsednik Narodne skupštine AP Vojvodine", podseća Dušan Pop Đurđev. Od tada, početkom juna svake godine, ovaj festival stvaralaštva za decu i dečjeg stvaralaštva počinje besedom nosioca Zmajevog pesničkog štapa – prvi je bio Miroslav Antić, a ovogodišnji je Dejan Aleksić. Osim ovog priznanja, dodeljuju se i Velika povelja, Povelja i Nagrade Zmajevih igara. Ove godine su nagrađene Mirjana Stefanović, Vladislava Vojnović i Melanija Rimar. Velika povelja je dodeljena samo dva puta, i to Desanki Maksimović i Ljubivoju Ršumoviću.

Kada su Igre prerasle format festivala, 1969. godine Kulturno-prosvetna »

Raznolije

Dušan Pop Đurđev ustupio nam je svoje beleške, anegdote, i ostale tekstiće koje u duhu onih iz Zmajevog "Nevena", zapisuje o Zmajevim dečjim igrama.

Bejaste li braćo moja mlada...

Junski programi Zmajevih dečjih igara, od 1965, svake godine započinju komemorativnim okupljanjem kraj Zmajeve večne kuće, u Sremskoj Kamenici. Tom prilikom njegovu testamentarnu pesmu *Svetli grobovi* kazuju istaknuti dramski umetnici. Između ostalih bili su to Stevo Žigon, Zlatko Crnković, Adem Čejvan, Miki Manojlović, Rade Šerbedžija, Miloš Žutić, Enes Kišević, Nebojša Dugalić, Mira Banjac, Aron Balaž i mnogi drugi.

Jedne godine, stihove pomenute pesme govorio je glumac Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada Predrag Momčilović. Pored brojnih pisaca, gostiju Igara, tik ispred čika-Jovine mermerne nadgrobne ploče, stajali su predškolci vrtića iz Sremske Kamenice, sa cvećem u rukama. Započne glumac da čita:

– Bejaste li braćo moja mlada, da l' bejaste vi na groblju kada...

Tu napravi dramsku pauzu, bacivši pogled na decu, kao da se njima obraća. Mališani misleći da im je upućeno pitanje, u horu, glasno odgovoriše:

– Jeesmooo!

I tu, naravno, nestade sva ozbiljnost ovako svečanog skupa, jer su se svi počeli smejati.

Novo doba

Svake godine na Zmajevim dečjim igrama održava se savetovanje o književnosti za decu na kome pisci i kritičari razgovaraju o dečjoj literaturi na odgovarajuće teme. Tako se na jednom savetovanju održanom u Sremskoj Kamenici šezdesetih godina prošlog veka, pričalo o modernom izrazu u književnosti za decu. Naime, 1961. godine ruski kosmonaut Jurij Gagarin, kao prvi čovek, u vasionskom brodu Vastok, otisnuo se u kosmos. Mnogi pisci smatrali su da je došlo novo doba sa raketama i drugim čudima tehnike i da se za decu više ne može pisati kao do sada, o kucama i macama, već nekako drugačije. U žaru polemike, odnekud iz komšijskog dvorišta oglasi se magarac.

– Eto vam vaše modernosti – reče Branko Ćopić. – Kakve rakete, kakva tehnika, kad u našem komšiluku još uvek njaču magarci!

Dijalog s nogu

Jedne jeseni, 1999. godine, u Domu vojske u Beogradu, časopis za decu "Zmaj" delio je deci nagrade koje su dobili na njihovom literarnom konkursu. Pošto je te godine Nagradu Zmajevih dečjih igara dobila Stojanka Gozdanov Davidović, odem ja na taj skup da joj, kao direktor Igara, uručim nagradu, jer ona nije bila na dodeli u Novom Sadu. Mira Alečković bila je alfa i omega u Zmaju, a i predsednik Upravnog odbora Zmajevih dečjih igara, zato odem da joj se javim, da zna da sam stigao. Ona je sedela u prvom redu i nešto objašnjavala Vaski Jukić Marjanović.

– Sedite ovde – reče Mira, pokazujući mi mesto kraj sebe.

– Neka hvala – otimao sam se, jer na takvim skupovima nisam voleo da sedim napred, pogotovo ne pored nje, nego skroz pozadi kako bi kad mi dosadi, mogao neopaženo da izađem.

– Sedite – navaljivala je ona.

– Neću da sedim – kažem joj. – Ja sam dobro stojeći pisac! »

zajednica Novog Sada osnovala je ustanovu "Zmajeve dečje igre". U rešenju o osnivanju napisano je: "Zmajeve dečje igre okupljaju u različitim oblastima svojih delatnosti pisce, ilustratore, kritičare, hroničare, izdavače, urednike i čitaoce dečje književnosti iz čitave zemlje u cilju praćenja i kritičkog ocenjivanja književnosti za decu, izdavačke politike za decu, ostalih vidova umetnosti za decu i dece, kao i sadržaja i vidova književne pedagogije, objedinjavajući u tom smislu i programe pojedinih ustanova koje se bave estetskim vaspitanjem dece." Navedeni ciljevi su, kaže Đurđev, i danas ciljevi Igara.

A onda su, kad je 1983. godine u Novom Sadu podignut spomenik Jovanu Jovanoviću Zmaju, bronzana figura pesnika u prirodnoj veličini – rad vajara Dragana Nikolića, Igre su premeštene u Novi Sad. Pre šest godina, Igre su preregistrovane u udruženje – Međunarodni centar književnosti za decu "Zmajeve dečje igre" zato što, pojednostavljeno objašnjeno, niko nije hteo da preuzme osnivačka prava od Kulturno-prosvetne zajednice (koja zbog promene zakona to više nije mogla da bude) ni Grad, ni Pokrajina, a ni Srbija. Osim u junu, od 1993. godine Igre se organizuju i u decembru povodom dana Zmajevog rođenja, 6. decembra po novom kalendaru. Tada se održava Festival monodrame za decu, forme ne duže od 15 minuta u izvođenju profesionalnih glumaca i studenata glume, a tada se dodeljuje i nagrada za najbolji roman za decu. Tokom ostalih meseci, Igre organizuju programe o raznim piscima, objavljuju kvartalni časopis "Detinjstvo" posvećen književnosti za decu, knjige za decu, dvojezične antologije prevedene poezije za decu – ove godine je objavljena *Antologija anglofone poezije.*

Kaže se da je Novi Sad naša jedina dvostruka prestonica: i Vojvodine i dece. I da mu ovo drugo zvanje baš naročito lepo stoji i priliči. ¶

SONJA ĆIRIĆ

SLAVNA GOŠĆA: Astrid Lindgren na ZDI 1985.
Foto: Arhiva *Zmajevih dečjih igara*

Pipi i pradevojčica

Poznata Švedska spisateljica Astrid Lindgren, literarna mama nemoguće devojčice zvane Pipi Duga Čarapa, dobila je Povelju Zmajevih dečjih igara 1985. godine. Tada je bila u Novom Sadu gost Junskih programa. Tom prilikom srela se i upoznala sa Desankom Maksimović. Na jednom skupu sedele su jedna pored druge, a kako je tekla konverzacija između njih, Astrid Lindgren je, kasnije, ispričala.

– Gospođa Desanka je sigurno dobar pisac. Žao mi je što nisam pročitala nijedan njen stih. E, kako smo se samo lepo ispričale. Ona je sedela sa moje leve strane, a ja slabo čujem na levo uho. Sve vreme mi je govorila nešto na francuskom, a ja od svih jezika najmanje znam francuski, pa sam joj odgovarala na nemačkom. Posle ovoga susreta sa Desankom, znam kako ću i ja izgledati za deset godina – rekla je kroz smeh Astrid, koja je taman toliko bila mlađa od nje.

"Pokojnici" nalik Nušićevim

Najveseliji gost Zmajevih dečjih igara godinama je bila glumica Branka Veselinović. Damama nije lepo otkrivati godine, ali pošto ih ni ona nije krila, reći ćemo da je tada imala 80. To je, međutim, nije sprečavalo da uvek doprinosi dobrom raspoloženju društva u kome se nalazila.

Kada su Igre obeležavale četiri decenije postojanja, decembra 1997. godine, okupili smo se u Svečanoj sali Matice srpske u Novom Sadu. Primajući povelju, Dragan Lukić, vidno deprimiran, vajkao se kako je dan ranije u jednom listu za žene u rubrici u kojoj su predstavljali pesnike za najmlađe, pročitao da je – umro. Naime, pisalo je nešto u stilu "predstavljamo vam našeg poznatog, nedavno preminulog, pesnika za decu Dragana Lukića"...

Ljudi u godinama, uglavnom, takve omaške ne primaju s osmehom na licu, već ih doživljavaju kao prizivanje zle kobi. Međutim, ubrzo iza Dragana prozovu Branku, koja poče da ga teši.

– Nije to ništa Dragane. Mene je pre nekoliko godina zaustavila jedna žena ispred zgrade Jugoslovenskog dramskog pozorišta i rekla: "Oprostite gospođo, što vi meni ličite na pokojnu Branku Veselinović." A kao što vidiš, još sam živa i zdrava.

Zmajev štap ili ortopedsko pomagalo

Od 1984. godine, Zmajeve dečje igre su ustanovile domaćine Junskih programa, kao svojevrsno priznanje stvaraocima za najmlađe. Pesnicima- domaćinima pripala je čast da ponesu Zmajev štap. Nosili su ga mnogi pisci počev od Mike Antića, preko Zvonimira Baloga, Luka Paljetka, Vlade Stojiljkovića, do najmlađih Branka Stevanovića i Dejana Aleksića.

U početku je praksa bila da prethodni dobitnik Zmajevog štapa isti uručuje narednom dobitniku. Pošto je pesnik-domaćin 1993. godine bio Raša Popov, on je naredne godine, na velikoj sceni u Zmajevoj ulici uručio štapove dvojici pisaca – Aleksandru Popoviću i Đorđu Radišiću.

Te godine pisci su, zajedno sa glumcima iz serije "Neven" Džona Timotija Bajforda, posetili Vizić i porodično imanje Kovačevićevih, gde je snimana ova serija. Tokom ručka jednom stolu prilazi pisac Đorđe Radišić, sa Zmajevim štapom u ruci, i žali se:

– Zamislite, Raša Popov mi malopre priđe i kaže: šta je Đorđe, nešto si kanda onemoćao kad ti treba štap. Pa, on je zaboravio da mi je taj štap sinoć lično uručio pred nekoliko hiljada gledalaca. ¶

Ptičica koja ide okolo i smeta

Foto: Piroshki

Nedavno je završen književni festival Krokodil, poznat po izuzetno angažovanom stavu prema stvarnosti u regionu, debatom o Deklaraciji o zajedničkom jeziku, na kojoj su učestvovali Snježana Kordić, Igor Štiks, Dragan Markovina i Teofil Pančić

Debatom o Deklaraciji o zajedničkom jeziku i drugim demonima završen je ovogodišnji književni festival Krokodil, koji je jedno od mesta odakle je Deklaracija krenula protiv zloupotrebe zajedničkog jezika koji se govori u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji. Naime, Udruženje Krokodil je sa partnerima (CGO, Udruga Kurs, PEN Centar Bosne i Hercegovine) prošle godine organizovao regionalni projekat "Jezici i nacionalizmi", na osnovu kojeg je 30. marta ove godine inicirano osnivanje Deklaracije o zajedničkom jeziku. Takođe, debata je održana u Centru za kulturnu dekontaminaciju, gde je i prošle godine održana jedna od četiri konferencije projekta "Jezici i nacionalizmi". I, na kraju, jedna od učesnica Krokodilove debate bila je lingvistica Snježana Kordić, autorka knjige *Jezik i nacionalizam*, bez koje ne bi bilo ni Deklaracije.

"Deklaracija je ogromno iznenađenje za sve naše nacionalizme. Prvi put nakon 25 godina intelektualci iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije potpisuju Deklaraciju i kažu – imamo zajednički jezik. To je nešto što se u ovim državama uopće nije smjelo govoriti četvrt stoljeća", potkrepila je Snježana Kordić svoj utisak o dosadašnjim efektivama Deklaracije. "Mnogi u Srbiji kažu – nama Deklaracija ne treba, mi smo svesni da postoji zajednički jezik. Treba napomenuti da Srbija, kao i druge tri države, sprovodi i obrazovnu, i administrativnu i sudsku praksu i politiku kao da postoje četiri različita jezika. I ovde se traže sudski tumači, znači da je i za Srbiju ova Deklaracija vrlo značajna."

Teofil Pančić, kolumnista "Vremena" i pisac, naglasio je da "ničeg ovog ne bi bilo da nije bilo Snježanine knjige. Snježana nije stvorila nešto novo, ona je rekla nešto staro: ljudi, zaboga, mi govorimo isti jezik. Deklaracija nastoji da kaže slično – dajte ljudi da se dogovorimo da tamo gde se može komunicirati u svakodnevnom životu, tamo ne može biti više jezika, bez obzira na države i nacije!"

Komentarišući veoma oštra negodovanja i protivljenja ("Vreme" 1374) koje je Deklaracija izazvala u jednom delu javnosti, pisac Igor Štiks je rekao: "Došli smo s jednim slobodarskim tekstom, došli smo da donesemo mir, a onda je krenula paljba. Ovo što smo mi napisali doživljeno je kao bomba, kao teroristički napad, kao antiustavna djelatnost, kao Sarajevski atentat na hrvatski jezik, kao ugrožavanje statusa srpskog jezika, dakle maltene ukidanje srpskog jezika, a time i nacije. Međutim, kritičari Deklaracije su tu pokazali sve mane projekata kojima su razbijali »

ove četiri države, često koristeći jezik kao oruđe razdvajanja, a ne spajanja." Štiks je podsetio da su neki intelektualci sa levice u Hrvatskoj pod problematičnim izgovorima odbili da potpišu Deklaraciju. "Maske su pale, i više se neće moći sjediti na dvije stolice i pričati kako su nacionalisti odvratni i glupi, a onda nemati snage da potpišete Deklaraciju i suprotstavite se nacionalističkim stavovima", rekao je. Činjenicu da je najveći otpor Deklaraciji u Hrvatskoj, istoričar Dragan Markovina smatra očekivanom "zato što je čitav smisao hrvatskog nacionalističkog projekta da bude antijugoslovenski. To je ona Tuđmanova mantra o evropskoj zemlji – nikako balkanskoj. Ja sam deset godina radio na Filozofskom fakultetu u Splitu i očekivalo bi se da je doktor nauka pismen, te da recenzenti mojih radova treba da recenziraju sadržaj, a ne rječnik. Dva puta mi je vraćen tekst sa rječničkim ispravkama: ja sam napisao vjerovatno, a recenzent je ispravio u vjerojatno, ja sam napisao tokom, a on je ispravio u tijekom. Izdavači su objavili recenzirani tekst. Hoću da kažem, izravni sam svjedok jezičkog terora koji se događa u Hrvatskoj." I, u prilog te tvrdnje, Dragan Markovina je ispričao događaj kad su mu u hrvatskoj policiji tražili da dokument o ukradenom pasošu na beogradskom aerodromu koji je dobio u Beogradu, overi kod sudskog tumača za srpski jezik.

"Dajte ljudi da se dogovorimo da tamo gde se može komunicirati u svakodnevnom životu, tamo ne može biti više jezika, bez obzira na države i nacije"

Da je Deklaracija politički čin i pokušaj vraćanja jugoslovenstva, najčešće su ocene i zamerke upućene Deklaraciji. Igor Štiks smatra da "ovo jeste politički čin upravo zbog konteksta u kojem se događa, politički čin koji pokušava reći da postoji mogućnost da se napravi niz iz ovog fragmentiranog uništenog područja. Bojim se da su projekti koji su protiv Deklaracije dobro znali gdje reagiraju, jer je ovo najslabije mjesto, ovo je mjesto zdravog razuma protiv kojeg se treba boriti svim onim što imate na raspolaganju: školstvom, medijima, svim. Vi doista imate nove generacije koje se dobro razumiju sa onima sa druge strane, ali kad ih pitate da se deklariraju, odabiru politički odgovor koji im je dat. Bojim se da mi to nećemo promijeniti, mada činjenica da smo pustili ovu ptičicu da ide okolo i da smeta, barem će privesti razumu mnoge: od nas do onih koji dolaze. A možda će stvoriti i prostor za buduću platformu."

Deklaracija je osvetlila novi nacionalizam, kazao je Teofil Pančić. "Kao što su antinacionalisti frustrirani zbog razdvajanja, tako su i nacionalisti frustrirani nesavršenstvom tog razdvajanja. Jer, iako smo u različitim državama, i iako je bilo etničkih čišćenja i čudesa, šta god da smo uradili, ostala je ta prokleta činjenica da se razumemo. Nacionalizam se od devedesetih profinio, on više ne ubija, ne proteruje, on je tolerantan, on je multukulturan. I insistira na multikulturalnosti. Kako zapravo izgleda ta multikulturalnost u demokratskim višenacionalnim sredinama? Na autobuskoj stanici u Subotici je natpis na tri jezika: ćirilicom je napisano "autobuska stanica", latinicom "autobusni kolodvor" i isto to na mađarskom jeziku. Fascinira me da tu nedostaje natpis koji bi većina Subotičana napisala: autobuska stanica na latinici. Međutim, postavljen je ćirilični natpis da se zna da je to na srpskom jeziku, i napisano je kolodvor da se zna da je hrvatski, iako u Subotici niko tako ne govori. Ali mi imamo taj fetiš, mi moramo da imamo trojezične nazive, pa makar oni podrazumevali da tu izostaje upravo onaj oblik koji ljudi najviše koriste. To tako ne funkcioniše. Ili: doskorašnjem hrvatskom ministru kulture Hasanbegoviću smetao je samostalni srpski tjednik 'Novosti' zato što se, po njemu, bavi hrvatskim temama a ne tamo nekim srpskim folklorom, i zato što je previše Hrvata među autorima. Međutim, srpska etnička manjina nije jezička manjina, i činjenica da deli svoj jezik sa većinom, dozvoljava joj da se u svojim novinama bavi celokupnim javnim prostorom. U Srbiji, međutim, nije problem leksike, nego pisma – u Srbiji postoji fetiš ćirilice. Srpski ministar kulture kaže da javna i službena upotreba ćirilice nije dobro postavljena. On bi javnu upotrebu proširio na službenu, i na taj način bi zapravo omogućio zakonskim rešenjima represivne i kaznene poteze države prema onima koji se drznu da samostalno odlučuju na kom će pismu štampati svoje delo. Knjiga i novine, međutim, nemaju veze sa službenim spisima."

Opasku Vladimira Arsenijevića – pisca, osnivača festivala Krokodil i jednog od inicijatora Deklaracije, koji je sa Anom Pejović vodio debatu – da je nedavno putujući u Hrvatsku video bilbord Ace Lukasa koji poziva na najveću žurku na Balkanu, kao i da u aktuelnim sitkomima glume srpski, hrvatski i bosanski glumci bez prevoda, prokomentarisao je Teofil Pančić da tamo gde su drugi interesi, bilo komercijalni ili umetnički, "gde se država ne uplići, nema potrebe za proizvodnjom fantazama o različitim jezicima. Ljudi slušaju i gledaju ono što vole, i to je – to." Ponekad se pojavi i neka politička podrška, podsetila je Snježana Kordić, i navela primer srednjoškolaca iz Jajca koji su odbili da budu podeljeni po nacionalnosti zbog različitih jezika. "U Jajcu je zato izglasano da se nađe neki način, da se oformi eksperimentalno odeljenje, kako bi srednjoškolci ostali zajedno."

Arsenijević je podsetio i na mišljenje da je pitanje svih pitanja o Deklaraciji, obično njenih kritičara, kako se zove taj zajednički jezik. "Mislim da prvo treba proširiti svijest o zajedničkom jeziku, pa onda razmišljati o njegovom nazivu", odgovorila je Snježana Kordić. Govoreći u svoje ime, a ne tumačeći stav Deklaracije, Kordić je rekla da mogućnosti za rešenje ima, "samo kad bi bilo i političke volje" i podsetila da se nekad u školama taj predmet zvao "jezik i književnost" i "maternji jezik". Igor Štiks je podsetio da Deklaracija preporučuje da svako zove kako hoće jezik kojim govori, dok je Teofil Pančić rekao da je insistiranje na imenu zajedničkog jezika upravo ono što su radili kritičari Deklaracije.

Tokom festivala Krokodil bilo je omogućeno potpisivanje Deklaracije o zajedničkom jeziku, a biće nastavljeno i tokom novosadskog Exita. Od kada je objavljena, znači tokom poslednja tri meseca, Deklaraciju o zajedničkom jeziku potpisalo je blizu 9000 ljudi iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Povratak (posle)ratnika

Uz ovacije za oko dva i po sata programa, relativni manjkovi koncerta na Stadionu Tašmajdan primete se tek u poređenju s Rundekovim vrhunskim dometima

Foto: Boris Vezmar

Zadnje vreme došlo, umiru i mlađi i bolji od nas. U martu naglo i prerano ode i Ante Perković, novinar i manje poznati muzičar, čitaocima "Vremena" najpoznatiji po odličnoj knjizi *Sedma republika* (2011, Novi liber/Službeni glasnik). Autor je još nekoliko zanimljivih dela, i originalno strukturirane *Rundek, između – knjiga o pjesmama* (2013, Menart), prošle godine objavljene i kod nas

Elem, negde između briljantnog novotalasnog hita *Apocalypso* grupe Motels ('81) i Mel Gibsonovog okrutnog filma *Apocalypto* (2006) stoji prvi (kako to starinski zvuči) solo-album Darka Rundeka, *Apokalipso* ('96, Jabukaton). Ne samo to izdanje, nego već i Darkov povratak iz Pariza u Zagreb, okupljanje benda i novi nastupi krajem 1995. oživeli su veru da zaostavština jugoslovenskog novog talasa nije nestala raspadom SFRJ. Teško da ima ikog boljeg za taj kontinuitet od Rundeka (r. '56, Zagreb), jer je 1990. njegov Haustor obustavio rad, ne dovršivši svoj peti studijski album nesuđenog naslova *Dovitljivi mali čudaci*, čije su pesme nastavile da se pojavljuju u koncertnom repertoaru i odnedavno u obnovljenim izdanjima Apokalipsa.

Tada fizički teško dostupan publici u Srbiji, CD *Apokalipso* isprva nije bio naročito zapažen ovde, a pošto je i Darkov sledeći, izvrstan *U širokom svijetu* (2000, Jabukaton) zapravo dovršio stilsku putanju Haustora, sva nakupljena naklonost sa zadrškom je erupciju imala kad je Rundek među prvima spolja posle Miloševićevog pada došao da održi koncerte u Beogradu (dec. 2000). Gostovanja ovog eksteritorijalnog barda sa raznim postavama u Srbiji "Vreme" je redovno pratilo (br. 626 -Les Guids, 744 – Cargo Orkestar, 1276 – Cargo Trio), kao i njegove pozorišne radove, knjige itd. Reprezentativno su ušla i u njegovu diskografiju – CD *Live u Domu omladine* (2008, izdavač: koncertna agencija Long Play). Tako je stigao i trenutak za aluziju na Kopolin *Apocalipse Now*, radi obeležavanja 20 godina Darkove samostalne karijere/od izlaska njegovog *Apokalipsa*. U prevodu na beogradske koncertne prostore, umesto serije manjih nastupa, i bez novog izdanja, upriličen je dosad najveći Rundekov (solistički!) koncert, na obnovljenom stadionu malih sportova Tašmajdan, usred našeg glavnog grada, pred oko 10.000 posetilaca (ulaznice 1.000-1.500 d.).

Naravno, vikend-termine zaposeli su Pinkovi (nekad RTS-ovi) dežurni rokeri (nisu stjuardese) i cover-sastavi iz klabinga s neoriginalnim svojim numerama, pa je Darko morao da rasproda karte za četvrtak. U sumrak program je otvorio kvartet Kralj Čačka, nimalo zbunjen otvorenim prostorom i brojem prisutnih, kako i priliči najboljoj prinovi domaće scene poslednjih godina. Rundek se posle sezona s kriznim triom opet pojavio ispred široke postave: naravno Izabel Katala (violina) i Duca Vranić (svestrani), nekadašnji saradnici (Manu Feraz – trombon; delegat iz prošlosti/Haustora Igor Pavlica – truba), učesnici ispisničkih poduhvata (Miro Manojlović/Cul-de-Sac – udaraljke), mlađi naraštaj (Rok Crnić/Porto Morto – bas, Janko sin Novoselić/TBF – bubnjevi), i još mlađa Ana Kovačić (saksofon). Odlično mu dođe za brojne regionalne festivale gde neretko učestvuje, od EXIT-a naniže.

Prijatan ambijent i letnje veče doprineli su da publici izgleda ništa

nije smetalo, ni poduža stanka/tehničke smetnje već posle prve tačke. Uvodni sat su činile uglavnom sporije numere pa su prvu kulminaciju donele tek *Ruke*, posle *Kuba*, na kraju službenog dela naravno *Apokalipso*, za prvi bis *Makedo*, drugi *Šejn* – da obraduje haustorčad. Sa 'slavljeničkog' albuma, međutim, nije mnogo pesama skrenulo pažnju, kao *Grane smo na vjetru*. Jednako oduševljeno primljene su narodna *Ljubav se ne trži* i prepev *Ay Carmela* – potonja je, kao što smo nagađali, još jedan od Rundekovih štihova koji je kreativno udenut u ovdašnje proteste (Ne mogu nam kule ništa/Ni oluja ni Siniša). Sa smislenim pozadinskim projekcijama i povremenim koreografijama koje su izvodili sami muzičari, celina je bila zaokružena.

Uz ovacije za oko dva i po sata programa, nelogično zvuči, ali ovo jeste bio najmanje ubedljiv koncert Darka Rundeka kom sam prisustvovao: glas ne baš siguran, no srećom ume da peva i ne precenjuje se; svirači razuđeni kao pesme, za nijansu manje kompaktni kao što biva na otvaranju turneje. No, ne sitničarim: i u takvom izdanju je Rundek mnogo iznad ogromne većine, relativni manjkovi primete se tek u poređenju s njegovim vrhunskim dometima. Kojih ima tušta i tma, i biće ih još. ¶

DRAGAN KREMER

Dovitljivi mali čudak

Prigodno reizdanje prvog solo albuma Darka Rundeka trijumfalna je potvrda veličine i ekstraordinarnosti jednog retkog autorskog kontinuiteta, ostvarenog kroz neprestano menjanje i istovremenu vernost svom autorskom glasu

Jubileji ili godišnjice podsećaju nas na proticanje vremena, a to nije uvek baš najprijatnije moguće podsećanje, iz razloga, hm, metafizičke naravi, koje odlično razume i onaj ko za metafiziku nikada nije ni čuo. I taj, naime, shvata ili barem oseća *za kim zvono zvoni*. Ali, i to s protokom vremena nije tako jednostavno, linearno, lako izmerivo, svima, svugde, svemu i uvek isto. Nekada, recimo, šest-sedam godina mogu da traju duže nego dvadeset godina. Zapravo ne, naravno da *ne traju* duže, nego su ispunjene takvim događajima i procesima da retrospektivno izgledaju mnogo dužima od sebe samih, utoliko i dužim od nečega što "objektivno" zaprema mnogo veći odeljak vremena. Recimo, u našoj je maloj jugoslovenskoj civilizaciji godina 1991. apokaliptični kraj jedne epohe, a 1997. doima se pripadnicom neke već sasvim druge ere, iako ih deli tek tričavih šest proleća. A od 1997. do danas dvadeset se puta Zemlja okrenula oko Zvezde, a ipak, kao da je bilo juče. Ne zato što je sve isto kao tada – jer, naprotiv, štošta nije isto – nego zato što su i te pozamašne razlike između 1997. i 2017. ipak smeštene unutar zajedničkog okvira: postratnog, postjugoslovenskog, postapokaliptičnog.

Baš nekako, čini mi se, s proljeća te 1997. pojavio se *Apokalipso*, prvi solo album Darka Rundeka, prvi bez Haustora, prvi bez Jugoslavije (i uz već solidan autorov životni staž daleko od njenih ruina), prvi u kontekstu nasilne, krvave fragmentacije kulturne celine unutar koje je nastao i uopšte bilo zamisliv, moguć i stvaran ne samo Haustor, i ne samo tzv. rok scena kojoj je pripadao, nego i nešto mnogo šire i važnije od nje, nešto što mnogo više veze ima s, recimo, Krležom i Kišom nego s Pistolsima i Klešom, da izvinete.

Rundek je ratni deo devedesetih proveo u raznim vrstama egzila, čak i na famoznom, polumitskom Radio Brodu gde je preko lelujavih srednjih talasa (AM),

plutajući sredinom Jadrana puštao dobru muziku za tužne postjugoslovenske uši; *Apokalipso* će pokazati da raspad dotadašnjeg sveta za Rundeka neće biti i autorski, kreativni rasap, a *U širokom svijetu* iz 2000, *Ruke* iz 2002. i potonji albumi pokazaće, štaviše, da je ovaj novi, zreli i drugačiji, a opet potpuno rundekovski Rundek bar podjednako kreativan, plodan, značajan i vredan, podjednako intimno naš (Ko smo tu "mi"? Odgovor u vidu bilo kakvog *pojma* je suvišan: ko je razumeo, shvatio je), bar podjednako pesnik i trubadur naših intima kakav je bio i pre *big banga*, s Haustorom. Čudna mi čuda, zar to nije *normalno*? Ne, nije, jer da jeste, valjda bi se zalomilo još nekome iz te najzlatnije od svih zlatnih muzičkih generacija, a nije se zalomilo nikome od njenih predvodnika. Džoni Štulić je, nakon kreativne erupcije neuporedive s bilo čime pre i posle nje, pukao i povukao se u opskurantizam i gnjavatorstvo opšte prakse i iz njih neće baš nikada izaći, Jura Stublić bar četvrt veka sve lošije igra samog sebe, Prljavo kazalište je još ranije prešlo na drugu stranu (opet – džaba objašnjavati), EKV je sagoreo u svim svojim delovima, Koja je srećom neuništiv i samim prisustvom i istrajnošću simbolički je dragocen, ali nemojte da se lažemo i da ga lažemo, i on je poslednju važnu pesmu napisao još pred kraj osamdesetih (više je dojmljivih stihova u jednoj pesmi boljeg rep benda nego u celom Kojinom postjugoslovenskom razvlačim-se-natanko opusu!), od Idola je muzički ostao značajan samo Vlada Divljan, taj princ onog najlepšeg Beograda, ali ni njega više nema, Pankrti su još pradavnim Rdečim albumom zaokružili svoj bitniji opus i od tada kao časne starine samo povremeno odtutnje poneki veseli i britki autohommage, divni i dragi Predin utrošio je dvehiljadite na to da svima bude sve, te se u tome negde i rasplinuo... Pa onda recite i sami: ko još danas, nakon svega što nas je zajedno pregazilo, može da stane uz Rundeka a da to ne bude smešno, i da u tom duetu ne odigra rolu poslovičnog *šeširdžije*?

Nedavno je Dancing bear objavio trostruki CD box set povodom dvadesetogodišjice albuma *Apokalipso*, koji je sada, remasterizovan, dobio "novi" naziv: *Apocalypso*. I ova nova slušanja potvrđuju veličinu ovog albuma, štaviše, s vremenskim odmakom samo dodatno podvlače impresivnost Rundekovog nadilaženja samog sebe, odbacivanje svakog manirizma uz istovremeno trajno neokrnjenu vertikalu autorske doslednosti i prepoznatljivosti, duboko ukorenjenu odbojnost prema duhovnoj lenjosti i tvrdoglavom autorecikliranju, ali i prema pomodnom i lukrativnom povođenju za tzv. trendovima, naročito ovdašnjim, potkontinentalnim. Bila je to, te devedeset i sedme, objava sa jednog "drugog", a opet u potpunosti mog i našeg sveta, dokaz da ne samo da je postojao nego postoji i dalje. Danas je još jasnije da je to album bez slabe i suvišne pesme, a više od pola ih je vrhunskih: *Apocalypso*, *Tranzit*, *Crni dusi*, *Senjor*, *Old boy*, *Grane smo na vjetru*... spisak dopunite po nahođenju. Osim ovoga, tu je i originalan CD album *U širokom svijetu*, koji prirodno razvija motive iz svog prethodnika i sadrži ne manje od pet-šest antologijskih bisera, među njima *Zagrebačku maglu*, jedan od vrhunaca vaskolike rundekijane, te *Ljubav se ne trži* i *Ay Carmela*. Na trećem

disku je pet pesama sa nikada dovršenog, nesuđenog poslednjeg albuma Haustora *Dovitljivi mali čudaci*, među kojima su nedorađene, inferiorne verzije nekih pesama koje će Rundek snimiti na svojim potonjim albumima. Ploča je trebalo da izađe 1990, ali nije joj bilo suđeno: nije više moglo biti nikakvog Haustora u vremenu u kojem se ona andrićevska fukara onako razgalamila, a pametni, po običaju, odviše olako zaćutali.

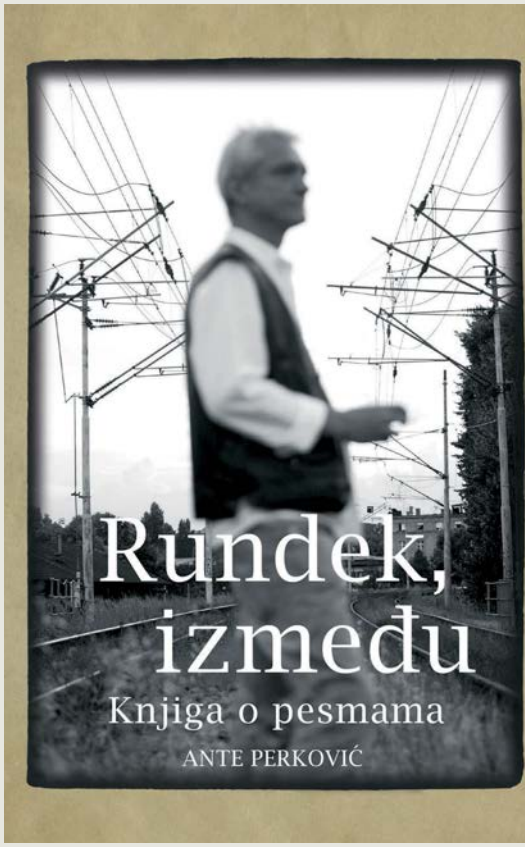
Malo je dvadeset godina u kalendaru istorije, ako pripadaju istoj epohi, a ove pripadaju, bar nama ovdašnjima, ali opet, mnogo je dvadeset godina u svakom pojedinačnom ljudskom životu; baš pre tih dvadeset godina, u aprilu, uselio sam se u stan u kojem ću provesti više vremena nego u bilo kojem drugom u životu (pa ću u njemu valjda i najviše Rundeka odslušati), a u isto vreme negde su se daleko, ili blizu, rađala neka aprilska deca, sada već odrasli i svoji ljudi, naši ljudi: eto, toliko je već savske vode od tada proteklo od Rundekovog i našeg Zagreba ka Rundekovom i našem Beogradu.

Urbana legenda novije proizvodnje kaže da se Darko Rundek jednog lepog dana šetao zagrebačkim Gornjim gradom, pa u šetnji naleteo na set TV serije Crno-bijeli svijet, sve s mladim glumcem (u prikladnom kostimu) koji je igrao mladog, novovalnog Rundeka. I tako je Rundek u obličju Rundeka (jednog starijeg, ali držećeg gospodina, da ne kažem senjora) ugledao samoga sebe od pre tri i po decenije, to jest impersonatora samoga sebe, svoj trag i odraz u vremenu i prostoru. Priča, ko zna, možda i nije istinita, ali je svakako tačna. Gde god da krene, senjor Rundek naiđe na samog sebe, ne nužno na ulici – mnogo češće na mestima gde se tobože slabije vidi, *u nekom kutku gdje samoća se zbraja*, i u zapretanim dubinama naših životnih priča. I ništa ga odande ne može oterati, jer bi zajedno s njim i te priče preminule, a bez njih i mi smo niko i ništa, samo prazne ljušture, bića bez istorije, jedine bitne istorije: istorije srca, kao jedinog pravog stecišta duha, duše i tela. Svaki ton *Apokalipsa*, a i onoga pre i onoga posle *Apokalipsa*, svedoči o tome, baš o tome; dok to znamo i pamtimo ima nade za nas, to jest: *no trouble at all*. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Kroz zdrobljeno ogledalo

Ante Perković: *Rundek, između*; Laguna, Beograd 2016.

Prerano preminuli zadarsko-zagrebački rok kritičar, esejista i muzičar Ante Perković po malo čemu je podsećao na stereotipnu figuru rok kritičara, a takvi su mu bili i tekstovi, naročito oni iz poslednjih nekoliko godina života, kada se prilično radikalno odmakao od svakog mejnstrima. E sad, kao što znamo i iz istorije tzv. popularne muzike, a onda i iz istorije refleksija o njoj, odmak od mejnstrima je zavodljiv, ali bar toliko i opasan: može se otići u rajska polja više kreativnosti, ali i u opskurnost, pa i nebuloznost. Perković to nije zaboravljao, uglavnom.

Knjiga u kojoj je Darko Rundek već u naslovu, što deluje kao jedna od konvencija tzv. rock publicistike, naročito one "biografske", zapravo je, ali baš sve, pre nego biografija Darka Rundeka, a i ono što joj stoji u podnaslovu ("Knjiga o pjesmama") odgovara opisu tek uslovno i na mahove: da, Perković piše, tu i tamo, o nekim pesmama Rundeka i(li) Haustora, ali tačnije bi bilo reći da su one tu više polazišta za neke asocijativne sledove, koji autora mogu odvesti u bilo kojem pravcu, odakle će umeti, ili neće, da se vrati tamo gde ga čitalac može pratiti.

Ako ovo zvuči kao uvijeni prigovor, neka tako bude, ali to je tako samo na jednom nivou priče, i važi uglavnom samo dok se čitalac ne srodi s idejom da će pisac do kraja rado izneveravati sva njegova očekivanja, pa mu je zato pametnije da ih se odmah liši i da se prepusti bujici perkovićevskih asocijacija. Jer, bar koliko o Rundeku, ovo je knjiga pisca o samome sebi, o svom odrastanju, o sazrevanju u nevremenu devedesetih, o krvavom i traumatičnom raspadu sveta u kojem je i Perkovićeva generacija formirana, kao valjda poslednja koja se Jugoslavije (pa i SFRJ rock scene) seća iz bar delimično ne-detinje perspektive.

O toj slici u izlomljenom, zapravo zdrobljenom ogledalu Perković piše sve vreme, nekad poneseno, nekad zagrcnuto, uvek ne samo osobno nego i osebujno. A Rundek? I te kako njega ima među ovim koricama, i i te kako je Perković dobro osetio da je ovde ključna priča o Rundekovom (egzemplarnom, na neki način) stranstvovanju, o njegovom nepretencioznom, suštinskom nomadizmu, koji je i muzički i u svakom drugom smislu nešto mnogo šire od birokratski tesne odrednice world music, koju su mu znali prilepljivati. Ali ništa manje i priča o Rundekovom relativno "tipičnom" klasno-kulturološkom poreklu iz vremena poznog socijalizma, o familiji i njenim datostima, o kontekstu odrastanja, o umetničkoj, ali i medijskoj i političkoj sceni onoga razdoblja kada je Rundek tek istraživao sebe i svet, tek postajao Rundekom... Mada, doduše, ovaj proces večito izmičuće samospoznaje kod kreativnog čoveka traje bar do smrti. Tako je s Rundekom, tako je bilo i s Perkovićem, piscem jedne apartne, žanrovski neuhvatljive, ali i neispustive knjige o čoveku koji možda samo takvu knjigu i može da inspiriše. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Po želji slušalaca

Možda ću i pitati publiku, direktno: "Zašto hoćete ovo da čujete?", kaže Gabrijel Felc pred koncert kakav Beogradska filharmonija nikad nije izvela, i na kome će kao gosta imati velikog Zubina Mehtu

Monumentalno zamišljen, koncert na otvorenom Beogradske filharmonije za više desetina hiljada slušalaca, pod upravom novog šefa-dirigenta Gabrijela Felca, i to na mestu gde će se u budućnosti nalaziti nova zgrada Filharmonije, kao što već verovatno znate, održaće se 25. juna, u novobeogradskom bloku 13, u blizini Palate Srbija. Beograđani i njihovi gosti imaće uzbudljivu priliku da slušaju hitove klasične muzike u specifičnim produkcijskim uslovima, za koje su sami glasali. Zubin Mehta, svakako jedan od najslavnijih dirigenata sveta i osvedočeni prijatelj Beograda i Beogradske filharmonije, specijalni je gost ovog događaja, dirigujući na kraju koncerta *Finale* Betovenove *Pete simfonije*.

Kad je Beogradska filharmonija pozvala ljubitelje klasične muzike da glasanjem odaberu program koncerta između 25 naslova, za samo tri nedelje odazvalo se 17.397 ljudi. Ubedljivi pobednik je *Danson br. 2* Markesa sa 634.865 glasova, za njim je *Valcer* Šostakoviča sa 594.269 glasova, na trećem mestu je *Dans makabr* Sen-Sansa sa 446. 636 glasova, a slede Hristićeva *Grlica* i *Vilijam Tel* Rosinija.

Ovo je prvi koncert ovakve vrste Beogradske filharmonije, i nenamerno označava godinu dana od promocije Gabrijela Felca u njenog šefa dirigenta. Ovim izuzetnim povodom imali smo ekskluzivnu priliku da od maestra Gabrijela Felca čujemo kako on lično, kao šef-dirigent, gleda na pomenuti događaj pred nama, o izboru dela koja su izglasali slušaoci, o fenomenu koncerata na otvorenom, ali i o eventualnoj promeni zvuka i stava orkestra tokom njegovih godinu dana u Beogradu. "Odnos se promenio, a ne zvuk orkestra – zvuk Beogradske filharmonije je inače veoma dobar. Možda će se promeniti u budućnosti, jer ću, naravno, još više vremena provoditi sa orkestrom. Konačno, i ja sa svoje strane imam nekako bolji osećaj u vezi sa Filharmonijom, jer sam u međuvremenu naučio nešto malo srpskog, što se svima dopalo, pa i meni, pa tako već mogu da sam na vašem jeziku naručim kafu recimo, dok kad odem u Japan ili Kinu, to još ne umem, tamo sam zaista potpuni stranac. Ovde se, dakle, već osećam pomalo kao kod kuće. I to mi se stvarno dopada."

Maestro Felc ima bogato iskustvo sa koncertima na otvorenom i izvođenjima dela koja su na programu beogradskog koncerta. Njegove strepnje najviše su meteorološke prirode. "Dirigovao sam Ravelov *Bolero* već mnogo puta, takođe i na otvorenom u nekoliko prilika – to je, recimo, stvarno izvanredno delo za izvođenje napolju. Vilijamsov *Imperijalni marš* iz filma *Ratovi zvezda* takođe sam uspešno dirigovao na otvorenom – jasno je da publici moramo da damo i nešto zaista zabavno! Što se tiče Markesa i njegovog *Dansona br. 2* – ni sam nisam bio svestan kakva je ova kompozicija kojoj je publika Filharmonije dala najviše glasova! Pitao sam se šta srpskoj publici znači delo koje je komponovano kao narudžbina grada Meksiko Sitija. Možda ću i pitati publiku, direktno: "Zašto hoćete ovo da čujete?" Naravno, to je sjajna kompozicija, ali nekako bi bilo očekivano da srpska publika najviše želi da čuje neko evropsko ili rusko delo, a ne – meksičko. Imam, međutim, jedno čudnovato iskustvo sa izvođenjem Orfove *Carmine Burane* na otvorenom – ona zaista ne spada u ovaj naš program, ali se sećam kao da je juče bilo kako smo je izvodili u Bolonji kad je usred nastupa počela kiša i ogroman izvođački ansambl je morao da se zaustavi, maltene tek što smo počeli. Nadam se zato da ćemo u nedelju mi ovde imati najbolje moguće vreme."

Da je mogao da bira kompozicije za ovaj koncert, Gabrijel Felc kaže da bi najpre izabrao "Glinkinu uvertiru za *Ruslana i Ljudmilu*, koja se nije našla na spisku publike, potom Vagnerov *Kas Valkira* iz opere *Valkire*, koji je ušao među izabrane, takođe Bramsovu *Mađarsku igra br. 5*, koja nije ušla u izbor, kao što nije ni Štrausov valcer *Na lepom plavom Dunavu*, ali je zato izabran Rosinijev *Viljem Tel* za koga bih i ja glasao. I to smatram dobrim miksom." Osim već pomenutih naslova, Beogradska filharmonija će u nedelju, između ostalog, svirati Bizeovu uvertiru za operu *Karmen*, *Valcer cveća* iz baleta *Krcko Oraščić* Čajkovskog, Grigovu minijaturu *U pećini gorskog kralja* iz *Per Ginta*, Ravelov *Bolero*, Sen-Sansov *Danse Macabre*, Hačaturjanovu *Igru sabljama*, Šostakovičev *Valcer* iz *Džez svite*, uvertiru za Bizeovu operu *Karmen*...

Maestro Felc Smatra da se ovakvim koncertima najbolje popularizuje klasična muzika, i da bi ih trebalo organizovati barem jednom ili čak dva puta godišnje.

Foto: Marko Đoković

"Takvi poduhvati su bez sumnje uvek veoma izazovni i skupi za jedan orkestar svuda na planeti, ali je to u izvesnom smislu i jedina šansa da pronađete nove slušaoce koji će se zaljubiti u izvedena dela i klasičnu muziku uopšte. Pritom, programe ovakvih koncerata treba birati veoma pažljivo, zato što ima dela koja jednostavno nisu dovoljno prijemčiva za slušanje napolju. Priličan broj francuskih stvaralaca, nemački su možda malo i predugi i preozbiljni za takve prilike, a i poneki ruski. To bi morala da bude, u svakom slučaju, zgodno sačinjena mešavina kratkih i dugih komada, nečeg više ili manje ozbiljnog, dramatičnog, ali obavezno i sa veselim i zabavnim numerama. Zato mislim da je publika ovde instinktivno napravila odličan izbor u tom smislu. Ima svih ovih pomenutih sastojaka u pravoj srazmeri, i iskreno verujem da će ovo veče biti veliki uspeh, i da će iz njega proisteći prilika i za neki sledeći. A maestro Zubin Mehta će sa svoje strane ostaviti svakako ogroman utisak na beogradsku publiku – on je naš specijalni gost iznenađenja." Gospodin Mehta kaže da je presrećan što ovim činom polaže muzički kamen-temeljac budućoj zgradi i koncertnoj dvorani Beogradske filharmonije na Novom Beogradu, a njegov dolazak sa ponosom se procenjuje kao poseban i najvredniji poklon vernoj publici klasične muzike u Beogradu, zemlji i regionu. Zaista dragocena nagrada za odolevanje zvucima sa estradnih naslovnih strana, toliko već i (pre)mnogo godina. ¶

ZORICA KOJIĆ

Skrivene šifre poezije

"Potreba da se bol izbegne je vrlo ljudska, zato žicama ograđujemo bol izbeglica, ali mislim da to u nekom trenutku postaje kontraproduktivno: vrati nam se kroz fašizme, samo zato što nismo spremni da istrpimo bol"

Marjan Čakarević (1978) ovogodišnji je laureat nagrade "Branko Miljković", jedne od najprestižnijih nagrada u oblasti poezije. Nagrađen je za zbirku *Tkiva* (Povelja, Kraljevo 2016), čijih sedam delova od prve do poslednje pesme govore o onome što poeziju čini poezijom – o njenom tkivu. Marjan Čakarević je doktorand Filološkog fakulteta. Objavio je knjige poezije *Paragrad* (1999), *Sistem* (2011), *Jezik* (2014, nagrada "Miroslav Antić") i *Sedam reči grada* (2014). Priredio je tematski broj časopisa "Gradac" posvećen dendizmu, član je uredništva časopisa "Polja".

"VREME": Šta mislite o nagradama?

MARJAN ČAKAREVIĆ: Nagrade su delom književno-estetske, ali jednako tako, ako ne i više, i društvene institucije, te kao takve održavaju odnose poetičko-političke moći u jednoj zajednici. Štaviše, mislim da politika nagrađivanja, barem kada su najznačajnije nagrade u pitanju, mnogo preciznije odražava dublje društvene odnose i dugoročnije socijalne tendencije, nego što je slučaj sa sferom politike. Tako se, kada se pogledaju nagrađene knjige poslednjih godina, može lako videti da je naše društvo, uprkos deklarativnom zalaganju za modernizaciju, otvaranje, poštovanje manjina, drugačijeg mišljenja i tako dalje, zapravo dubinski konzervativno, u najboljem slučaju možemo govoriti o nekakvom građanskom, mada zapravo malograđanskom konzervativizmu, a da modernosti, estetsko-političke subverzivnosti nema ni u naznakama, osim na rubovima književne i kulturne scene.

Inače, pripadam generaciji koja se sa velikim prezirom odnosila prema nagradama, jer sam odrastao devedesetih, u sistemu u kojem se sve urušavalo, ali sam ovu nagradu s radošću dočekao. Intimno mi znači što sam je dobio baš za ovu knjigu, koja je moja do sada najintimnija pesnička ispovest. Nemam nikakvog razloga da se stidim što sam, za sada, poslednji u nizu kojem pripadaju, između ostalih, i Popa, Radović, Dragojević, Davičo, Sarajlić, Raičković, Ristović ili Dejan Ilić. Štaviše, ta činjenica ispunjava me u određenoj meri ponosom.

Šta su tkiva u naslovu zbirke?

Reč "tkiva" je prevod latinske reči tekst(ovi), pa otuda knjiga predstavlja pokušaj da se odrede dometi i umetničke mogućnosti jednog pesničkog teksta danas. Dakle, ne teksta kao dela nekog šireg literarnog koncepta, nego teksta kao samostalne estetske jedinice. Sa druge strane, u knjizi, a pre svega u naslovnoj poemi, govori o odrastanju, o emocionalno-psihološkim tkivima kojima smo vezani za roditelje, porodicu, ljubavi, prijatelje, svemu onome što nas oblikuje kao ljudska bića, a što je uvek vrlo kompleksno, i bolno. Sa treće strane pak, reč je o čitanju i o tkivima umetnosti. Kroz knjigu su manje ili više otvoreno rasute brojne reference na knjige, ploče, slike, filmove, koji su definisali moje razumevanje književnosti i umetnosti. Sve te, nekad eksplicitno navedene, a nekad duboko prikrivene i vrlo lične šifre jesu veze kojima sam želeo da svoju knjigu umrežim sa istorijom književnosti i umetnosti. Iza svake te šifre kriju se ne samo iskustvo čitanja nego stvarni doživljaji stvarni bolovi i ushićenja. To su tkiva *Tkiva*.

Ova zbirka prestavlja vaš autoportret. Koliko je taj kontekst važan za razumevanje *Tkiva*?

Zbirku nisam pisao da bude čitana iz određenog konteksta, ali on postoji, referirali se vi na njega ili ne. Hteo sam da »

se osvrnem i promislim kako sam došao tu gde sam, kako sam postao neko ko piše. Odrastao sam devedesetih, ali nisam bio neposredno ugrožen. Međutim, kontekst u kojem se odrastanje događalo uticao je na to kakav sam ja, i to više nego što sam tada bio svestan. To je ono što sam u knjizi probao da rekonstruišem. U jednoj od pesama pominje se dečak, koji se doseljava u našu ulicu. To je istinita priča. Bio je taj klinac koji je došao iz Bosne, mlađi nekoliko godina od svih nas, što je neverovatna

Foto: M. Milenković

razlika u tim godinama, i koji je pritom bio druge nacije. Onda smo ga mi, stariji dečaci maltretirali, onako kako dečaci maltretiraju druge dečake. Nije to imalo veze sa nacijom, to je dečačka stvar. To je moja veza sa ratom. On je u našoj ulici bio vrlo kratko, a onda se odselio u neku Švedsku, Dansku... U tom času, ja njegovo doseljavanje nisam razumeo kao proizvod gadnog rata koji se dešavao par stotina kilometara odatle. Tek naknadno sam shvatio o čemu je reč, a još malo kasnije, da je taj naš odnos mogao da se čita i kroz međunacionalnu perspektivu. To je taj kontekst – koji te oblikuje, a da ti toga nisi svestan. Znam da sam dugo posle toga osećao nekakav stid zbog tog našeg odnosa, hteo sam da ga nađem na internetu, ali ja ni prezimena njegovog ne mogu da se setim. Nije da bismo postali prijatelji dvadeset godina kasnije, ali bilo mi je stalo da znam da je živ i da je dobro.

U zbirci se poigravate motivom bekstva. Kakvu ulogu u vašem kreativnom procesu ima bekstvo od stvarnosti?

Mislim da je svaki umetnički čin vrsta bekstva, koja može da se čita kao romantičarski beg od stvarnosti. Cilj mog bekstva bio je da sagledam lično iskustvo. U tom smislu, ova zbirka je moje ogledalo, osvrtanje u ono što je bilo pre... Taj trenutak je uvek izmeštanje iz stvarnosti – trenutak preispitivanja. Mislim da je jedna od osnovnih uloga umetnosti da podstakne samopreispitivanje. Nema druge oblasti ljudske delatnosti, koja kao poezija nudi mogućnost za autorefleksiju i sagledavanja celine života, i onog života koji je postojao pre nas, uz težnju da se dokuči kakve veze sa svim tim mi imamo. Zbog toga umetnost i opstaje, uprkos crnim predviđanjima.

U poslednjem segmentu zbirke je pesma *Postpop omaž lutanjima Godunova-Čerdinceva*, glavnog junaka Nabokovljevog romana *Dar*. Zašto baš njemu?

Isprobao sam do sada različite avangardne modele, od radikalnog ruskog u *Sistemu*, preko referencijalnog američkog u *7 reči grada*, do mešavine različitih tipova u *Jeziku*.

Zatim sam ponovo čitao Nabokovljev "Dar", pa mi je otvorio neke prozorčiće i tako su se uobličila *Tkiva*. Ključna u "Daru" je rekonstrukcija mehanizma po kojem umetnost funkcioniše. Pokušao sam da u jednom manjem obimu uradim slično što i Nabokov, pa otud i eksplicitna referenca. Godunov-Čerdincev je pesnik, koji umetnost vidi u najbanalnijim stvarima – tu gde drugi ljudi vide bandere, on vidi pravilan pesnički metar... A u umetnosti stvari zapravo tako i funkcionišu i to je ono što sam pokušao da pokažem.

U pesmi *Nož* govorite o katarzičnom momentu do kojeg se dolazi kroz bol.

Ovo je epoha potiskivanja i izbegavanja bola. Postoje razne vrste anestezija, počev od onih najbanalnijih koje ljudi dobijaju kad idu kod lekara. Medicina teži da se svaki bol izbegne na svaki način. Bol je činjenica ljudskog postojanja i mislim da bez bola nema trenutka samospoznaje iako je neprijatan. Upravo zato Evropa i ne želi da vidi izbeglice – to su ljudi koji pate, takvo viđenje je bolno. Zato granice, zato žice – sve su to anestezije. Potreba da se bol izbegne je vrlo ljudska, zato žicama ograđujemo bol izbeglica, ali mislim da to u nekom trenutku postaje kontraproduktivno: vrati nam se kroz fašizme, samo zato što nismo spremni da istrpimo bol.

Zašto ste odabrali kraljevačku Povelju da bude izdavač *Tkiva*?

Povelja mi je bila prirodan izbor, budući da se njena edicija u poslednjih petnaestak godina nametnula kao klasična i, sada se već može reći, kanonska u našoj književnosti, na isti onaj način na koji su to bile u svoje vreme Nolitova Bela edicija ili Prosvetina Pesnička edicija. Dakle, reč je, po mom mišljenju, o modernizmu u boljem smislu reči: otvorenom za različita nova pesnička iskustva, a opet ne tako radikalnom da bi se sama institucija poezije dovela u pitanje. Hoću da kažem da je sama poetička promena u pisanju uticala i na izbor izdavača.

Zbog čega se objavljivanje pesničkih zbirki kod nas najčešće dovodi u vezu sa malim izdavačima?

Najveći srpski izdavači uglavnom ne objavljuju poeziju, i njihovo obrazloženje je jednostavno i rezolutno, oni kažu: ne objavljujemo poeziju! Uz eventualnu dopunu obrazloženja da je reč o žanru koji ne može da se proda. Čak i oni izdavači koji su dovoljno veliki da bi štampanje knjižica poezije mogli da podvedu pod troškove marketinga, nemaju nikakvu svest o važnosti ovog žanra za jedan jezik i jednu kulturu. Otuda poeziju objavljuju, ako se tako može reći, državne izdavačke kuće, nastale pri bibliotekama ili kulturnim centrima, kakve su Povelja, Kulturni centar Novog Sada, UKKP iz Pančeva, KOV, ili ono malo privatnih izdavača koji još imaju svest o tome šta su književnost i kultura i koji objave poneku pesničku knjigu u toku godine, kakvi su Arhipelag, Fabrika knjiga, Gradac, LOM, Kontrast i još poneko, uz projekat Treći trg, koji herojski objavljuje samo poeziju. Ipak, mislim da je ovoliko izdavača poezije zapravo dovoljno: u našoj kulturi godišnje objavi se, recimo, desetak do dvadeset relevantnih pesničkih knjiga.

Šta mislite, da li je tačno da se danas čita mnogo daleko nego ranije?

Ono što ja vidim jeste da je broj ljudi koji pišu jako veliki – što isto govori o potrebi da se nešto sebi objasni, da se osećanja života artikulišu i da se to podeli sa drugima. Upravo je to čas u kojem poezija nastaje. Možda je postojao jedan period u doba Jugoslavije kada se opšta pismenost stanovništva povećala, ali nije to dugo trajalo. Posle toga smo imali period urušavanja svega toga, a sada pokušavamo da ponovo nešto izgradimo. Ono što ostaje je ljudska potreba za izražavanjem. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

DRAGAN ILIĆ

Čuvar TV arhive u letnjem periodu

Ukidanje "Trezora" ne znači jednu emisiju manje u programu RTS-a, to je kulturološki genocid nad sećanjem. Ovde je reč o suštinskom odnosu jednog društva, njegovih institucija prema svojoj istoriji i arhivi

Ove godine je početak letnje programske šeme na RTS-u obeležio potpuni skandal. Ukinuta je emisija "Trezor", koja već 15 godina pokušava da sačuva istoriju domaće televizije, programe, tehniku, dokumente, fakte, sećanja, a autorka ovog projekta – Bojana Andrić obavestila je javnost o ovome jednim kratkim i oporim saopštenjem.

Potpuno neočekivano, odijum javnosti je bio toliko jak, da su se u javnom servisu otreznili i oglasili saopštenjem u kojem kažu da nije reč o ukidanju, već o "letnjoj pauzi", koja sleduje svim "autorskim emisijama" koje će nam se na jesen vratiti osvežene i redizajnirane.

Mogao bih sada pojedinačno da napišem ceo esej o tome zašto ne bi bilo dobro da na jesen ponovo gledamo većinu RTS-ovih autorskih remek-dela. Neke od njih ne bih želeo da gledam, jer postaje besmisleno da novinar čita listu pitanja političarima i trpi njihove uvrede, druge ne gledam jer vikendima ne želim da slušam nečiju dijagnozu i tako dalje. Nema potrebe dokazivati da su autorski dometi aktuelne produkcije RTS-a u ovom trenutku izuzetno skromni. Poslednjih meseci uglavnom se polemisalo o dekolteu voditeljke "Ja volim Srbiju", dodao bih punim plućima! Na ovaj način se RTS besmisleno nadmeće sa Pinkom ili Prvom u borbi za rejtinge.

Ukidanje "Trezora" ne znači jednu emisiju manje u programu RTS-a, to je kulturološki genocid nad sećanjem. Ovde je reč o suštinskom odnosu jednog društva, njegovih institucija prema svojoj istoriji i arhivi. Pogrešno je u peticiji svoditi problem na jednu emisiju ili njenog autora. Ekipa "Trezora" (ili televizijanci, kako ih zovemo) i Bojana Andrić su pokazali da se arhivom mogu "pokriti" aktuelni događaji iz sadašnjeg vremena, a inteligentnim gledaocima paralela je uvek bila očigledna. Za aktuelno rukovodstvo, očigledno marginalna i subverzivna. Neko je pomislio da RTS ne treba da ima inteligentne gledaoce, ili možda još prozaičnije, neko ne želi da vidi šta je bilo juče ili prekjuče. Zato posle ove peticije mora da se nastavi pritisak da javni servis ne izbriše sećanje zarad dnevnopolitičke korektnosti.

"Trezor" je mogao otići i korak dalje, sve do devedesetih kada bi mogli svakodnevno da gledamo razvoj aktuelnih aktera političke i kulturne scene.

Slobodno zamislite bilo koju vest iz današnjeg Dnevnika i siguran sam da postoje sati dragocene i neprocenjive arhive na tu temu. Železnički most na Savi – Otpisani, deponija u Vinči – koja gori već više od 20 godina pa je valjda smrdela i tada, fontane u Beogradu – početak svetlosnih efekata na fontani kod SIV-a gde smo leti odlazili kao da gledamo vatromet, sami produžite u nedogled.

Paralele postaju još neverovatnije kada shvatite da smo u političkom smislu došli ponovo u vreme dominacije jedne političke ličnosti i jedne političke partije.

Današnje opredeljivanje oko mandatarke Brnabić nekada se zvalo – partijska diferencijacija, koliko samo tu ima materijala!

Dakle, kreativna upotreba naše istorije kroz televiziju (koja paradoksalno dogodine puni 60 godina), ne znači repriziranje domaćih serija i zasmejavanje publike starim segmentima gde su svi mladi i imaju smešne frizure. To je živ i aktuelan materijal.

Drugi argument koji se pojavljuje u javnosti govori o štednji na RTS-u, što je mnogo licemerno jer celu redakciju čine penzionerka Andrić i jedno zaposleno lice. Tu su i brojni volonteri-saradnici. Nema pristojne opreme, nema studija ni scenografije, emisije se snimaju gerilski.

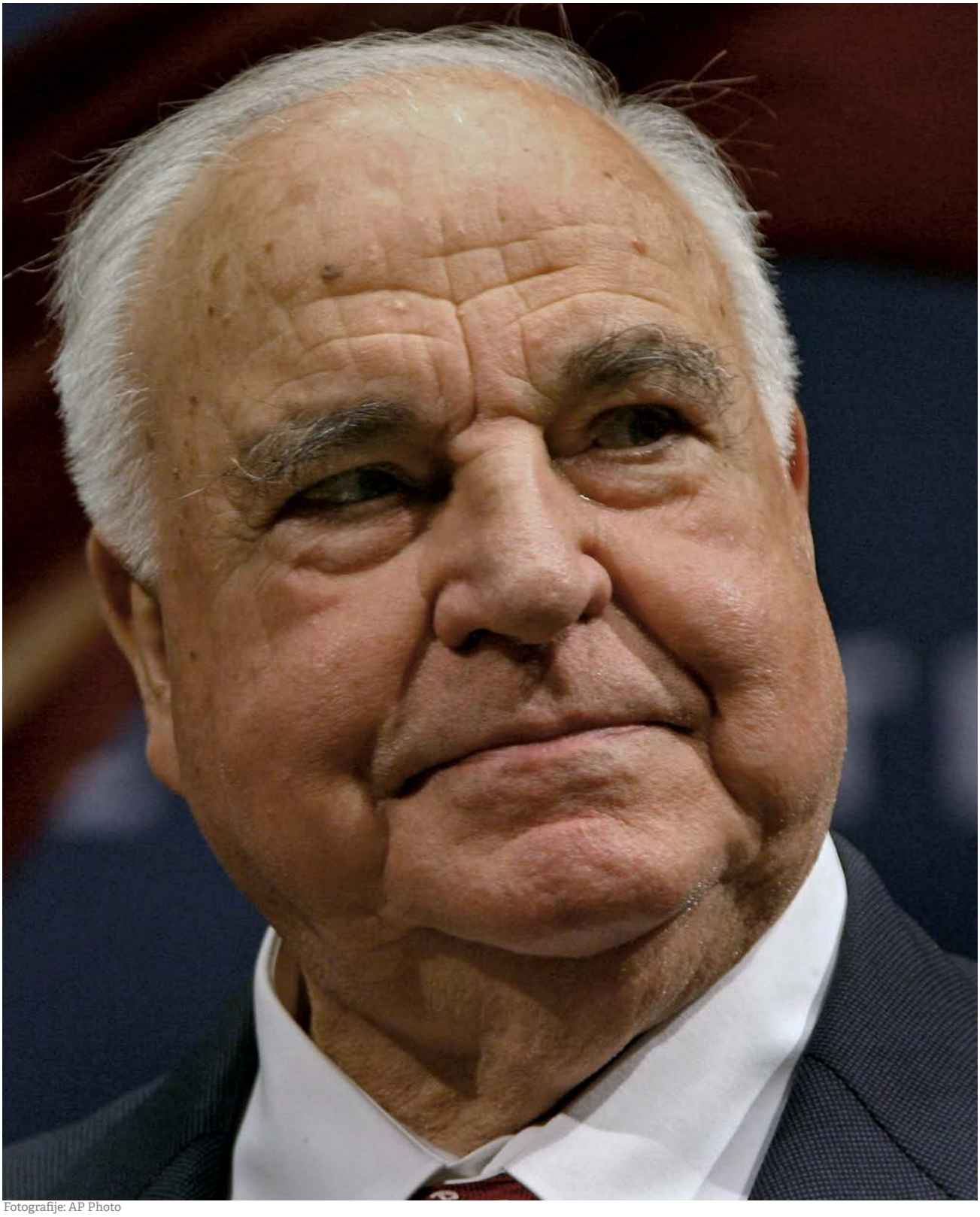
O interesu za Muzej televizije na Sajmu i zbirku eksponata, kao i za prve naučne radove nastale uz pomoć "Trezora" ne bih, jer nema dovoljno vremena ni prostora.

Bojana Andrić mora dobiti pomoć da završi sa "Trezorom" ono što je Radoslav Zelenović morao da završi da bi zaokružio i sačuvao blago Kinoteke. Ne preterujem kad pravim ovo poređenje, a siguran sam da će tek onda Bojana zaista, možda otići u penziju. Kažem možda, jer se smiriti neće, sigurno i tako treba da bude. Na kraju, upotrebiću reči još jedne velike umetnice – Dušice Žegarac – koja je o "slučaju Trezor" za "Danas" rekla: "Umesto da su napravili ono što su Hrvati napravili sa Klasik TV (koju je SBB skinuo sa spiska kanala koje emituje, a da nas nije ni pitao šta o tome mislimo), ONI ukidaju 'Trezor' jer je, valjda, *passe* i nekomercijalan. Jedino čime se opsesivno i predano bave je zaglupljivanje i ispiranje mozgova ljudi. A mi koji imamo još nešto u glavi kukamo i zgražamo se, a od toga nikakve vajde nema. Sve treba ukinuti, izbrisati, zaboraviti, sve osim njih! Verovatno bi ukinuli i nas da im ne trebamo. ONI su naša prošlost, naša sadašnjost i naša budućnost. Gde je prag tolerancije, trpljenja i pristajanja baš na sve?!"

Na kraju, držimo za reč menadžment RTS-a, samo vas gledamo – i na jesen... ¶

In memoriam: **Helmut Kol**

Kancelar

Fotografije: AP Photo

ujedinitelj

Pio je vino, voleo da jede dobro i mnogo, govorio je jednostavnim jezikom koji narod razume. Meni je privatno bio simpatičan, onako visok, debeo i neposredan, dok ga vlast nije promenila. Na kraju je bio upleten u finansijske afere, što ga je koštalo mesta počasnog predsednika CDU-a. Ubeđeni Evropejac, čovek koji je u četiri mandata obeležio najprosperitetniju fazu posleratne Nemačke, umro je usamljen u svojoj kući u Ludvigshafenu

Piše: **Ivan Ivanji**

Helmuta Kola sam upoznao 1976. godine. Iako je na saveznim izborima dobio najviše glasova, kancelar je na čelu koalicije socijaldemokratske i liberalne partije tada ostao Helmut Šmit. Kol se kao šef opozicije preselio u Bon, pa je moj ambasador Budimir Lončar odlučio da ga posetimo u parlamentu. Veoma mi se dopao. Posle iscrpnog, prijateljskog razgovora ispratio nas je do automobila pred zgradom, što po protokolu zaista nije morao. Posle sam upitao Lončara za koga bismo mi glasali da smo Nemci? Nasmejao se, razumeo je šta sam želeo da kažem. Kao Jugoslovenima trebalo bi da nam je simpatičniji levičar – bolje rečeno sa našeg stanovišta "polulevičar", socijaldemokrata i Kolov imenjak Helmut Šmit – ali ovaj krupni, nasmejani čovek je privatno bio simpatičniji.

Kol je pio vino, Šmit koka-kolu. Kol je najviše voleo specijalitet svog kraja, koji se na nemačkom zove *Saumagen* – u prevodu "krmačin želudac". To je neka vrsta švargle, u želudac svinje se utrpaju sav sitniš od upravo zaklane životinje, suva slanina i šunka, mnogo crnog luka, smrvljeni krompir, može i pitomi kesten, naravno razni začini, to se skuva i služi vruće. Kol je pozivao strane goste u svoju kuću ili omiljeni restoran u mestašcu Dajdeshajm, morali su to da jedu. Neki gosti su bili oduševljeni, Boris Jeljcin je molio da se za njegovog kuvara prepiše recept, ali mogu da zamislim prefinjenog Fransoa Miterana kako se učtivo pravi da mu to prija. Šmit bi povraćao da je samo posmatrao takvu gozbu. Jedina ličnost koja se posle rugala takvom ritualu bila je Margaret Tačer, njoj se ručak kod Kola toliko zgadio da ga je posle nekoliko puta do detalja opisivala. Za razumevanje Kola valja znati da je uz takav specijalitet i mnogo pio i vodio najozbiljnije političke razgovore – koristio je situaciju da nametne svoje stavove.

Helmut Kol je bio zahvalna figura za karikaturiste. Podnosio je to sa humorom. Jedna od najpoznatijih prikazala je što je njegovo relativno uzano čelo, a široku čeljust, pa je ispao kao kruška, tako da mu je zbog nje čak ostao nadimak – Kol Kruška.

DIV MEĐU PATULJCIMA

Kol je bio visok 1,93 metara i isticao se visinom među državnicima. Bio je isuviše debeo, zbog toga je svake godine odlazio na letovanje na jezero Volfggangsze u Austriji i držao najstrožu dijetu, skinuo bi i do trideset kilograma za šest nedelja, ali bi posle za neki mesec opet sve nadoknadio. Tim načinom života je nagrizao svoje zdravlje. Pišem to jer govori o njegovom karakteru, a on se svakako bitno odražavao i na njegovu politiku.

U gimnaziji je Kol bio relativno loš učenik, maturirao je tek sa 20 godina, odličan je uvek bio samo iz nemačkog jezika, jedva se provlačio sa matematikom, ali su ga već školski drugovi priznavali za vođu – organizovao je izlete, igranke i druge zabave. Posle kao državnik voleo je da naglašava da je po struci doktor istorijskih nauka, iako je studirao i politologiju.

Helmut Kol važi za "kancelara nemačkog jedinstva","kancelara ujedinitelja", svom snagom je radio za taj istorijski čin, ali spoljna politika u širem smislu inače nije bila njegova interesna sfera, mada mu je bilo veoma stalo do evropskog jedinstva. Zbog toga je tražio što bližu vezu sa Francuskom, a sa Rusijom zbog pripajanja istočne zapadnoj Nemačkoj. (Ja nerado govorim o "ujedinjavanju", jer je to bila pobeda Zapada na koju je Gorbačov pristao.)

Posle Kolove smrti Vladimir Putin je napisao da ga je upoznao dok je još bio saradnik gradonačelnika Peterburga, znači, pre nego što je izbio u prvi plan ruske politike, a zatim su se sreli više puta. Dodao je da je Kol bitno uticao na njegov pogled na svet, da se divio njegovoj mudrosti. Naglasio je Kolov značaj za prekidanje hladnog rata. To daleko prevazilazi uobičajene telegrame saučešća.

BLAGOSLOV POZNOG ROĐENJA

Čuvena je Kolova izjava o "blagoslovu što je pozno rođen". Tu frazu prvi put je upotrebio Ginter Gaus u drugačijem kontekstu, a Kol ju je izrekao prilikom posete Izraelu već na aerodromu u Tel Avivu. Namera mu je bila da naglasi da pripada generaciji koja nije ni mogla da se okalja nacističkim zločinima, ali neki su Izraelci shvatili zapravo da želi da skine odgovornost Nemačke za njenu prošlost, pa je zbog toga izviždan u knesetu, izraelskom parlamentu, pogotovu što je pre toga Nemačka prodavala oružje Saudijskoj Arabiji.

Kol je u Izraelu govorio nemački, da li je to bio problem ili čak izazov za Izraelce? Nije trebalo da bude. Znatnom broju onih koji su se posle Holokausta doselili u, po njihovom mišljenju, od samog Gospoda »

njima obećanu zemlju, nemački je bio maternji jezik, drugima jidiš, koji je zapravo većim delom stari nemački jezik prošaran hebrejskim, aramejskim, slovenskim i drugim rečima. Knjiga Teodora Hercla "Jevrejska država", koja prva detaljno iznosi ideju da se stvori država Izrael, napisana je na nemačkom jeziku. Helmut Kol nikada nije savladao engleski i nije ga za to bila briga, on je bio kancelar Nemaca.

Na ovom mestu bih ga opravdao u vezi sa optužbama da je kriv što se njegova vlada požurila da prva prizna nezavisnost Slovenije i Hrvatske. Njega to nije naročito zanimalo, taj deo spoljne politike prepustio je svom vicekancelaru i ministru inostranih poslova Hansu-Ditrihu Genšeru, a na koji način je Genšer učestvovao u razbijanju Jugoslavije napisao sam ranije u "Vremenu". Kol je Genšeru bio zahvalan, jer je na mesto kancelara došao kad je Liberalna partija na neki način verolomno napustila koaliciju sa socijaldemokratima pod Helmutom Šmitom, kome je zajedno sa hrišćanskim demokratama izglasala nepoverenje usred mandata.

Helmut Kol nije bio nikakav vizionar, niti briljantan govornik, on je sa svojim jednostavnim, ali preciznim, svima razumljivim, narodskim jezikom bez neke preterane intelektualne, elitističke obojenosti bio razumljiv širokim masama. Počeo je u političke svrhe da koristi taj dar već kao gimnazijalac, sa sedamnaest godina učestvovao je u osnivanju omladinske organizacije partije "Mlada unija". Pravilno je procenio da su vođe stranke sa Konradom Adenauerom na čelu prilično stare, u politiku su ušli još pre dolaska Hitlera vlast, i da će mladi relativno brzo uspeti da se domognu dobrih političkih pozicija. On je to želeo, ali je pritom imao i snažan, pozitivan motiv: iskreno se borio za trajan mir i pomirenje, pre svega sa Francuskom. Na to je uticalo što je njegov voljeni, četiri godina stariji brat Valter, kao mobilisani Hitlerov vojnik poginuo 1944. godine. Tako je mladi Helmut svoju političku karijeru počeo "sa dna", lepio predizborne plakate, uspeo da kupi vespu i s njom jurio od sela do sela, od grada do grada, agitujući za svoj CDU. Stariji mu nisu brzo napravili mesto, ali on je bio strpljiv i uporan, sa 29 godina je ušao u pokrajinski parlament, sa 39 je najzad postao predsednik vlade pokrajine Rajnland-Pfalc.

ŠESNAEST GODINA NA ČELU DRŽAVE

Savezni kancelar Helmut Kol je najzad postao 1982. i ostao na toj funkciji do 1998. godine. Pozicija kancelara je u Saveznoj Republici Nemačkoj veoma jaka, on postavlja, a može i da otpusti ministre, lično određuje pravce politike i odgovoran je za nju. Ako se to nekome ne sviđa, može da ga zaustavi samo takozvanim konstruktivnim izglasavanjem nepoverenja u saveznom parlamentu, što znači da nije dovoljno da većina poslanika utvrdi da joj se nešto ne sviđa, nego mora da nađe i većinu za drugu vladu.

Velika moć je promenila mnoge ličnosti, tako je bilo i sa Helmutom Kolom. Malo-pomalo počeo je da odluke donosi po sopstvenom nahođenju mimo ustava i zakona. Onaj ljubazni, učtivi, simpatični div, koga smo Lončar i ja upoznali 1976. godine, postao je samovoljni vladar.

U prvu finansijsku malverzaciju se upetljao još pre nego što je postao predsednik vlade U toku skandala, koji su nemački mediji krstili "Flikovom aferom", Kol je za svoju partiju, između 1974. i 1982. godine, primio 565.000 maraka da bi lobirala za interese jednog koncerna, a što je još gore, u toku istrage po tom slučaju pod zakletvom je lagao i jedva izbegao krivičnu optužbu izgovarajući se na to da ima "blekaut", da je potpuno zaboravio o čemu je reč. Svojevoljno baratanje ogromnim sumama novca nastavio je pogotovu kad je stekao ne baš apsolutnu, ali prilično veliku moć. Nikad niko nije optuživao Helmuta Kola da je novac uzimao za sebe. On se zadovoljavao kancelarskom platom i kućom koju je kupio u Ogershajmu, delu rodnog grada Ludvigshafena, relativno skromnu jednospratnu vilu sa dograđenim suterenom za orgije u jelu i piću.

Najveću štetu je Nemačkoj napravio upravo u toku onih radnji koje mu se pripisuju kao najveća zasluga – prilikom spajanja dve nemačke države. Protiv saveta guvernera Narodne banke Karla Ota Pela, Kol je odlučio da se imovina građana istočne Nemačke u istočnonemačkoj valuti zameni za zapadnu marku u odnosu 1:1, iako se na crnom tržištu – znači prema pravoj vrednosti – menjala čak i 1:6. Pel je zbog toga dao ostavku. Negativne posledice po nemačku privredu u celini osećaju se gotovo do današnjih dana. Savezna Republika Nemačka je iznenada postala vlasnik svih fabrika i preduzeća na istoku, a državna imovina je bila protivna Kolovoj ideji o kapitalističkoj privredi. Ta imovina je prodavana budzašto, privatizovana često za simboličnu jednu marku, a sve to je dovelo do poplave novca i uvalilo državu u dugogodišnje dugove i porast nezaposlenosti.

Na čelu ne samo privrednih preduzeća, nego i medija, pozorišta, gradova i sela dovedeni su rukovodioci iz zapadnog dela Nemačke, što je samo donekle razumljivo. U novim uslovima se direktor fabrike postavljen sa zapadne strane sigurno bolje snalazio od nekog odraslog u istočnoj planskoj privredi, ali, da navedem samo jedan primer, i za šefove baleta dovođeni su koreografi sa zapada, a zahvaljujući ruskoj školi, usuđujem se da kažem, klasični balet bio je mnogo bolji u Istočnoj, nego u Zapadnoj Nemačkoj.

Kol ima nesumnjive velike zasluge za uvođenje evra kao nadnacionalne valute, on je taj plan razradio sa francuskim predsednikom Miteranom. Odluku da se njihova ideja ostvari doneli su šefovi država i

ISTOK I ZAPAD:
Helmut Kol sa Honekerom

vlada 1998. godine, uskoro zatim je osnovana Evropska centralna banka, čime je državama članicama oduzet važan deo suvereniteta, valutna politika. Kao što je jedinstvo Nemačke Kol platio ogromnim svotama sveže štampanih maraka, tako je prividno jedinstvo Evrope i evropske valute plaćeno sveže štampanim evrima na veresiju. Može da se diskutuje o tome da li je to Kolova zasluga ili njegov greh.

KOLOVA DEVOJČICA

Kao predsednik CDU-a Kol je raspolagao posebnim tajnim fondovima koje je trošio po svom nahođenju. Ako bi nekoj mesnoj organizaciji stranke nedostajalo novaca, davao bi joj sredstva po sopstvenom nahođenju, ne pitajući nikoga; ako bi mu se neki funkcioner požalio da ima materijalnih teškoća, mogao je da dobije ispomoć ukoliko bi šef, gromada od političara, to smatrao za potrebno. Kao što rekosmo, za sebe nikada ništa nije stavljao na stranu, ali je na taj način kupovao lojalnost, praktično nelegalnim parama učvršćivao svoju moć. Inače je često o novcu i javno govorio prezrivo, nazivao ga je nemačkom šatrovačkom rečju "Bimbes", uslovno bih to preveo sa "lova". Takvo ponašanja ga je na kraju karijere skupo koštalo, kažnjen je gubitkom časti, oduzeto mu je zvanje počasnog predsednika CDU-a. Tada ga se među prvima odrekla njegova ranija miljenica, mezimica, a posle naslednica na čelu partije i vlade Angela Merkel.

Posle ujedinjenja Nemačke Kol je poželeo da svoju vladu dopuni novim licima, i to sa istoka zemlje. Naročito mu se sviđala doktorka fizike, kćerka protestantskog sveštenika Angela Merkel, koju je na opšte iznenađenje proizveo za ministarku za novi, u prvo vreme nezapaženi resor za žene i omladinu, koji je držala od 1991. do 1994, ali potom joj je dao mnogo važniji resor ekologije. Nazivao ju je "svojom devojčicom", bila je 24 godina mlađa od njega. Međutim, pošto je CDU 1998. izgubio izbore, a na vlast došao socijaldemokrata Gerhard Šreder, u staroj stranci nastala je velika zabuna i Merkelova je izbila na mesto generalne sekretarke, a već se sledeće godine počela distancirati od svog ranijeg mentora, u autorskom članku u listu *Franfurter Allgemeine Zeitung* pozvala je svoju stranku da se otkači od "starih ratnih pastuva".

Da li je Merkelova izneverila Kola? Da li vernost postoji u politici? Da li je baš od njega naučila takvu bezobzirnost? Sin Helmuta Kola, Valter, izjavio je da držanje Merkelove "nije nimalo nebitno" i da je uticalo na samoubistvo njegove majke. Kol je bespomoćno besan pokušao da se sveti Merkelovoj izjavljujući da nije umela ni da drži nož i viljušku, kad je počeo da je vodi na državne bankete. To je suština njihovih međusobnih odnosa, nikako odabrane reči formalne hvale koje ona ovih dana nalazi opraštajući se od svog prethodnika na čelu države i partije.

SUNOVRAT DIVA

Posle izgubljenih izbora 1998. godine Helmut Kol je odbio da navede odakle 2,1 milion evra u partijskoj kasi, a bio je po zakonu obavezan da navede izvore. Rekao je da su to prilozi, a da je sponzorima obećao da njihova imena neće objaviti. Zbog toga je CDU morao da vrati sumu koju je dobio na ime troškova oko izbora. Pošto je Kol i dalje uporno ćutao, morao je da se odrekne i titule počasnog predsednika partije, koju je tako dugo uspešno vodio, a poslednji politički i moralni udarac zadala mu je upravo Angela Merkel.

U međuvremenu se Kol potpuno razišao i sa svojim sinovima, koje je obavestio o svojoj ženidbi karticom kojom je obaveštavao i svoje poznanike sa svojim i potpisom nove žene. Obojica su napisali po knjigu o ocu prikazujući ga u lošem svetlu. Nesrećno je pao, okliznuo se u svojoj voljenoj kući 2008. godine, pa je ostatak života proveo u kolicima i izgubio moć govora. Višestruko tužan kraj za takvog čoveka ne može da se prećuti, ali ne treba da baci veću senku na životno delo tog u fizičkom i političkom smislu diva među nemačkim savremenicima.

Postigao je iskreno pomirenje Nemačke i Francuske, kraj hladnog rata, ujedinjenje Nemačke, šesnaest godina je čvrstom rukom vodio svoju zemlju kroz jedno od njenih najuspešnijih razdoblja, zaslužio je floskule koje su sada bezbroj puta izrečene – da je bio veliki Nemac i veliki Evropejac. Njegove velike greške pritom ne treba da se prećute. ¶

KRENITE NA KURS ENGLESKOG!

20% popusta za sve kurseve tokom leta

- **Priprema za intervju za posao na engleskom jeziku** (Job Interview)
- **Engleski jezik i ljudski resursi** (HR)
- **Poslovni engleski jezik** (Business English)
- **Engleski za pravnike** (Legal English)
- **Engleski za ekonomiste** (Economy)
- **Engleski za lekare, farmaceute i medicinske sestre** (Medicine and Nursing)
- **Engleski jezik u marketingu** (Marketing)
- **Engleski za nastavnike** (Teaching)

• Predavači čiji je maternji jezik engleski (**native speakers**)
• Individualan pristup polaznicima
• Divan, miran prostor u centru grada

MALE GRUPE DO 6 POLAZNIKA

A-Z CENTAR ZA STRANE JEZIKE

Palmotićeva 16 a, Beograd
www.a-z.rs
fb A-Z centar za strane jezike

011 3224 716
060 378 0020
063 378 002

Powered by EUnet HOSTING

Connected by SBB

Kompletna IT rešenja na jednom mestu

INTERNET • TELEFONIJA • CLOUD • HOSTING

Nudimo vam različite internet i hosting usluge, kao i napredne servise za uspešno poslovanje.

- Cloud Linux i Windows serveri
- Zakup profesionalnih namenskih servera
- Brojne cloud aplikacije (SaaS)
- Cloud inzenjering
- Web hosting
- Usluge Tier 3 Data centra
- BIZ Smart paketi
- Optički internet
- Managed servisi
- Poslovna fiksna telefonija

EUnet HOSTING

www.eunethosting.com
011 30 10 500

Bulevar Zorana Đinđića 8a
Beograd

SBB SOLUTIONS
pametna rešenja

www.sbbsolutions.rs
Kontakt centar 19966

Provetravanje mozga

Srbiju jedna inovacija deli od blagostanja. Ne šalim se, to je moj utisak iz Južne Koreje gde sam bio prošlog meseca na poziv kompanije LG Elektroniks, tačnije dela za proizvodnju kućnih aparata. Njih je zanimalo da se novinarima iz regiona prikažu u što boljem svetlu, a mene kako su do tog svetla uopšte došli, budući da su još ne tako davnih osamdesetih bili manje atraktivni od Elektronske industrije, Čajevca, o Gorenju da ne govorimo. Sve do sredine devedesetih zvali su se GoldStar (LG je, u stvari, skraćenica od Lucky GoldStar, odnosno "srećna zlatna zvezda"). Ko se tih vremena seća, zna da je posedovanje njihovog uređaja predstavljalo negativni statusni simbol. Jeftina kopija Sonija, Tošibe ili Hitačija, daleko od giganta poput Grundiga. Ili Filipsa. A čiji biste televizor danas najradije kupili, pod uslovom da pomenute kompanije još postoje i prave ih?

Ključni trenutak za kompaniju nastao je početkom devedesetih, kaže jedan od direktora marketinga Ken Hong. Uočili su da su tehnološke inovacije postale prebrze za proizvodnju i da japanske kompanije, Soni pre svih, oklevaju u primeni. Tu su oni videli svoju šansu, uvodili su sve što je novo jer nisu panično strahovali da će ugroziti sopstveni ugled. Niti su naricali nad brojnim greškama na tom putu. To se isplatilo, pa su krenuli sa ogromnim ulaganjima u razvoj. Danas od ukupnog prihoda (130 milijardi dolara godišnje), pet odsto, odnosno nekih šest do sedam milijardi ulažu u inovacije. Zamislite šta bi se dogodilo kada bi Srbija, umesto što stimuliše subvencijama strane investitore, dala deset ili dvadeset miliona dolara Mašinskom fakultetu za razvoj domaće veš-mašine? Koju ima svako domaćinstvo. Ne stoji argument da ne možemo da budemo konkurentni Kini ili Koreji u proizvodnji, naprotiv, nisku cenu kvalitetnog rada uporno ističemo kao sopstvenu prednost. Ono gde zaostajemo je suština, osmišljavanje proizvoda, a to je ono što se najskuplje naplaćuje.

Recimo, u LG-ju veruju da je budućnost kućnih aparata u njihovom međusobnom povezivanju, u internetu stvari, to jest "internetu svega". To mi je potvrdio Danijel Kim, prvi čovek dela kompanije koji pravi kućne uređaje, kada sam ga pitao da mi po prioritetima poređa šta im je najbitnije: energetska efikasnost, unapređivanje postojeće tehnologije ili međusobno povezivanje kućnih aparata internetom. "Inženjeru koji ima dobro rešenje za internet stvari najšire su otvorena vrata moje kancelarije", rekao mi je Kim, inače vrlo ozbiljan čovek i visoki menadžer u društvu u kome je hijerarhija svetinja.

Ta sposobnost da se razume inovacija učinila je da korejske aparate priželjkujemo više od nemačkih. To je mozak startapa u telu džina, verovanje da je danas jedina "sigurica" u sposobnosti da se brzo prilagođavaš promenama. Umesto da im odolevaš, što je naša strategija, a možda i osobina, da ne kažem tradicija.

Kao svoj najatraktivniji budući proizvod predstavili su nam neku vrstu ormara koji hladnom parom, bez ikakve hemije i fizičkih oštećenja, čisti odeću koja bi inače išla na hemijsko čišćenje. Oznojeno (skupo) odelo ili haljina drmucka se na vešalici dok ga vazduh provetrava, vraćajući mu izgled iz prodavnice. Predviđaju da će to biti veliki hit u SAD i bogatijim zemljama Evrope.

Što se tiče našeg regiona, a za Srbiju sam pitao, veruju da smo zainteresovani za malo pliće veš-mašine. Ali, ništa fensi. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

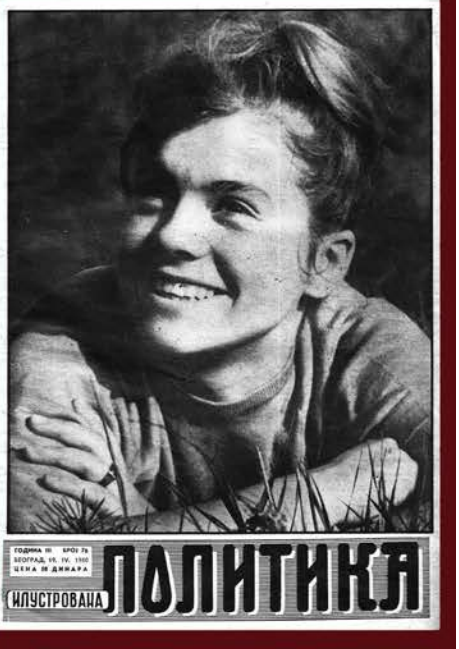
Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

ČOVEK BUDUĆNOSTI BIĆE GENIJALAN

ALEKSANDAR ZOGRAF.

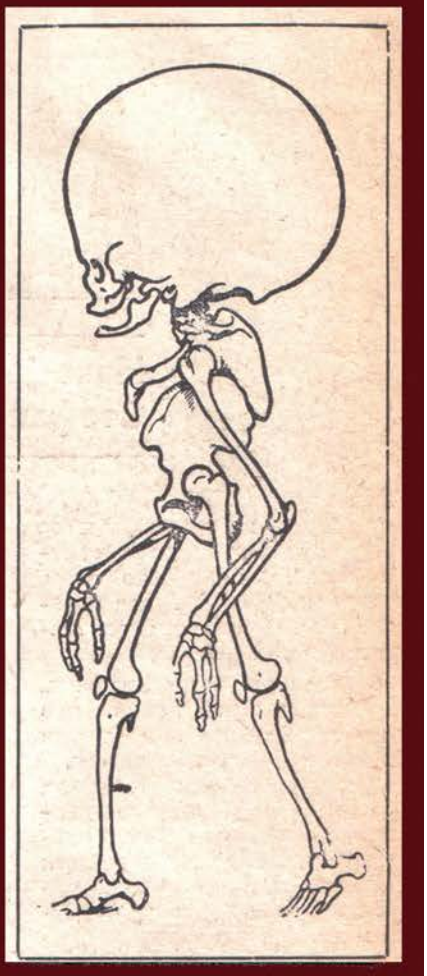
GODINE 1960, BEOGRADSKA **ILUSTROVANA POLITIKA** JE NA NASLOVNOJ STRANI OBJAVILA FOTOGRAFIJU NEPOZNATE DEVOJKE - "PROLEĆE JE SIMBOL MLADOSTI, I OVA DEVOJKA RADO PROVODI SLOBODNE ČASOVE U PRIRODI".

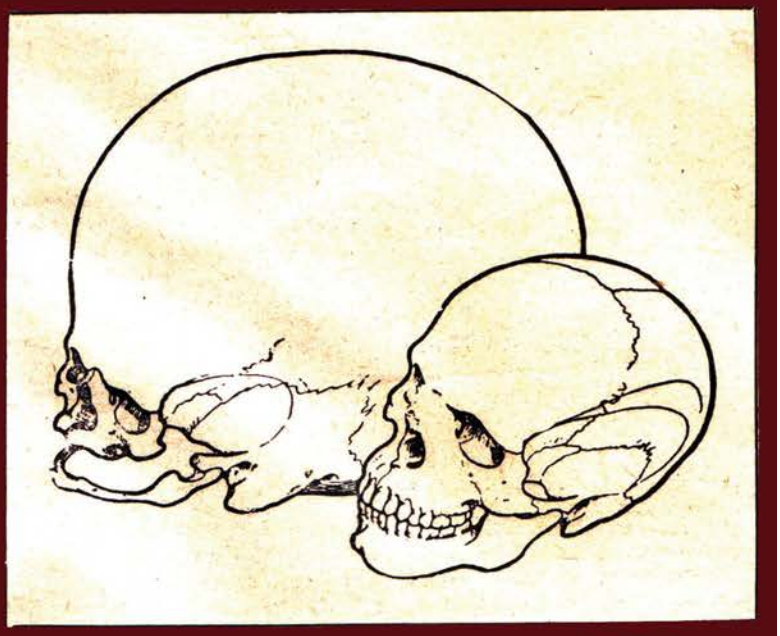
ГОДИНА III БРОЈ 76
БЕОГРАД, VI. IV. 1960
ЦЕНА 30 ДИНАРА
ИЛУСТРОВАНА ПОЛИТИКА

U ISTOM BROJU, OBJAVLJEN JE ČLANAK "**ČOVEK BUDUĆNOSTI BIĆE GENIJALAN**", KOJI GOVORI O BUDUĆNOSTI PRIRODE LJUDSKOG BIĆA, KOJE BI, U SKLADU SA VEROVANJIMA POSLERATNOG POZITIVIZMA, EVOLUIRALO U HIPERINTELIGENTNO STVORENJE, ALI PRILIČNO ZAKRŽLJALE FIZIČKE KONSTITUCIJE...

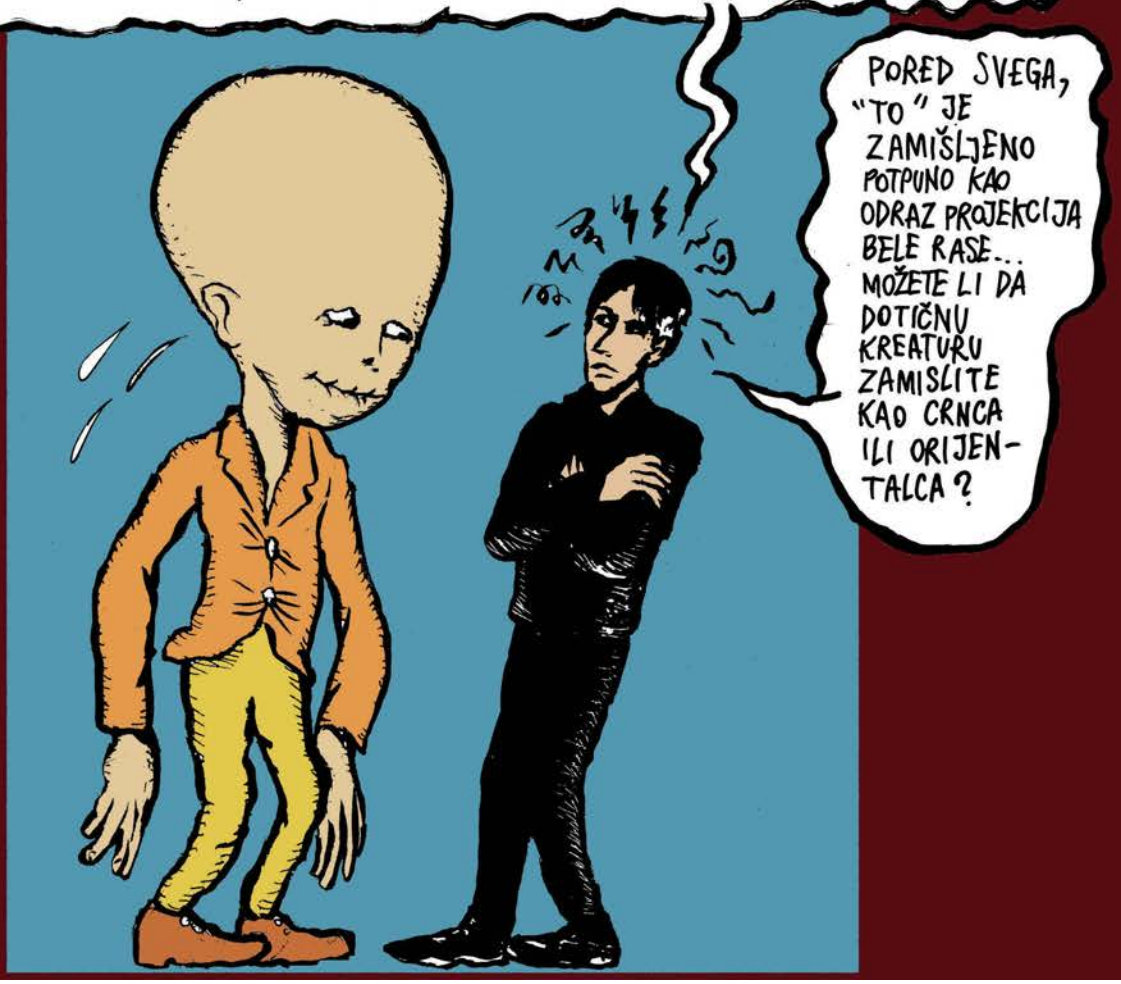
"MNOGI ANTROPOLOZI IZUČAVANJEM LOBANJA I MERENJEM GLAVE ŽIVIH LJUDI POKUŠAVAJU DA DOKAŽU DA JE DREVNO STANOVNIŠTVO EVROPE IMALO LOBANJE NEŠTO IZDUŽENIJE NEGO ŠTO JE TO DANAS SLUČAJ. DAKLE, POSTOJI PRETPOSTAVKA DA ĆE BUDUĆI ČOVEK IMATI OKRUGLASTU GLAVU. LOGIČNO JE DA ĆE SE U PROPORCIONALNOM SMISLU RAZVIJATI I MOZAK. AKO ĆE SE RAZMERE MOZGA NEPRESTANO POVEĆAVATI, TO ĆE ČOVEK DALEKE BUDUĆNOSTI IMATI GIGANTSKI MOZAK.
PROFESOR **HOLDEN**, SA LONDONSKOG UNIVERZITETA, U SVOM REFERATU JE IZNEO PRETPOSTAVKE O ČOVEKU BUDUĆNOSTI: "ON ĆE IMATI VEĆU GLAVU I MANJE ZUBA NEGO MI; ŽIVEĆE NEKOLIKO STOLEĆA. BIĆE PAMETNIJI I MANJE POTČINJEN INSTIKTIMA I SEKSUALNIM EMOCIJAMA NEGO MI. MNOGI BUDUĆI LJUDI OVLADAĆE ZNANJEM NA NAČIN KOJI MI DANAS NAZIVAMO GENIJALNIM.

"NE MANJE INTERESANTNU SLIKU BUDUĆEG ČOVEKA DAJE I H.L. ŠAPIRO: "SUMIRAJUĆI PROROČANSTVO O BUDUĆEM ČOVEKU MI GA MOŽEMO OPISATI KAO VIŠEG OD NAS, SA VELIKOM, OKRUGLOM GLAVOM. U NJEGOVOJ VILICI ĆE BITI MANJE ZUBA I ONI ĆE BITI SLABIJI – KVARENJE ZUBA BIĆE OZBILJAN PROBLEM, A MNOGI ĆE RANO POSTATI ĆELAVI"...

POKUŠAO SAM DA ZAMISLIM TAKVO LJUDSKO BIĆE, MEKUŠCA SA OGROMNOM GLAVOM, KOJE JE U MENI IZAZIVALO BES I GAĐENJE. STOGA ZVUČI PRILIČNO NA MESTU ZAKLJUČAK PRIREĐIVAČA ČLANKA, DRAGANA POPESKOVIĆA: "OVA "TENDENCIOZNA" EVOLUCIJA ČOVEKA O KOJOJ GOVORE NAVEDENI ANATOMI SVEDOČI O TOME DA ONI, SVESNO ILI NESVESNO, TRETIRAJU BIOLOŠKE PROBLEME SA IDEALISTIČKIH POZICIJA".

Rezervacija

Kažu da je vožnja vozom od Kendija do Ele jedna od najlepših na svetu. Ali ovo nije priča o tome, već o beskrajnim putevima ljudske snalažljivosti.

"Nema karata", odmahuje glavom službenik na železničkoj stanici. "Nema ni sledećih deset dana." Mi treba da krenemo za tri. Ispred šaltera sede četvorica Šrilančana i glasno se smeju. Počinje brza razmena reči sa našim tuk-tuk vozačem. Ne znam o čemu govore, ali mu jedan od njih tutka svoj broj telefona u ruke.

"Sve ćemo da rešimo", kaže nam potom tuk-tuk vozač, "moj prijatelj će vam pomoći", pokazujući u pravcu čoveka koji mu je tren pre toga dao ceduljicu.

I da, kakva pobeda ljudskog poverenja. Tuk-tuk vozač se vraća, zajedno sa dvojicom zaposlenih na železničkoj stanici. U jednoj ruci nosi kifle koje nam je kupio da doručkujemo, u drugoj neku sitninu od kusura, što mu je ostalo kada je ugovarao rezervaciju.

Čekamo voz.

"Koja su naša mesta? Ovde ništa ne piše", tiho dodajem.

Na stanici se vrzmaju gomile ljudi, Nemice dugih plavih kosa sa ogromnim rančevima, sredovečni Britanci sa profesionalnim fotoaparatama, šrilančanska deca u školskim uniformama, uvek nasmejana, ako im mahneš, javljaju se jedan po jedan, svi u koloni... Voz treba uskoro da stigne.

Nema karata znači, u stvari, da nema karata u prvoj klasi. U drugoj i trećoj ih uvek ima, što podrazumeva da se prodaju dokle god ima ko da ih kupi. Bez obzira na broj putnika. Stoga se, lako je zaključiti, vrlo lako može desiti da stojiš pet sati u vozu i da ne možeš da viriš i naginješ se kroz prozor. Smisao celog putovanja je da ti je pogled prikovan na prizore i da ti vetar ulazi u kosu.

"Rezervisaćemo vam mesta u drugoj klasi", dodaje pobedonosno naš tuk-tukista.

Kao suludi zaljubljenik u putovanja i u njihovu pripremu, proučila sam sve blogove, savete, putopise koje je vasceli Gugl sakupio o Šri Lanci. Niko ne spominje rezervaciju sedišta u drugoj klasi.

"Eto", kaže moja saputnica, "kako je lepo kada si na licu mesta, pa uvek nešto novo možeš da saznaš. Nema baš sve na internetu."

Dolazi i taj dan. Naš odani tuk-tuk vozač, retko nenametljivo i fino ljudsko biće, stiže po nas. I taman kada treba da uđemo u železničku stanicu, on kao pomamljen uzvikuje: "Požurite, dajte mi sve rupije koje imate, izgleda da će biti problema sa rezervacijom." Moja saputnica i ja poslušno praznimo džepove. Ne pitamo ništa, ne zadržavamo nijedan rupi. On odnosi nekih tridesetak evra. Mi stojimo pored pruge i čekamo njega, rezervacije, karte, voz. Zbunjene ćutimo. Ne znamo da li smo ispale odviše naivne. Ili smo, samo, naprotiv lepo procenile da možemo da mu verujemo. Moja saputnica je psihološkinja, ja sam novinarka, pa valjda znamo da prokljuvimo tuđe oči.

Naš tuk-tuk vozač, posrednik i spasilac, kaže: "Sada ćete službenicima dati vaše dve torbe, neke lakše." Nema odustajanja. Dajemo dve torbe.

Već u glavi zamišljam razgovor sa svojim mužem. "Pa dobro, kako su vam uzeli torbe?", pita on. "Pa oni su rekli 'dajte nam torbe' i mi smo im dali." "A šta je bilo s kartama?", nastavio bi muž. "Pa ostale su kod njih", odgovorila bih ja skrušeno. I čujem glas moje strpljive, bolje polovine: "Dušo, ali dogovorili smo se da ne veruješ baš svakom..."

Voz se približava stanici. Službenici sa našim torbama počinju da trče. Trčimo za njima. Makar idu ka vozu, a ne od voza. To obećava. Voz koči, još nije stao. Ova dvojica precizno, kao da su to vežbali čitavog života, bacaju naše torbe kroz vozni prozor. Naše torbe, dok se voz zaustavlja, kao da znaju, padaju na dva sedišta.

Poluzadihani se okreću i jedan od njih nam krajnje ozbiljno kaže: "Mesta su vam rezervisana, možete da sednete."

Sedamo i vadimo kifle koje nam je kupio naš tuk-tuk vozač, žvaćemo u tišini. Uzdržavamo se od smeha da ne uvredimo naše nove poznanike koji pažljivo motre od vani da li smo se dobro smestile. Tek kad voz krene, počinjemo poblesavelo da se smejemo.

Da, vožnja vozom od Kendija do Ele jeste nešto nestvarno lepo. Ali kada se setim tog dana, u glavi mi je slika dvojice mladića koji trče uz voz, ciljajući otvorene prozore, dok mi izbezumljene jurimo za njima. Vredelo je vala svakog rupija. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

BAZENI ZA DVORIŠTE

DOČEKAJTE LETO SPREMNI

Detaljnije na www.takolako.com ili pozovite na broj (011) 635 8440

takolako®

Distribucija + Logistika

DELTA DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje na tržištu Srbije, a svoje poslovanje uspešno realizuje i na tržištu Crne Gore (DMD DELTA Podgorica).

DTS nudi kompletan set usluga, transport, skladištenje, špediciju i manipulaciju robom. DTS nije samo transport, već ceo spektar logističkih usluga integrisanih u redovno poslovanje klijenta.

Delta DMD poslovni partneri

FERRERO · DIAGEO · SC Johnson A Family Company Une Entreprise Familiale · Beiersdorf · TIKVEŠ SINCE 1885 · MEGGLE Najbolje od mleka.

YUHOR Još od 1902. · Fun&Fit COMPANY · MONI · Segafredo ZANETTI · Unilever · ZLATNI PELIN

Fruvita · VINARIJA PLANO ŠIBENIK SA MORA · ARMAND DE BRIGNAC CHAMPAGNE · SAN BENEDETTO · LEDENI KVAS · Buitoni

Distributivni centri

DC Nova Pazova
Centralna radna zona - Celina G, Ulica 1.
Tel. +381 (11) 20 70 100

DC Novi Sad
Kanalska 8 (Luka Novi Sad)
Tel. +381 (21) 45 18 80

DC Podgorica
Vladike Ruvima II Boljevica 22
Tel: +382 (20) 89 13 93

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DELTA DMD
www.deltadmd.rs

dts DELTA TRANSPORTNI SISTEM
www.dts.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec